

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:55
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS
BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL LAGSTIFTNING
ANGÅENDE
SKOGSFÅNGS- OCH MULBETESSERVITUT

Avgivet den 15 december 1934

S T O C K H O L M

1 9 3 4

Statens offentliga utredningar 1934

Kronologisk förteckning

1. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. Av G. Myrdal. Norstedt. xij, 279 s. **S.**
2. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. Av A. Johansson. Norstedt. vj, 162 s. 1 bil. **S.**
3. 1933 års teaterutredningens betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatern. Norstedt. 164 s. **E.**
4. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. Kihlström. 198 s. **Jo.**
5. Betänkande med förslag angående frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. Idun. 208 s. **H.**
6. Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. Lindström. 56 s. **Jo.**
7. Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. Marcus. 54 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag till sjoarbetstidslag. Norstedt. 130 s. **H.**
9. Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser angående statsbidrag till avlöning åt distriktssköterskor m. m. Marcus. 66 s. **S.**
10. Utåtanden över utredningen angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. Norstedt. 214 s. **S.**
11. Utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. Beckman. (2), 176 s. **S.**
12. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. Av B. Ohlin. Norstedt. viij, 176 s. **S.**
13. Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordning angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. Marcus. 102 s. **Fi.**
14. Undersökningar angående det sociala hjälpklientelet. Av T. Jacobsson. Norstedt. 228 s. **S.**
15. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättnings behov. Marcus. 88 s. **Fi.**
16. Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. Norstedt. 106 s. **S.**
17. Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. Norstedt. 56 s. **K.**
18. 1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. vj, 362 s. **S.**
19. Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. 26 s. **S.**
20. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. Marcus. 54 s. **Fi.**
21. 1933 års teaterutredningens betänkande. Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. Norstedt. 139 s. 3 pl. **E.**
22. Betänkande angående den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. Norstedt. (2), 753 s. **S.**
23. Betänkande med förslag angående bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning angående svenska handelsflottans bemanning år 1931. Norstedt. 174 s. **H.**
24. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. viij, 704 s. **E.**
25. Förslag till alternativa koraler. Centraltryckeriet. (4), 31 s. **E.**
26. Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. Marcus. 48 s. **K.**
27. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. Hægström. 434 s. **K.**
28. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 3. Avgivna utlåtanden. Hægström. 47 s. **K.**
29. 1930 års pensionssakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civil statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. Norstedt. 167 s. **Fi.**
30. Utlåtanden över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. (Trettonmannakommissionens betänkande.) Norstedt. 227 s. **S.**
31. Betänkande angående omorganisation av landsfogd tjänsterna. Norstedt. 111 s. **Jo.**
32. Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. Marcus. 188 s. **Jo.**
33. Järnvägs- och automobiltrafik. Tullberg. (2), 1260 s. **K.**
34. Varuträffiken med bil samt statistisk och kartografisk översikt av totala varuträffiken till och från Stockholm under maj månad 1932. Av O. Jonasson Separatbilaga till 1932 års trafikutredningens betänkande den 19 jan. 1934. Tullberg. 52, 44 s. **K.**
35. Betänkande med utredning och förslag angående sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteks varustadgan m. m. Marcus. vj, 612 s. **S.**
36. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande frihamnsväsendet. Norstedt. 253 s. **Fi.**
37. Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning angående statens lånefond för sekundärlån mot in-teckning i jordegendom, m. m. Beckman. 147 s. **Jo.**
38. Betänkande angående arbetsfördelning m. m. för tulltaxerings- och kontorsgöromål vid tullverket Marcus. 227 s. **Fi.**
39. Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. Norstedt. 710 s. **Fi.**
40. Utredning och förslag rörande de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken anställningsförhållanden m. m. Norstedt. vj, 159 s. **E.**
41. Utredning och förslag angående en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken. Idun. 112 s. **E.**
42. 1934 års avlöningsrevision för icke-ordinarie personal. Betänkande med förslag till avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen. Marcus. 83 s. **Fi.**
43. Betänkande med förslag angående avsättningen av smör och andra fettämnen av inhemskt ursprung Marcus. 190 s. **Jo.**
44. Allmänna arbeten för arbetslöshetens bekämpande i Sverige 1929-1934. Norstedt. 38 s. **S.**
45. Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till kungörelse angående lån till jordbrukare för genomförande av ackord m. m. Beckman. 93 s. **Jo.**
46. Statens organisationsnämnd. Betänkande med förslag rörande lotsverkets personalfråga och därmed sammanhängande förhållanden. Marcus. 217 s. **H.**
47. Betänkande och förslag angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. Hægström. 219 s. **E.**
48. Utredning rörande reguljär luftfart samt luftfartsmyndighetens organisation. Marcus. 244 s. **K.**
49. 1934 års militärpensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänstepensionsreglemente för befattningshavare vid försvarsväsendet. Marcus. 276 s. **Fi.**
50. Utredning angående revision av 18 kap. 13 § strafflagen. Norstedt. 54 s. **Jo.**
51. Statskontorets utlåtanden angående undantag från tillämpningen av tjänstepensionsreglementet för arbetare. Norstedt. 23 s. **Fi.**
52. Betänkande med förslag till lag om ungdomsfängelse m. m. Norstedt. 78 s. **Jo.**
53. Betänkande med utredning och förslag rörande den samhälleliga hjälpverksamhetens organisation m. m. Beckman. vj, 221 s. **S.**
54. Betänkande angående tryckfrihetsprocessens ombildning. Norstedt. 79 s. **Jo.**
55. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till lagstiftning angående skogsfångs- och mulbetesservitut. Marcus. 100 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:55

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

SOCIALA JORDUTREDNINGENS

B E T Ä N K A N D E

MED FÖRSLAG TILL LAGSTIFTNING

ANGÅENDE

SKOGSFÅNGS- OCH MULBETESSERVITUT

Ägivet den 15 december 1934

STOCKHOLM 1934

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

SOCIAL LIVING

BEFORE ME

AND FOR THE PURPOSE OF

RECORDING

THE FOLLOWING INSTRUMENT

TO WIT: THE FOLLOWING

NOTARIAL PUBLIC

IN AND FOR THE COUNTY OF DALLAS

TILL KONUNGEN.

Jämlikt nådigt bemyndigande den 4 december 1930 uppdrog statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet åt ledamöterna av riksdagens första kammare, professorn K. G. Westman, lantbrukaren Elof B. Andersson i Fältenborg och jägmästaren C. G. L. H:son Tamm samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, bankofullmäktigen P. E. Sköld och ombudsmannen H. Molander att verkställa de av riksdagen i skrivelse den 23 maj 1930, nr 276, ifrågasatta utredningarna samt att därmed och med förslag i ifrågavarande ämnen inkomma till Kungl. Maj:t. Kommittén, som antog namnet sociala jordutredningen, erhöll sedermera sitt uppdrag utvidgat genom nådiga beslut den 10 april 1931 och den 28 augusti 1933.

Sedan bankofullmäktigen Sköld den 24 september 1932 utnämnts och förordnats till statsråd och chef för kungl. jordbruksdepartementet, tillkallades den 26 i samma månad i hans ställe såsom ledamot av kommittén sekreteraren hos svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet redaktören Hemming Sten i Gävle. Genom nådiga beslut den 28 augusti och den 10 november 1933 tillkallades generaldirektören i lantmäteristyrelsen O. H. Malmberg att såsom ledamot deltaga i kommitténs behandling av vissa ärenden.

Den 5 december 1931 avgav sociala jordutredningen betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen (Statens offentliga utredningar 1932:1).

Den 17 november 1932 avgavs betänkande med förslag till bestämmelser angående egnahemslån åt samfälliga jordbruk.

Den 5 december 1932 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att er-hålla egna jordbruk (Statens offentliga utredningar 1932:33).

Den 27 december 1932 avgavs betänkande med förslag till kungörelse angående bestämmelser om beviljande av uppskov för egnahemslåntagare att erlægga ränta och amortering å egnahemslån (Statens offentliga utredningar 1932:39).

Den 30 januari 1933 avgav sociala jordutredningen infortrat utlåtande över 1931 års skogssakkunnigas den 4 januari 1933 avgivna betänkande

med förslag angående åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar i vad avsåge frågan om uppmjukning av bestämmelserna om bolags jordförvärv.

Den 7 mars 1933 avgavs betänkande med förslag till styckning av vissa kronoegendomar m. m. till arrendejordbruk.

Den 13 oktober 1933 avgavs betänkande med förslag till bestämmelser om kostnadsfri rådgivning med avseende å frågor rörande arrendeförhållanden.

Den 27 oktober 1933 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att främja komplettering av ofullständiga jordbruk (Statens offentliga utredningar 1933: 33).

Den 2 februari 1934 avgav sociala jordutredningen utlåtande angående de sakliga synpunkter, som böra beaktas vid den fortsatta handläggningen av frågan om ändringar i gällande inteckningslagstiftning, avseende att, utan minskning av inteckningshavares säkerhet, bereda ökade tillfällen till utbyte av jord.

Den 25 maj 1934 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att förhindra skogsodling på åkerjord.

Den 20 juni 1934 avgavs betänkande med förslag till åtgärder för att förhindra kringgående av arrende- och uppsiktslagarna genom ändring i de utarrenderade fastigheternas areal.

Sociala jordutredningen får härmed i underdånighet överlämna ett betänkande, innefattande förslag till lagstiftning angående skogsfångs- och mulbetesservitut.

Med Eders Kungl. Maj:ts medgivande avlämnas betänkandet tryckt.

Stockholm den 15 december 1934.

Underdånigst

K. G. WESTMAN.

ELOF B. ANDERSSON.

HARALD MALMBERG.

HELMER MOLANDER.

HEMMING STEN.

GUSTAF TAMM.

Sture Centerwall.

KAP. I.

Redogörelse för den tidigare behandlingen av frågan om beredande av ökade möjligheter till utbrytning av servitut.

Spörsmålet att bereda innehavare av skogsfångs- och mulbetesservitut ökat skydd mot servitutets äventyrande genom åtgärder från ägaren av den tjänande fastigheten har vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning, under de senare åren på grund av motionsvis väckta förslag om ökade möjligheter till utbrytning av servitut.

Enligt gällande lag kan utbrytning av servitut ske antingen i samband med laga skifte eller genom särskild förrättning. För det förstnämnda fallet finnas regler i 1 kap. 21 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet. Vid laga skifte skall servitut, innefattande rätt till skogsfång eller mulbete, utbrytas, där sådant yrkas vare sig av den tjänande fastighetens ägare eller av ägaren till den härskande fastigheten och det kan ske utan någons förfång. Servitut, bestående i rättighet att fiska eller taga torv, sten, sand, grus, lera eller dylikt, kan utbrytas, där den tjänande fastighetens ägare yrkar det och det kan ske utan förfång för den eller de berättigade. Utbrytning av servitut utan samband med laga skifte regleras i 20 kap. 3 § jorddelningslagen. Sådan utbrytning kan icke äga rum i andra fall, än då servitutet består i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter. På yrkande av den tjänande fastighetens ägare kan servitut av nämnda slag utbrytas, där utbrytningen finnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång. Under samma förutsättning kan sådant servitut utbrytas på begäran av den härskande fastighetens ägare, såframt ej servitutet visas hava tillkommit genom avtal. Om det visas, att servitut äventyras, får det under alla förhållanden utbrytas på yrkande av den härskande fastighetens ägare. Vid all utbrytning av servitut gäller (enligt 9 kap. 7 § och 20 kap. 6 § jorddelningslagen), att i vederlag för servitutsrätten skall av den tjänande fastigheten utbrytas eller avsättas så stort område, som med hänsyn till omfattningen av den servitutsberättigades och fastighetsägarens rätt att förfoga över den naturtillgång rättigheten avser efter prövning i varje särskilt fall finnes svara emot den förmån rättigheten innebär, dock att, där för visst fall särskild grund för beräkningen är bestämd, densamma skall lända till efterrättelse.

Gällande bestämmelser om utbrytning av servitut.

Det må anmärkas, att enligt jorddelningslagens bestämmelser (10 kap. 9 §, 19 kap. 12 § tredje stycket) skogsfångs- och mulbetesservitut icke få bildas vid laga skifte eller avstyckning. Nybildning av dylika servitut kan sålunda numera äga rum allenast genom fristående avtal.

Tidigare bestämmelser om utbrytning av servitut.

Enligt den lydelse, som 20 kap. 3 § jorddelningslagen erhöll, då lagen utfärdades år 1926, kunde servitut utbrytas utan sammanhang med skifte allenast i två fall, antingen på yrkande av den tjänande fastighetens ägare, där utbrytningen funnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång, eller ock på yrkande av den härskande fastighetens ägare, där det visades, att servitutet äventyrades.

Frågans behandling vid 1926 års riksdag.

I anledning av två vid 1926 års riksdag väckta motioner (I: 233 och II: 358), vari föreslogs sådant stadgande om rätt till utbrytning av servitut utan sammanhang med skifte, att den härskande fastighetens ägare skulle äga påkalla sådan utbrytning, icke blott om det visades, att servitutet äventyrades, utan även så snart servitutet varit av ålder gällande, anhöll riksdagen i skrivelse (nr 331) till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta om utredning angående vissa förhållanden, som i motionerna närmare angivits, samt i vad mån rätt att erhålla utbrytning av servitut, som i motionerna avsåges, borde tillkomma ägare av den fastighet, till vars förmån servitutet inrättats, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Frågans behandling vid 1931 års riksdag.

Efter verkställd utredning framlade Kungl. Maj:t vid 1931 års riksdag i proposition nr 6 förslag till sådan ändring av den då gällande 3 § i 20 kap. jorddelningslagen, att den härskande fastighetens ägare skulle erhålla rätt att få servitut utbrutet — icke såsom förut blott då det visades, att servitutet äventyrades — utan även i andra fall, där det funnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång. Undantag från denna regel skulle emellertid gälla för fall, då servitutet tillkommit genom avtal. Lagändringen avsåg sålunda servitut, som av ålder bestått, ävensom servitut, vilka utan stöd av lag kunde hava uppkommit vid laga delning av jord.

Vid remiss till lagrådet av det sedermera i propositionen framlagda förslaget anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Gärde*, efter att hava berört de av ålder bestående servituten och beträffande dem tillstyrkt, att den servitutsberättigade skulle tillerkännas rätt att påkalla utbrytning:

Vidkommande åter genom avtal tillkomna skogsfångs- och mulbetesservitut äro förhållandena väsentligt annorlunda. Vidgat utbrytningsvitsord för ägaren av den härskande fastigheten låter sig här ej väl förena med grundsatsen om avtals förbindande verkan. Särskilt skulle det vara föga tilltalande, om den härskande fastighetens ägare hade möjlighet att omedelbart efter ett servituts tillkomst kunna påfordra dess utbrytande. Ett servitut kan hava tillskapats just i avsikt att undvika avstå-

ende av ett bestämt område av en fastighet. Genom vitsordets begagnande skulle detta syfte helt åsidosättas. Åt dessa och liknande synpunkter har ock skifteslagstiftningskommissionen givit uttryck, då den avstyrkte vidsträcktare utbrytningsvitsord åt ägaren av den härskande fastigheten, och jämväl 1926 års riksdag synes hava givit sin anslutning till denna uppfattning, då den beträffande nu ifrågavarande servitut, såvitt framgår av dess skrivelser, icke ifrågasatte någon ändring. Kammarkollegiet har på denna punkt funnit en åtskillnad böra göras mellan äldre servitutsupplåtelser och yngre sådana samt från denna utgångspunkt föreslagit, att vidsträcktare utbrytningsvitsord borde gälla i fråga om servitut, som upplåtits före den 1 januari 1876 — det vill säga sådana för vilkas sakrättsliga giltighet ej erfordras inteckning — varemot servitut, som tillkommit senare, skulle vara uteslagna från dylikt vitsord. Onekligen intaga de äldre avtalsservituten en viss särställning. Deras karaktär av en från den tjänande fastigheten gjord upplåtelse är mindre framträdande, och den rätt, servitutet innebär, framstår fastmera såsom ett utflöde av äganderätten till den härskande fastigheten. Vid dem kunna ock i högre grad än beträffande senare tillkomna servitut ändrade förhållanden hava inträtt, som påkalla en lämpligare anordning för tillgodoseende av det med servitutet avsedda ändamålet. Huru vägande dessa synpunkter än kunna vara, synas de mig dock icke uppväga de betänkligheter mot vidgat utbrytningsvitsord, som, enligt vad förut framhållits, ur principiell synpunkt möta. Den av kollegiet i fråga om tidpunkten för upplåtelse föreslagna gränsen eller den 1 januari 1876 måste i varje fall anses som godtycklig, och några skäl för just denna tidsgräns, som kunna berättiga till en så väsentligt olika behandling mellan servitut, som tillkommit före denna tidpunkt, och sådana, som upplåtits därefter, föreligga enligt min mening icke. Det enda av kammarkollegiet för nämnda tidsgräns anförda skälet, nämligen angelägenheten att bringa servitut, som icke blivit på betryggande sätt publicerade, att upphöra, torde ej kunna tillmätas större vikt, då i varje fall ändock komme att finnas en mångfald äldre servitut av olika slag, som icke vore upptagna i fastighetsböckerna. Ej heller för någon annan såsom gräns lämplig tidpunkt torde tillräckliga skäl kunna anföras. Vid sådant förhållande och då försiktigheten bjuder att lika litet i fråga om äldre som yngre servitut tillåta rubbning av träffade avtal har jag i likhet med lantmäteristyrelsen stannat vid den mening, att någon ändring i utbrytningsavseende nu icke bör göras i fråga om avtalsservitut.

I anledning av propositionen väcktes en motion, I: 192, däri hemställdes, att den härskande fastighetens ägare skulle likställas med den tjänande beträffande rätten att påkalla servitutsutbrytning utan samband med laga skifte.

Andra lagutskottet förordade i utlåtande nr 3 den utvidgning av utbrytningsvitsordet, som föreslagits i propositionen. Beträffande motionen anförde utskottet:

Under utredningen har av en utav de sakkunniga föreslagits, att utbrytningsvitsordet för den servitutsberättigade skulle ytterligare utsträckas så, att denne i allo likställdes med ägaren av den tjänande fastigheten. Detta förslag har upptagits i den i anledning av propositionen väckta motionen. Ett stadgande av sådan innebörd skulle, såsom departementschefen framhållit, icke väl låta förena sig med grundsatsen om avtals förbindande verkan. Häremot kan visserligen invändas, att redan enligt gällande rätt ett servitutsavtal ensidigt kan brytas, i det att *dels* envar av kontrahenterna vid laga skifte äger påkalla utbrytning av skogsfångs- och mulbetesservitut, därest det kan ske utan någons förfång, *dels* ock den tjänande fastig-

hetens ägare kan påfordra utbrytning utan sammanhang med skifte av sådana servitut, om det finnes medföra nytta och kunna ske utan förfång. Att vid laga skifte ett servitut av angivet slag bör utbrytas, är emellertid helt naturligt, då skiftets ändamål just är att upphäva en tidigare rådande gemenskap. Ej heller torde någon befogad anmärkning kunna framställas mot att den tjänande fastighetens ägare tillerkänts rätt att utan samband med skifte påkalla servitutsutbrytning, då en sådan utbrytning alltid för den servitutsberättigade medför, att den relativt svagare servitutsrätten utbytes mot den starkare äganderätten.

Förutom den nu anförda synpunkten tala ytterligare skäl mot en utvidgning av utbrytningsvitsordet för den servitutsberättigade. Ut i vissa på senare tid utfärdade författningar hava bestämmelser införts, avseende att vid upplåtelse av mark från kronans fastigheter upprätta skogsfångs- och mulbetesservitut till förmån för de fransålda områdena. Sålunda föreskrives i 24 § i kungl. kungörelsen den 26 juni 1925 angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna (nr 291), att i köpekontrakt, som upprättas vid inlösen av kolonat, ägaren av den försålda lägenheten skall, om och i den mån så finnes nödigt, tillerkännas rätt att å kronopark efter anvisning årligen taga viss angiven myckenhet husbehovsvirke och bränsle, vilken rätt dock ej må utsträckas att avse längre tid än till och med trettio år från den dag, kolonatet först uppläts. Jämlikt 29 och 35 §§ i kungl. kungörelsen den 14 juni 1929 angående upplåtande av kronatorp å vissa kronoparker m. m. (nr 170), vilken kungörelse avser kronatorp, skogstorp och odlingslägenheter i rikets norra delar, gälla vid inlösen av dylika områden enahanda bestämmelser, dock att servitutsrättigheterna icke äro inskränkta till viss tid. Enligt vad domänstyrelsen uppgivit besvärar kronans fastigheter av skogsfångs- och mulbetesservitut, grundade på avtal, till ett antal av över 2,000. Därest nu ett stadgande skulle införas av den innebörd, att den servitutsberättigade skulle äga utan samband med skifte påkalla utbrytning även av avtalsservitut, skulle detta innebära, att det med de nämnda författningsbestämmelserna avsedda systemet motverkades.

Med hänsyn till vad sålunda anförts avstyrktes motionen.

Reservation anmälades av fyra ledamöter.

Riksdagen biföll utskottets hemställan såväl i fråga om propositionen som motionen.

*Frågans be-
handling vid
1934 års
riksdag.*

Vid 1934 års riksdag väcktes åter motioner, I: 141 och II: 296, däri hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 20 kap. 2 § jorddelningslagen, att innehavare av servitut måtte erhålla samma rätt i fråga om utbrytning som innehavaren av den fastighet, från vilken servitutsrätten utginge.

Motionerna hänvisades för förberedande behandling till andra lagutskottet. Av den utredning, som utskottet verkställde i ärendet genom infordrande av yttranden, må här återgivas följande:

Servitut, bestående i rätt till skogsfång eller mulbete, synas i större utsträckning förekomma huvudsakligen i de norrländska länen. Antalet lägenheter, som innehava servitutsrätt, är förhållandevis stort. För Västernorrlands län uppgives antalet med säkerhet uppgå till ett femsiffrigt tal.

Tvångsvis utbrytning av servitut under motivering att detsamma även-

tyrats synes endast hava förekommit i enstaka fall. Däremot har t. ex. från Jämtlands län uppgivits, att det icke vore ovanligt, att skog avverkades — även i skogsvårdande syfte — inom servitutsbelagda områden i närheten av den härskande fastigheten på sådant sätt, att servitutsägaren hänvisas att taga sitt husbehov på avlägsna skiften, varigenom servitutets värde väsentligen nedsättes.

I allmänhet har uppgivits, att det är vanskligt att avgöra om ett skogsservitut äventyras eller ej. I många fall kan bevis härom ej presteras, förrän avverkningen redan skett. I de omnämnda fallen från Jämtlands län vore det osäkert om servitutet kunde anses äventyrat genom förenämnda åtgärd.

Beträffande nyttan av servitut hava olika uppfattningar kommit till synes i de avgivna yttrandena. Från något håll har anförts, att servitutsinstitutet borde komma till vidgad användning. Genom skogsägarnas ovilja att vid avstyckningar tillsläppa erforderlig skogsmark, vilket motstånd i många fall vilade på ekonomiskt fullt berättigade skäl, samt genom köparnas oförmåga att komma ut med kapitalet till inköp av skogsmark, hade ofta nog önskvärda egnahemsbildningar förhindrats. Däremot funnes anledning antaga, att, därest de nya jordbrukens behov av husbehovsskog och bete bleve tillgodosett genom servitut, detta otvivelaktigt skulle befrämja egnahemsbildningen. Å andra sidan har framhållits, att åtminstone i sådana fall, då servituten omfattade fulla och oinskränkta skogsrättigheter, det från skogsvårdssynpunkt vore av synnerligen stort intresse att servituten bringades att upphöra. Gällande jorddelningslag har också intagit den ståndpunkten, såsom ovan nämnts, att utbrutna lotter skola förseas med erforderliga ägoslag under full äganderätt och att servitut icke må bildas i samband med jorddelning.

Det har vidare framhållits, att den motionsvis begärda utvidgningen av rätten att begära utbrytning av servitut knappast vore ägnad att på ett effektivt sätt undanröja de påtalade bristerna. En rättighet exempelvis att låta de kreatur, som kunna vinterfödas på en fastighet, beta på annan fastighets skog kunde i regel icke utan olägenhet utbytas mot äganderätten till en begränsad del av denna skog, enär därav skulle följa, att den härskande fastigheten finge en del av sin betesrätt omvandlad i en virkesproducerande kapitaltillgång. På enahanda sätt uppstode ofta svårigheter att utan förfång utbryta rätten till husbehovsvirke, enär en dylik rätt till 80 à 90 procent bestode i rätten till vedbrand under det att ett skogsskifte rätt skött lämnade en avkastning, som till cirka två tredjedelar bestode av sortiment, vilkas nyttjande till bränsle icke vore försvarligt.

Utbrytning av servitut, som tillkommit genom särskilt avtal utan samband med upplåtelse av fastigheten, kunde ur jorddelningssynpunkt föranleda avsevärda nackdelar. Det utbrutna området komme nämligen att bilda särskild fastighet utan någon samhörighet med den fastighet, för

vilken nytta servitutet bildats. Någon garanti för att de båda fastigheterna, för så vitt ej sammanläggning ägde rum, i fortsättningen komme att sambrukas funnes icke, och då det utbrutna området i regel torde sakna förutsättningar att bestå såsom självständig fastighet, skulle föga önskvärda fastighetsbildningar, stridande mot jorddelningslagens principer, med all säkerhet härigenom uppstå.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande, nr 21, anförde andra lagutskottet:

Vid behandling år 1931 av förslag till ändrade bestämmelser rörande rätt för den härskande fastighetens ägare att erhålla utbrytning av servitut utan samband med skifte anförde utskottet, att ett stadgande, som tillerkände den härskande fastighetens ägare samma rätt som den tjänande fastighetens ägare att påkalla sådan utbrytning, icke väl skulle låta förena sig med grundsatsen om avtals förbindande verkan. Gentemot invändning därom, att den tjänande fastighetens ägare trots att servitutsavtal ingåtts dock tillerkänts rätt att under vissa förhållanden påkalla dylik utbrytning, hade utskottet framhållit, att befogad anmärkning mot en sådan bestämmelse icke kunde göras, då en utbrytning alltid för den servitutsberättigade medförde, att den relativt svagare servitutsrätten utbyttes mot den starkare äganderätten. Utskottet anförde vidare, att, därest ett stadgande skulle införas, att den servitutsberättigade utan samband med skifte skulle äga påkalla utbrytning av avtals-servitut, detta skulle innebära, att det system med servitutsupplåtelser, som avsetts med bestämmelserna i 1925 års kungörelse angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna samt i 1929 års kungörelse angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m., och som i talrika fall kommit i tillämpning, skulle motverkas. Utöver vad utskottet år 1931 anförde kunde framhållas, att fastighetsägarna icke torde våga inlåta sig på servitutsupplåtelser, om möjlighet förefunnes därtill, att den servitutsberättigade när som helst kunde få servitutsrätten upphävd och ersatt med äganderätt till viss mark. De yttranden som i anledning av motionerna vid 1934 års riksdag avgivits av lantmäteristyrelsen ävensom av flertalet överlantmätare i riket funne utskottet bestyrka, att vad utskottet år 1931 anförde fortfarande ägde giltighet. I motionerna eller i övriga yttranden av överlantmätare hade ej heller anförts skäl, som kunde föranleda utskottet att ändra sin år 1931 intagna ståndpunkt.

Utskottet hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer anfördes. I en av dessa yttrades följande:

I de väckta motionerna har bland annat framhållits, att gällande lag icke på ett tillfredsställande sätt utgör skydd mot att ett skogsservitut äventyras till nackdel för servitutsinnehavaren. Detta äventyrande kan ske därigenom, att ägaren till den s. k. tjänande fastigheten avverkar skog i sådan utsträckning, att rätten till byggnadsvirke och vedbrand icke kan utnyttjas av servitutsinnehavaren. Med hänsyn härtill föreslå motionärerna en lagändring, som skulle innebära, att innehavare av servitut skulle erhålla samma rätt i fråga om utbrytning av servitut som innehavaren av den fastighet, på vilken servitutet vilar.

Ett sådant yrkande — grundat på bestämda påståenden att skogsservitut i många fall äventyras, utan att gällande lag kan förhindra detta — har förut avslagits av riksdagen. Med hänsyn bland annat härtill har inom utskottet till diskussion upptagits den frågan, om förhindrandet av servitutets äventyrande skulle kunna ske på någon annan väg. Härvidlag har från vissa överlantmätare ävensom av lantmäteristyrelsen framförts den tanken, att gällande skogsvårdslag skulle kunna kompletteras med bestämmelser i nämnda hänseende. Ävenså har framförts den

tanken, att 3 § i 20 kap. av lagen om delning av jord å landet skulle kunna erhålla en sådan avfattning, att det utsades, att utbrytande av servitut skulle kunna ske på yrkande av servitutsinnehavaren ej blott där det visas, att servitutet äventyras, utan även där det finnes risk för eller på anförda skäl kan göras troligt, att servitutet kommer att äventyras. En utformning av lagstiftningen i en dylik riktning förutsätter emellertid en närmare utredning *dels* rörande i vilken utsträckning i motionen antydda fall av servitutets äventyrande ägt rum, *dels* även huru en lagtext av ungefärligen ovannämnda innehåll närmare borde utformas. En sådan utredning torde kunna, om så anses lämpligt, ske genom sociala jordutredningen, vilken torde syssla med en del närliggande spörsmål.

Reservanterna hemställde, att riksdagen med anledning av de förevarande motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt en lagstiftning av i reservationen antytt slag till skydd för innehavare av servitut måtte komma till stånd.

Första kammaren biföll utskottets hemställan under det att andra kammaren biföll ett inom kammaren framställt yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i motionens syfte.

KAP. II.

Infordrade yttranden från myndigheter m. fl. angående vissa preliminärt ifrågasatta ändringar i gällande bestämmelser till skydd för skogsfångs- och mulbetesservitut.

För erhållande av material till bedömande av frågan om lämpligheten av gällande bestämmelser till skydd för skogsfångs- och mulbetesservitut, som uppkommit genom avtal, infordrade sociala jordutredningen yttrande i ärendet från länsstyrelserna, egnahemsnämnderna, skogsvårdsstyrelserna och jordbrukskommissionerna i Värmlands, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län samt i de fem norrländska länen ävensom från lantmäteristyrelsen, domänstyrelsen, centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund samt svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet.

I remisskrivelsen meddelades, att sociala jordutredningen preliminärt ifrågasatt

1) *antingen* att bestämmelsen i 20 kap. 3 § jorddelningslagen gives sådant innehåll, att servitut (såväl skogsfångs- som mulbetesservitut) må utbrytas ej blott där det visas att servitutet äventyras, utan även då grundad anledning finnes att antaga att så kommer att ske;

2) *eller* att nuvarande bestämmelse i 20 kap. 3 § jorddelningslagen kompletteras med föreskrift (beträffande skogsfångsservitut) därom, att skogsvårdsstyrelse må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna

förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminska;

3) *eller* att bestämmelsen i 20 kap. 3 § jorddelningslagen *dels* gives sådant innehåll, att servitut (såväl skogsfångs- som mulbetesservitut) må utbrytas ej blott där det visas att servitutet äventyras, utan även då grundad anledning finnes att antaga att så kommer att ske, *dels* kompletteras med föreskrift (beträffande skogsfångsservitut) därom, att skogsvårdsstyrelse må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminska.

Sociala jordutredningen hemställde, att i yttrandena särskilt skulle angivas

1) huruvida det till vederbörandes kännedom kommit, att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt; samt

2) därest så är fallet, vilka lagstiftningsåtgärder, som, med beaktande av ovannämnda förslag, ansåges erforderliga till skydd mot sådant äventyrande av servitutsrätten.

Lantmäteristyrelsen har vid sitt i ärendet avgivna utlåtande fogat yttranden från överlantmätarna i bl. a. de ifrågavarande länen.

De inkomna svaren innehålla följande:

Värmlands län.

Överlantmätaren: »I yttrande den 24 februari 1934 rörande väckt motion om utvidgat vitsord till utbrytning av skogsfångs- och mulbetesservitut för den härskande fastighetens ägare meddelade överlantmätaren, att inom länet — såvitt till lantmäteriets kännedom kommit — icke försports olägenheter av det slag, som ifrågasatts. Emellertid framhöll överlantmätaren, att det kunde tänkas fall av sådan avverkning å den tjänande fastigheten, att servitutet kunde äventyras, och att det måhända därför borde tagas under övervägande, huruvida skogsvårdslagen kunde kompletteras med bestämmelser till förhindrande av servitutets äventyrande.

I detta sammanhang vill överlantmätaren även peka på ett annat fall, där ett skogsfångsservitut kan äventyras utan att ägaren till den härskande fastigheten alltid synes hava möjlighet att i tid bevaka sin rätt.

Från en fastighet har på sin tid upplåtits en eller flera lägenheter med tillförsäkrad fri rätt till skogsfång av det ena eller andra slaget för husbehov. Då såsom ofta är fallet dessa upplåtelser skett före 1876, hava rättigheterna icke alltid intecknats, och inteckningsboken lämnar alltså icke någon uppgift på dessa rättigheter. Från stamfastigheten avskiljas därefter genom avstyckning inägor och erforderlig skogsmark för husbe-

hov för bildandet av självständiga jordbruksfastigheter eller också enbart skogsmark för bildandet av självständiga skogsbruksfastigheter. Det torde vara uppenbart, att den gamla servitutsrätten kan äventyras därigenom, att den för servitutets utnyttjande lämpliga skogsmarken övergår till annan fastighet, vars ägare näppeligen har förutsatt, att han skulle behöva dela avkastningen å sin skogsmark med annan. Det kan väl också ifrågasättas, om en sådan nybildad fastighet överhuvudtaget graveras av ett sådant stamfastigheten åvilande servitut.

Under sin tjänstgöring som distriktslantmätare i Ljusdals distrikt kom överlantmätaren ibland i beröring med sådana fall. I denna trakt äga de stora trävarubolagen ofta ett flertal fastigheter i en by, och det var ganska vanligt å dessa fastigheter med dylika smärre lägenheter med skogsrättigheter. Då det var samma ägare å ett flertal bredvid varandra liggande fastigheter, uttogs servitutet icke alltid just från stamfastigheten. När därför avstyckning skedde från en viss fastighet, var uppmärksamheten naturligt nog icke fästad på att den eller den lägenhetens servitut kunde äventyras genom skogsmarkens avstyckning. Överlantmätaren trodde, att detta spörsmål icke tillräckligt beaktats, och att servitutsinnehavarens rätt i själva verket härigenom i ett flertal fall redan äventyrats, ehuru väl detta ej blir uppenbart, förrän servitutsutbrytning kommer till stånd och vederlagsmarken skall lokaliseras. Det torde därför vara av vikt, att servitutsinnehavarens rätt uppmärksammas redan vid bildandet av dylika avstyckningsfastigheter.

Detta syftemål torde kunna ernås därigenom, att innehavaren av ett skogsfångsservitut vid avstyckning av skogsmark från den tjänande fastigheten bleve sakägare vid förrättningen, och att han därvid tillerkändes samma vitsord till utbrytning, som enligt nu gällande bestämmelser i jorddelningslagen tillkommer honom vid servitutsutbrytning i samband med laga skifte.

Till skydd för servitut, som uppkommit genom avtal, föreslås därför följande lagstiftningsåtgärder *dels* — i anslutning till sociala jordutredningens formulering — att nuvarande bestämmelse i 20 kap. 3 § jorddelningslagen kompletteras med föreskrift beträffande skogsfångsservitut därom, att skogsvårdsstyrelsen må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminsкас, *dels* att 19 kap. i jorddelningslagen kompletteras med föreskrift därom, att, där avstyckning sker från fastighet, som besväras av servitut till skogsfång till förmån för annan fastighet och i avstyckningen kommer att ingå skogsmark för tillgodoseende av en fastighets husbehov eller för bildande av en självständig skogsbruksfastighet, skall servitutet utbrytas, där sådant yrkas av ägaren till någondera fastigheten samt det kan ske utan någons förfång».

Egnahemsnämnden: »Vid handläggning av ansökningar om egnahemslån måste befintliga servitut beaktas och upptagas såsom en tillgång för den härskande fastighetens ägare, i detta fall egnahemslånesökaren. De servitut, som därvid kunna ifrågakomma, äro:

1:o) rätt till skogsfång och vedbrand, dock endast i enstaka fall,

2:o) rätt till mulbete, som emellertid också sällan förekommer, och som därvid plägar omfatta en bestämd tidrymd, växlande mellan fem och femton år,

3:o) upplåtelse av torvtäkt under i regel 49 års tid.

Något missbruk från den tjänande fastighetens sida beträffande dessa servitut har egnahemsnämnden sig ej bekant.

I andra hand skulle egnahemsnämnden, om missbruk konstaterats, i sitt yttrande framlägga förslag till lagstiftningsåtgärder till skydd mot servitutsrättens äventyrande. Då nämnden, som nyss framhållits, icke har sig några missbruk bekanta, finner nämnden sig ej äga anledning framlägga förslag till ytterligare lagstiftning i denna sak, så mycket mer som enligt redan gällande lagstiftning rätt förefinnes ej blott för den tjänande utan även för den härskande fastigheten att, om servitut äventyras, påfordra utbrytning därav.

Slutligen vill nämnden framhålla, att inom nämndens verksamhetsområde vid försäljning av fastigheter servitut beträffande skogsfång och mulbete numera ytterligt sällan förekomma. De servitut, som finnas, hänföra sig till äldre datum.

Skogsvårdsstyrelsen: »Skogsvårdsstyrelsen har sig icke bekant, att något fall av den art, i punkt 1) avses, förekommit inom länet. Där, i de relativt fåtaliga fall, servitutsrätt till virkesfångst ännu förefinnes, plägar den tjänande fastigheten representera så betydande skogsmarker, att något äventyrande av nödig virkestillgång för servitutets fyllande knappast kan ifrågakomma.

Då sålunda styrelsen ansett sig kunna besvara den första frågan nekande, saknar den anledning taga befattning med i punkt 2) berörda fråga.

I samband med nu påtalade spörsmål om servitutsrätt till virkesfångst å annan fastighet, anser sig styrelsen emellertid föranlåten påpeka, att densamma vid ett par tillfällen under senare åren sett sig nödsakad inskrida mot ägare av servitutsrätt, då han utnyttjat sin virkesfångsträtt på sådant sätt, att den av honom företagna avverkningen kommit att stå i uppenbar strid mot gällande skogsvårdslag».

Jordbrukskommissionen: »Kommissionen hade icke iakttagit något fall, då den härskande fastighetens servitutsrätt äventyrats genom avverkningar eller annorledes».

Länsstyrelsen: »Sedan länsstyrelsen låtit genom samtliga landsfiskaler i länet verkställa utredning i ärendet, får länsstyrelsen på grund av vad därvid framkommit samt med stöd av såväl länsstyrelsens egna iakttat-

gelser i samband med exekutiv försäljning av fast egendom som länsstyrelsens erfarenhet i övrigt såsom infortrat yttrande uttala, att såvitt länsstyrelsen har sig bekant, fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, icke på senare åren inom Värmlands län blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt samt att några lagstiftningsåtgärder till skydd mot sådant äventyrande av servitutsrätten icke beträffande detta län kunna anses erforderliga».

Örebro län.

Överlantmätaren: »Något äventyrande av fastighetsägares rätt till servitut av ifrågavarande slag hade icke kommit till överlantmätarens kännedom».

Egnahemsnämnden: »Enligt egnahemsnämndens mening böra servitut till ifrågavarande rättigheter i så stor utsträckning som möjligt utbrytas.

Det torde icke — efter vad nämndens egnahemsombud meddelat — inom länet förekommit, att servitut till skogsfång blivit genom avverkning äventyrat.

Om det emellertid befaras, att så kommer att ske, synes det lämpligt, att bestämmelserna i jorddelningslagen ändras så, att ägodelningsrätten har befogenhet att, sedan skogsvårdsstyrelsen, som äger sakkunskap å ifrågavarande område, avgivit yttrande i ärendet, förhindra avverkning.

Med hänsyn till skogsvårdsstyrelsens uppgift att främja skogsvården kan det nämligen icke vara lämpligt, att styrelsen i detta fall blir den dömande myndigheten, utan bör det tillkomma ägodelningsrätten att avgöra ifrågavarande mål».

Skogsvårdsstyrelsen: »Ifrågavarande slag av servitut torde icke vara vanliga inom länet. Styrelsen har sig icke bekant något enda fall då fastighetsägares rätt till servitut blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt. Styrelsen anser sålunda icke behov föreligga vidtaga lagstiftningsåtgärder till omnämnda servituts skyddande».

Jordbrukskommissionen: »Servitutsinteckning med rätt till byggnadsvirke torde enligt vad kommissionen inhämtat knappast finnas inom Örebro län, men inteckning med rätt till vedbrand torde förekomma i vissa trakter, särskilt inom Bergslagen.

Enligt kommissionens mening böra ifrågavarande servitut utbrytas, och såväl den härskande som den tjänande fastighetens ägare böra beredas större möjligheter för åstadkommande av denna utbrytning.

Med hänsyn till utvecklingen på beteskulturens område bör ock servitut till bete få utbrytas.

Kommissionen har sig icke bekant något fall, då servitut till byggnadsvirke eller vedbrand blivit genom avverkning äventyrad.

Om det kan befaras, att ifrågavarande servitut äventyras, torde det vara lämpligt, att ägodelningsrätten efter skogsvårdsstyrelsens hörande må äga rätt förbjuda avverkning».

Länsstyrelsen: »Till K. B:s kännedom har icke kommit, att fastighetsägares rätt till servitut på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt».

Västmanlands län.

Överlantmätaren: »Det torde ytterst sällan hava inom Västmanlands län inträffat, att fastighets rätt till skogsfång å annan fastighets mark blivit äventyrad genom åtgärder, som kunnat läggas den tjänande fastighetens ägare till last. Till förhindrande av att servitutsberättigads intressen trädas för nära vid förekommande avverkning synes dock lämpligt att i skogsvårds- eller jorddelningslagen intages ett stadgande om att vederbörande skogsvårdsstyrelse må på ansökan av part, som styrker sig äga servitutsrätt till skogsfång inom avverkningsområdet, meddela sådana reglerande föreskrifter, som kunna befinnas erforderliga för bevarande av möjlighet till utövande av servitutet. I skogsvårdsstyrelsens befogenhet synes då böra ingå att med hänsyn till den härskande fastighetens belägenhet och till den växande skogens ålder och beskaffenhet m. m. anvisa plats, där skogsförnödenheter må uttagas.

För närvarande pågår inom länet en förrättning för utbrytning av genom avtal tillkommet mulbetesservitut, därvid ansökningsuppgivits vara motiverad av att betandet försvårats efter uppodlingar till åker å betesmarken (Salboheds förutvarande exercisplats). Mulbetesservituten torde dock i allmänhet vara lokaliserade till skogs- och hagmarker, och de åtgärder av den tjänande fastighetens ägare, vilka kunna påtalas såsom äventyrande annan fastighets rätt till mulbete, torde praktiskt taget inskränka sig till sådana, som stå i samband med skogskultur. Till förbyggande av att förfång vid dylika åtgärder åsamkas rättshavare torde ingripande från skogsvårdsstyrelsens sida vara tillfyllest och böra möjliggöras genom lagbestämmelser.

Om skogsfångs- och mulbetesrättens utövande skyddas på sätt här ovan ifrågasatts, torde anledning saknas till utvidgande av den utbrytningsrätt, som för närvarande tillkommer servitutshavare».

Egnahemsnämnden: »Frågan är av jämförelsevis liten vikt för Västmanlands läns vidkommande, då dylika servitut endast torde förekomma i ringa omfattning. Nämnden äger icke kännedom om något fall, då rätten till servitut av här ifrågavarande slag blivit äventyrad genom avverkningsåtgärder eller på annat sätt. Några åtgärder i syfte att bereda servitutsinnehavare ytterligare säkerhet eller skydd torde, såvitt nämnden kan finna, sålunda icke vara av behovet påkallade, vad Västmanlands län beträffar. Skulle emellertid förhållandena vara annorlunda i andra delar av landet, och särskilda anstalter med anledning därav anses behöfliga, bör detta spörsmål lösas utan utvidgning av lagstiftningen om servitutsinnehavares rätt till utbrytning. Beträffande skogsfångsservitut torde så lämpligen kunna ske genom föreskrift därom, att skogsvårdssty-

relsen på ansökan av den härskande fastighetens ägare må förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes antaga att servitutets värde för den härskande fastigheten genom åtgärdernas vidtagande skulle väsentligen förminska».

Skogsvårdsstyrelsen: »Servitut, avseende rätt till byggnadsvirke och vedbrand, förekomma numera i Västmanlands län i ringa omfattning. I allmänhet torde servitutet avse rätt till avverkning å visst område av fastighet och gälla en tidrymd av 50 år. Under senaste årtiondet ha dylika servitut i många fall upphört att gälla. Då nybildning av dylika servitut i samband med jorddelning enligt gällande jorddelningslag ej kan ifrågakomma, och då frivilliga avtal av ifrågavarande slag praktiskt taget numera ej träffas, kunna virkesfångsservituten inom länet sägas vara under avveckling. Klagomål från servitutsinnehavare över äventyrad virkesfång på grund av jordägarens avverkningar eller dylikt ha ej avhörts. 1923 års skogsvårdslags bestämmelser angående avverkning i yngre skog (3 §) och inskränkning i rätt att avverka äldre skog med hänsyn till framtida brist å husbehovsskog (5 § 2:dra st.) torde i övrigt utgöra tillfredsställande korrektiv för förhindrande av avverkningar å den tjänande fastigheten, ägnade att äventyra ett lojalt utnyttjande av servitutet. Detta dock under förutsättning, att skogsvårdsstyrelsens uppfattning, att husbehovsvirkesfång på grund av servitut är att anse som likvärdig i lagens mening med fastighetens egen husbehovsavverkning, är riktig. Om så är fallet, synas redan gällande lagbestämmelser i stort sett vara tillfyllest för säkerställande av servitutsrätten. Servitutsinnehavaren har då endast att hos skogsvårdsstyrelsen anmäla och styrka servitutets giltighet.

På grund av det anförda får skogsvårdsstyrelsen avstyrka förslag, avseende rätt till utbrytning av virkesfångsservitut på yrkande av den härskande fastigheten, i fall där servitutet tillkommit på grund av avtal.

Servitut, avseende rätt till mulbete, förekomma i större omfattning än förutnämnda; i regel grundade på avtal. Ännu så sent som på 1920-talet ha mulbetesservitut skapats. För en rationell lösning av betesfrågan för den tjänande fastigheten utgör förekomsten av dessa servitut i regel en stor olägenhet, i många fall ha de visat sig utgöra en stötesten, på vilken ett i övrigt välbetänt betesregleringsförslag helt strandat.

Skogsfångs- och mulbetesservitut få enligt 1926 års jorddelningslags bestämmelser icke bildas vid laga skifte eller avstyckning. Här ha statsmakterna sålunda underkänt servitutet som medel att på ett rationellt sätt på lång sikt lösa hithörande frågor. Konsekvensen synes då fordra, att dylika servitut ej heller må få bildas genom fristående avtal. Skogsvårdsstyrelsen, som hyser den bestämda uppfattningen, att dessa servitut, särskilt beträffande mulbete, i regel äro synnerligen betungande för den tjänande fastigheten och ägnade att förhindra eller i allt fall att försvåra dess ändamålsenliga nyttjande, får därför livligt förordat, att nybildning av dylika förbjudas».

Jordbrukskommissionen: »Utredningens första fråga lyder 'Huruvida det till Eder kännedom kommit, att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt'. Härpå vill kommissionen hava meddelat det svar, att något sådant förhållande visserligen icke kommit till kommissionens kännedom, men att kommissionen i allt fall antager, att sådana fall föreligga. Beträffande rätten till mulbete kan exempelvis å den tjänande fastigheten vidtagna, fullt försvarbara eller rättare fullt rationella skogsvårdande åtgärder i hög grad förringa värdet av mulbetesrätt. Å andra sidan måste även framhållas, att den rätt till mulbete å skogsmark, som tillföre högt värdesatts, numera även utan sådana åtgärder måste anses av ringare värde, åtminstone för djur, varav mjölkavkastning beräknas. Den modernare uppfattningen om värdet av särskilt anordnade betesvallar, därå kommissionen under sina inspektionsresor sett många prov, har alltmör slagit igenom och vunnit uppskattning även bland arrendatorer av sådana fastigheter, vilka lyda under kommissionens uppsikt. En väl anlagd och i fortsättningen väl skött betesvall kan mer än väl i värde uppväga ett skogsbete av mångfaldigt större areal. Det synes därför böra undersökas, om ej dessa rättigheter till mulbete, som äro tillfinnandes, kunna genom frivilliga avtal, möjligen under myndigheternas medverkan, avlösas genom att betesvall av lämplig storlek genom den tjänande fastighetens försorg anlades, i främsta rummet å därtill tjänlig, till annat ändamål ej användbar mark, tillhörande den härskande fastigheten, men i brist på sådan mark från den tjänande fastigheten eller eventuellt genom en kombination av båda dessa alternativ. Kommissionen torde här böra upplysa, att kommissionen iakttagit, att till synes oduglig mark genom lämplig behandling förändrats till goda betesvallar. Hänsyn bör vid den föreslagna förändringen även tagas till det förhållandet, att mulbetesrätten, för så vitt icke kommissionen är felunderrättad, blivit genom lagstiftningsåtgärder i och med antagande av den nya lagen om ägofred nedsatt i värde.

Beträffande rätten till skogsfång läser icke så sällan den härskande fastighetens rätt bliva äventyrad genom för långt gående avverkningsåtgärder å den tjänande fastigheten. Att emellertid i lagstiftningsväg föreskriva rätt till utbrytning av rättigheten redan vid fara för sådant äventyrande, synes kommissionen icke vara rimligt. Detta skulle såsom i utredningen framhållas kunna verka brytande på ingångna avtal. För att nu den härskande fastighetens rätt icke må bliva illusorisk i sådana fall, som nyss anförts, föreslår kommissionen rätt för ägaren av denna fastighet att hos skogsvårdsstyrelsen begära avverkningsförbud å den tjänande fastigheten, vilket förbud styrelsen efter skyndsam undersökning skall äga meddela i den utsträckning, att den härskande fastighetens rätt icke äventyras.

Härmed torde även den andra av utredningen uppställda frågan få anses besvarad».

Länsstyrelsen: »Inom Västmanlands län torde servitut av nu angivet slag icke förekomma i större omfattning; och beträffande dem som ännu gälla torde kunna antagas, att de huvudsakligen tillkommit i äldre tid. Denna sin uppfattning grundar Konungens befallningshavande på upplysningar, som erhållits från överlantmätaren i länet samt skogsvårdsstyrelsen. Vidare har inhämtats, att under den tid nuvarande överlantmätaren haft sin verksamhet i länet, cirka 7 år, endast ett fåtal servitutsutbrytningsförrättningar förekommit, och att samtliga dessa avsett mulbetesservitut. Någon egen erfarenhet i berörda hänseende har Konungens befallningshavande icke. Ej heller har det kommit till befallningshavandens kännedom, att fastighetsägares rätt till servitut, avseende byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt.

Enär Konungens befallningshavande på grund av det anförda anser frågan om rätt till utbrytning av genom avtal tillkommet mulbetes- eller skogsfångsservitut för Västmanlands läns vidkommande vara av mindre betydelse, saknar befallningshavanden anledning att förorda en utvidgning av nu gällande rätt för den s. k. härskande fastighetens ägare att påkalla sådan utbrytning. Men då servitutsinnehavarens rättigheter i allt fall böra skyddas genom bestämmelser, som i möjligaste mån skapa garanti mot ett äventyrande av servitutsrätten, vill Konungens befallningshavande i enlighet med det under alternativ 2 omnämnda förslaget tillstyrka sådan ändring i 20 kap. 3 § jorddelningslagen, att de nuvarande bestämmelserna kompletteras med föreskrift, beträffande skogsfångsservitut, därom, att skogsvårdsstyrelse må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga, att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminsкас».

Kopparbergs län.

Överlantmätaren: »Bestämmelserna i 20 kap. 3 § jorddelningslagen avse utbrytning av servitut utan sammanhang med skifte och gälla endast servitut, som bestå i rättighet till skogsfång och mulbete. Rätt att erhålla utbrytning enligt nämnda paragraf tillkommer, därest utbrytningen medför nytta och kan ske utan någons förfång, såväl den tjänande som den härskande fastighetens ägare, ifråga om den senare dock endast om servitutet ej tillkommit genom avtal. Härjämte tillkommer den härskande fastighetens ägare rätt till utbrytning, därest det visas att servitutet äventyras. Endast under sistnämnda förutsättning har sålunda den härskande fastighetens ägare nu möjlighet att få ett genom avtal tillkommet servitut utbrutet.

Såväl genom i riksdagen väckta motioner som i infordrade yttranden över desamma hava uttalanden gjorts, som gå ut på att gällande lag icke på ett tillfredsställande sätt utgör skydd mot att ett skogsservitut även-

tyras eller till värdet väsentligen nedsättes. Det framhållles, att fall förekommit, då den tjänande fastighetens ägare avverkat skog i sådan utsträckning, att rätten till byggnadsvirke och vedbrand icke kunnat utnyttjas av servitutsinnehavaren. Beträffande mulbetesservitut vore risken för en mera betydande värdeminskning av servitutet genom åtgärder från den tjänande fastighetens ägare avsevärt mindre.

Inom Kopparbergs län torde såväl avtalsservitut som på annat sätt tillkomna servitut förekomma i förhållandevis ringa utsträckning. Förrättningar för servitutsutbrytning äro också här sällsynta, vilket bestyrkes av det förhållande att ingen på länet nu tjänstgörande distriktslantmätare handlagt någon sådan förrättning. Något fall där fastighetsägares rätt till servitut genom avverkningar eller på annat sätt blivit äventyrad har ej försports. Förhållandena i länet få därför knappast anses vara sådana, att de i och för sig påfordra någon lagändring. En del andra län, där avtalsservituten förekomma i långt större utsträckning, torde i detta avseende vara mindre gynnsamt ställda och en ändring av gällande bestämmelser, varigenom ökad garanti mot äventyrande eller försämring av servitutsrätten vinnes, torde därför få anses väl motiverad.

Vad beträffar de av sociala jordutredningen nu framförda alternativa förslagen till komplettering av gällande bestämmelser i 20 kap. 3 § jorddelningslagen, torde det under alternativ 2 angivna avseende, att skogsvårdsstyrelse efter ansökan av den härskande fastighetens ägare kan meddela förbud mot avverkning därest anledning finnes att antaga att servitutets värde genom en sådan åtgärd skulle väsentligen förminska, få anses vara det, som är bäst ägnat att tillgodose servitutshavarens intressen i denna del. De olägenheter det här avses att råda bot för ligga närmast inom område, som sammanhänger med skogsvårdsstyrelsens verksamhet, varjämte i motsats till vad i alternativ 1 och 3 föreslagits servitutet i detta fall förblir orubbat, vilket mången gång med hänsyn till svårigheten att vid utbrytning av skogsfångs- och mulbetesservitut bereda den servitutsberättigade full ersättning för sin rättighet i en form, som motsvarar den i avtalet avsedda, torde få anses vara till fördel för denne.

På grund av vad ovan blivit anfört får överlantmätaren förorda en lagändring i överensstämmelse med det förslag, som angives under alternativ 2) i sociala jordutredningens skrivelse».

Egnahemsnämnden: »Egnahemsnämnden har sig icke bekant, att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt. För sin del anser därför egnahemsnämnden, att skäl icke förefinnes för ifrågasätta lagstiftningen till skydd för servitut».

Skogsvårdsstyrelsen: »Efter att i ärendet hava hört styrelsens personal ute i bygderna har styrelsen fått sin uppfattning bestyrkt, att inom länet fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren icke blivit äventyrad genom avverkning eller på

annat sätt. På grund härav och då åberopade lagrum i sin nuvarande utformning synes styrelsen tillfyllest, anser styrelsen för sin del någon ändring för närvarande icke påkallad».

Jordbrukskommissionen: »Servitutsförhållanden av ifrågavarande art förekomma icke inom länet, såvitt kommissionen har sig bekant».

Länsstyrelsen: »Länsstyrelsen har anmodat landsfiskalerna envar be-
träffande sitt distrikt att efter samråd med personer i orten, som kunde antagas äga kännedom om hithörande spörsmål, inkomma med yttrande i angivna hänseenden. Enligt det med anledning härav inkomna utredningsmaterialet sakna de förhållanden, som beröras av sociala jordutredningen, aktualitet för länet. En lagstiftning i den riktning, som sociala jordutredningen ifrågasatt, synes vara ägnad att motverka de olägenheter, som kunna uppkomma i förevarande sammanhang. Av sociala jordutredningens alternativ synes det med 3) betecknade vara att förorda».

Gävleborgs län.

Överlantmätaren: »Inom Gävleborgs län har från och med år 1928 avslutats och till lantmäterikontoret redovisats omkring ett fyrtiotal förrättningar enligt 20 kap. 3 § jorddelningslagen. Dessa förrättningar hava så gott som utan undantag sökts av ägare till fastighet, varå servitutet vilade, och har i flertalet fall vederbörande parter förenat sig om sättet för utbrytningens utförande. Samma läser förhållandet vara vid övriga handlagda, men ännu icke slutligt redovisade utbrytningsförrättningar.

I övriga fall, då servitutsrättsinnehavaren sökt förrättning, hava i allmänhet parterna också förenat sig om förrättningsmännens förslag.

Såvitt överlantmätaren kunnat utröna, har endast en enda gång inträffat att sökanden grundat sin rätt till utbrytning på det påstående, att markägaren genom olämpliga avverkningar fullständigt äventyrat sökanden tillkommande rätt till skogsfång. Den förrättning, härvid åsyftas, är dock icke ännu slutgiltigt avgjord, men såväl förrättningsmän som ägodelningsrätt ha ansett sökandens påstående befogat och på grund därav tillerkänt honom rätt till utbrytning.

Sannolikt ha under senare åren fall av sådan hänsynslös avverkning inträffat här och var inom länet, men av en eller annan orsak har den lidande ansett sig icke böra påkalla förrättning för undvikande av förhållandets upprepande. En av dessa orsaker torde säkerligen varit den, att ägaren till den härskande fastigheten trots markägarens åtgörande ansett sig vara bättre betjänad av en inskränkt rätt till skogsfång och mulbete inom ett större område än full äganderätt till ett mindre.

I skrivelse i liknande ärende till lantmäteristyrelsen den 26 februari 1934 har dåvarande t. f. överlantmätaren Patrik Mogensen närmare utvecklat dessa synpunkter, och då vad sålunda framhållits måste anses vara betecknande för förhållandena inom länet torde av yttrandet här intagas följande.

»Det ligger i viss mån i sakens natur att servitutshavaren i regel icke har stor nytta av att påkalla utbrytningsförrättning. Fördelarna av att, såsom fallet i regel är, fritt och obehindrat få för avsett ändamål nyttja den tjänande fastighetens skogsmarker äro så påtagliga att utbrytning endast begäres, där särskilda omständigheter föranleda därtill. Det har dock på sina håll anmärkts, att bestämmelsen att frågan, huruvida vitsord att begära utbrytning skall tillkomma servitutets nyttjare, gjorts beroende av, huruvida servitutet äventyras, är en från praktisk synpunkt mycket otillfredsställande bestämmelse, då ju möjlighet att pröva denna förutsättning i allmänhet icke kan ske förrän omständigheterna äro sådana, att servitutet icke längre kan nyttjas. Så torde i regel vara fallet beträffande skogsfångsservitut. Först sedan skogen blivit avverkad kan man nämligen konstatera att servitutet icke längre kan nyttjas och då är det för sent. Enligt t. f. överlantmätarens mening lär emellertid en utvidgning av rätten att begära utbrytning knappast vara ägnad att på ett effektivt sätt undanröjda bristerna. Förhållandet är nämligen det, att en servitutsrätt till sin natur är sådan att den i allmänhet icke utan förfång kan utbytas mot ett markområde, som i värde motsvarar servitutet. En rättighet exempelvis att låta de kreatur, som kunna vinterfödas på en fastighet, beta på en annan fastighets skog kan i regel icke utan olägenhet utbytas mot äganderätten till en begränsad del av denna skog, enär därav skulle följa, att den härskande fastigheten finge en del av sin betesrätt omvandlad i en virkesproducerande kapitaltillgång. På enahanda sätt uppstå ofta svårigheter att utan förfång utbryta rätten till husbehovsvirke, enär en dylik rätt till 80 å 90 % består i rätten till vedbrand under det att ett skogsskifte rätt skött lämnar en avkastning, som till c:a två tredjedelar består av sortiment, vilkas nyttjande till bränsle icke är försvarligt.

Nu lämnade exempel torde vara tillräckliga för att giva en antydan om några av de omständigheter, som föranleda att utbrytning av vederlagsmark för servitut icke kan ske utan förfång. Den omständigheten, att man tillägger servitutsinnehavare utsträckt rätt att begära utbrytning skulle alltså i ett stort antal fall bliva ett slag i luften, nämligen då utbrytningen icke kan genomföras utan förfång. Enligt t. f. överlantmätarens mening synes den garanti för servitutsinnehavares okränkta bibehållande vid sina rättigheter som föreliggande förslag åsyftar icke stå att vinna på det sätt nu föreslagits. Härför synes lagstiftningen böra beträda helt andra vägar.»

Då, som av förestående lär framgå, inom Gävleborgs län under senare år endast helt sällan förekommit, att fastighetsägares rätt till servitut av den art, varom nu är fråga, äventyras genom avverkningar eller på annat sätt, torde enligt överlantmätarens åsikt anledning saknas att åtminstone beträffande jorddelningslagens bestämmelser vidtaga ändring i och för beredande av ökat skydd mot sådant äventyrande av servitutsrätten. I vad mån av sociala jordutredningen påtalade missförhållanden skulle kunna undvikas genom skärpta bestämmelser angående enskilda skogars avverkning o. d. anser överlantmätaren sig icke för närvarande kunna avgöra.»

Egnahemsnämnden: »Egnahemsnämnden icke endast saknar kännedom om fall, där utnyttjandet av servitut blivit äventyrat genom avverkning eller på annat sätt, utan tror sig även kunna påstå, att dylika fall måste vara ytterligt sällsynta, då de annars borde hava förmärkts av egnahems-

nämnden. Nämnden anser sig således sakna anledning att föreslå lagstiftningsåtgärder till motverkande av dylika fall».

Skogsvårdsstyrelsen: »Enligt vad styrelsen genom inhämtade upplysningar erfarit, har icke något sådant fall inträffat, att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkning eller på annat sätt.

Beträffande förslaget i fråga om lagstiftningsåtgärder till skydd för servitut, som uppkommit genom avtal, anser styrelsen det skulle vara synnerligen olämpligt, om jorddelningslagen gavs sådant innehåll, att skogsvårdsstyrelsen på ansökan av den härskande fastighetens ägare skulle kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga, att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligt förminskas. Det förutsattes i remisskrivelsen, att en 'väsentlig nedsättning' av servitutets värde skulle kunna inträffa bl. a. i sådana fall, då skog avverkas inom servitutsbelagda områden i närheten av den härskande fastigheten på sådant sätt, att servitutsägaren härigenom hänvisas att taga sitt husbehov på avlägsna skiften.

Enligt styrelsens förmenande kan det ur skogsvårdssynpunkt icke vara ändamålsenligt att tvinga den tjänande fastigheten att bedriva skogsvård på sådant sätt, att nödigt husbehovsvirke alltid finnes att tillgå i närheten av den härskande fastigheten. Sådana fall kunna nämligen inträffa — och ha även inträffat inom Gävleborgs län — att skogen å ett närbeläget skifte helt utgöres av äldre avverkningsmogen skog, som lämnar en synnerligen dålig förräntning. Ett utfärdande av förbud mot avverkning i viss omfattning av dylik skog för att tillförsäkra den härskande fastigheten husbehovsvirke kan väl icke överensstämma med rationell skogsvård.

Att på lagstiftningsväg i ordet servitut inlägga betydelsen av ovillkorlig närbelägenhet till den härskande fastigheten vill styrelsen bestämt avråda. Därest någon lagändring i förevarande avseende skulle anses erforderlig, vill styrelsen förorda det under 1) föreslagna alternativet.

I detta sammanhang vill styrelsen ifrågasätta, huruvida ej skogsvårdsstyrelse borde givas befogenhet ingripa på ansökan av den tjänande fastigheten i sådana fall, då ur skogsvårdssynpunkt olämpliga avverkningar bedrivs av den härskande fastigheten. Därigenom skulle utbrytning av servitut i många fall ej ifrågakomma.

En fråga, som icke påtalats i sociala jordutredningens skrivelse men som styrelsen anser vara av synnerligen allvarlig karaktär, är hushållningen med skogen å redan utbrutna servitut. Det torde nämligen icke vara ovanligt, att sådan avverkning bedrivs å den avdelade marken, att husbehovet äventyras för lång tid framåt. Visserligen skall styrelsen tillse, att avverkningarna icke bedrivs på sådant sätt, att husbehovsvirket äventyras, men det är omöjligt att övervaka alla dylika avverkningar, då de

ofta kunna slutföras på någon eller några dagar. Styrelsen har haft sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden sedan flera år tillbaka, och har därvid den tanken framkommit, huruvida icke utsyningstvång borde införas på dessa rena husbehovsskogar.

Inom åtminstone Gävleborgs län torde risken för ett äventyrande av husbehovet vara långt större på grund av här påtalade omständigheter än på grund av sådana orsaker, som omnämnas i remisskrivelsen.

Fall, då husbehovet äventyrats, hava även påvisats i fråga om egna-hemslägenheter. Efter framställning från skogsvårdsstyrelsen har det numera emellertid ordnats så, att vederbörande låntagare i kontraktet förbundit sig att anlita skogsvårdsstyrelsen vid avverkning av gagnvirke.

Styrelsen vill hemställa, att sociala jordutredningen ägnar dessa frågor sin synnerliga uppmärksamhet».

Jordbrukskommissionen har ej besvarat remissen.

Länsstyrelsen: »Länsstyrelsen åberopar såsom eget yttrande följande uttalande av t. f. överlantmätaren i länet: De inom länet verkställda för-rättningarna av ifrågavarande art hava i regel påkallats av den tjänande fastighetens ägare, varav torde kunna slutas, att berörda servitutsrättighe-ter i allmänhet icke äventyras på sätt, som antytts. Lagbestämmelser, ägnade att förhindra möjligen förekommande sådana olägenheter, torde lämpligen givas formen av tillägg till 20 kap. 3 § jorddelningslagen, in-nefattande föreskrift därom, att skogsvårdsstyrelse skulle erhålla befo-genhet att (beträffande skogsfångsservitut) förbjuda ifrågasatta avverk-ningsåtgärder, då anledning finnes att antaga, att servitutsrättigheten äventyras. Att giva den ena parten rätt att mot den andras bestridan-de erhålla rättigheten utbruten torde, på sätt framhållits i remissakten, icke vara förenligt med avtals förbindande verkan. Invändning om, att den tjänande fastighetens ägare hade sådan rätt, har, såsom även framgår av remissakten, bemötts av andra lagutskottet i utlåtande nr 21 vid 1934 års riksdag.

En fråga, som synes böra upptagas i detta sammanhang, är, om icke motsvarande skydd, som ovan ifrågasatts för den härskande fastigheten, borde beredas den tjänande fastigheten för obehörigt intrång från den förstnämndas sida. Såväl av egen erfarenhet som av samtal med distrikts-lantmätare ävensom allmänheten har t. f. överlantmätaren bibragts den uppfattningen, att ofta nog den servitutsberättigade delägaren icke nytt-jar skogen enligt ekonomiskt riktiga grunder. Allt för ofta inträffar, att virke av hög kvalité användes till bränsle, stängsel och dylikt. Väl har den tjänande fastigheten enligt gällande lagstiftning möjlighet att er-hålla servitutet utbrutet, men då detta kanske tillkommit just för att icke behöva avstå visst område, synes vid fall, då servitutsrättigheten oskäligt utnyttjas, på kallelse av ägaren till den tjänande fastigheten skogsvårds-styrelsen böra tilläggas befogenhet att utvisa de förnödenheter, som kun-na anses motsvara servitutsrättigheten».

Västernorrlands län.

Överlantmätaren: »Såsom svar på frågan 'huruvida det kommit till överlantmätarens kännedom att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt', vill överlantmätaren först framhålla, att han i sin skrivelse till lantmäteristyrelsen den 27 februari 1934 meddelat, att, såvitt han då kunde erinra sig, icke i något fall förrättning avseende utbrytning av skogs- och mulbetesservitut kommit till stånd på den grund att det visats att servitutet äventyrats.

Överlantmätaren har nu låtit verkställa undersökning rörande de till länets lantmäterikontor redovisade akterna angående servitutsutbrytning enligt 20 kap. 3 § jorddelningslagen. Vid 22 förrättningar har ifrågasatts, att skogsservitut äventyrats. I intet fall har den härskande fastighetens ägare mot bestridande av den tjänande fastighetens ägare kunnat få utbrytningsförrättning till stånd på den grund att servitutet äventyrats, vadan överlantmätaren sålunda icke har anledning frånga sitt tidigare uttalande.

Detta innebär dock givetvis icke, att inte risk kan föreligga för att dylika servitut å länet kunna av en eller annan anledning bli äventyrade. Så har av lantmätare å länet framhållits, att det helt visst inträffat eller i varje fall säkerligen komme att inträffa, att fastigheter, som äro besvärade av servitut i mulbete eller skogsfång och belägna inom område där tät bebyggelse råder eller är att förvänta, bli antingen så uppdelade att berörda servitut äventyras eller i sin helhet komma att inbegripas uti byggnads- eller avstyckningsplan. I detta hänseende vill överlantmätaren erinra om, att parcelleringen för bostadsändamål i vissa orter å länet är synnerligen stor, och att utomplansbestämmelser gälla inom stora områden, exempelvis inom hela Sköns socken med undantag av 5 byar. Även om servitutet äventyras på en dylik fastighet och den härskande fastigheten sålunda har rätt att påfordra utbrytning, lär väl i dylikt fall servitutet i regel åtminstone icke kunna utbrytas i vederlagsjord. Givet är nämligen, att, om en fastighet är belägen inom område, inom vilket marken på grund av förhållandena fått visst tomtvärde och exempelvis betingar en ersättning av 50 öre per kvadratmeter skogsmark, förfång under alla omständigheter måste uppkomma om utbrytning av skogsrättigheter och mulbete i vederlagsjord verkställdes. För dylika fall — uppenbarligen kunna även finnas andra förhållanden, som förorsaka att en tjänande fastighets ägor hava helt annat värde än som betingas enbart av det värde marken, enkannerligen skogsmarken, såsom sådan har — synes det vara av behovet påkallat, att den härskande fastighetens ägare skall kunna få sin servitutsrätt genom förrättning utbytt i penningar, vilket, såvitt överlantmätaren kunnat finna, icke, åtminstone mot bestridande, enligt gällande lag låter sig göra. I detta sammanhang vill överlant-

mätaren fästa uppmärksamhet vid, att bestämmelser synas böra lämnas, som tillgodose den rätt inteckningshavare hava i en härskande fastighet, som på dylikt sätt skulle i stället för vederlagsjord för vissa servitutsrättigheter erhålla visst penningbelopp.

Vad angår besvarandet av frågan 2) i övrigt är överlantmätaren mest böjd för att giva förord åt det av sociala jordutredningen under 3) upptagna preliminära förslaget, då detta förslag synes vara det, som, om den härskande fastigheten icke tillerkännes utbrytningsvitsord i samma mån som den tjänande fastigheten, varom nu icke är fråga, mest tillgodoser den härskande fastighetens rätt. I förslaget avsett, av skogsvårdsstyrelsen utfärdat avverkningsförbud synes dock icke böra eller kunna lägga hinder i vägen för den tjänande fastighetens ägare att, efter erhållet förordnande av lantmätare att verkställa utbrytning i vederlagsjord av den härskande fastighetens skogsrättigheter, till förrättningsmännen för avgörande vid förrättningen få hänskjuta fråga om, huruvida och i vad mån, oberoende av utfärdat förbud, avverkning av skog finge under förrättningen ske.

Det synes nämligen icke vara mer än rimligt, att ägaren av den tjänande fastigheten, för vilket ett på dylikt sätt tillkommet avverkningsförbud kan medföra synnerligen kännbara ekonomiska verkningar, erhåller möjlighet att genom förrättning för utbrytning av servitut få frågan om användandet av fastighetens skog av förrättningsmännen avgjord, ävensom att, om sakägarna icke åtnöjde sig med förrättningsmännens beslut, frågan borde hänskjutas till ägodelningsrätten för avgörande.

I detta sammanhang vill överlantmätaren på grund av vunnen erfarenhet vid syn å stället av ägodelningsrätt ifrågasätta, huruvida det icke vore i allo lämpligt, att vid varje utbrytningsförrättning av skogsrättigheter enligt 20 kap. 3 § i jorddelningslagen bleve bestämt, huru under förrättningen skall förfaras med nyttjande av stånds skogen. Även om bestämmelserna i 5 kap. i jorddelningslagen äro tillämpliga, ställa sig förhållandena vid separat servitutsutbrytning i detta hänseende väsentligt olika mot vid skifte.

Den fråga, som i detta ärende avhandlas, är visserligen av stor vikt, men densamma bör icke lösas för sig utan upptagas i samband med klarläggande och lösande av även andra skogsfångs- och mulbetesservitut berörande frågor. Överlantmätaren vill ytterligare framhålla följande:

I skrivelse till lantmäteristyrelsen den 14 april 1932 har överlantmätaren efter sammanträde med länets lantmätareförbund framhållit vikten av att, innan avstyckning för jordbruksändamål finge ske, servitut i skogsfång och mulbete skulle utbrytas. Såsom det nu är, förekommer det å länet helt visst icke få fall, då bestämmelserna att till fastighet, som är tjänlig för jordbruk, skall läggas skog till husbehov, bliva illusoriska. Såsom exempel vill överlantmätaren framhålla följande. Vid en inspektion har sålunda arrendatorn till en fastighet, varifrån avstyckning av

inägor och för husbehov erforderlig skogsmark blivit verkställd, upplyst om, att han, som eljest önskade köpa den bebyggda av honom bebodda styckningslotten, icke ansåge sig kunna göra detta, enär på stamhemmanet funnes 5 stycken lägenheter, som hade oinskränkta husbehovsrättigheter i skog. Dessas ägare funne med sin fördel förenligt att taga sina skogsförnödenheter till stor del å den utbrutna lottens skog.

Ett annat exempel vore följande: Det pågår förrättning för utbrytning av servitutsrättigheter å ett ganska stort hemman i Medelpad. Från det samma äro upplåtna ett så stort antal lägenheter med servitutsrätt i skogsfång och mulbete, att det helt visst blir så att dessa lägenheter icke kunna erhålla vad på dem rätteligen skulle hava belöpt i vederlagsjord. Om från sagda hemman upplåtits inägor av den omfattning, att fastigheten blivit tjänlig för jordbruk, och vid avstyckning av området skog till husbehov tillagts lotten, komme den lotten tillagda skogen säkerligen icke annat än i obetydlig omfattning kunna för ändamålet utnyttjas. Det är av stor vikt, att sådan ändring i lag företages, att till avstyckningslott såsom husbehovsskog utbruten mark under alla förhållanden blir fredad för dylika servitut. I många fall torde detta låta sig göra och förhållandena kunna regleras genom överenskommelse vid avstyckningsförrättningen mellan styckningsfastighetens ägare och ägarna av de servitutsberättigade lägenheterna utan att utbrytning av servitutsrättigheterna behöver ifrågakomma».

Egnahemsnämnden: »Före tillkomsten av gällande lag om vård av enskildes skogar förekom ej sällan att befintliga skogsfångsservitut, åtminstone för viss tid, äventyrades genom överavverkning av skogen, vilket missförhållande i huvudsak hänförde sig till vissa, enskilda skogsspekulanter tillhöriga hemman. Då efterlevnaden av skogsvårdslagen inom länet på ett effektivt sätt övervakades, förhindras emellertid i huvudsak alla sådana avverkningar, genom vilka skogsfångsrättigheter äventyras.

I mån som enskilda tillhöriga skogsmarker bliva föremål för en mera fackmässig skötsel kan det dock understundom ej undvikas att uttaget av servitut till vedbrand måste förläggas till skogsskiften, som ligga mera avlägset i förhållande till den härskande fastigheten. Framför det enskilda intresset att hava lätt tillgång till skogsfång måste dock sättas det allmännas intresse av att jämväl skogsfångsservitut uttagas på ett ur skoglig synpunkt lämpligt sätt, vilket särskilt före tillkomsten av skogsvårdslagen ofta icke skedde. Särskilt de skogägande trävarubolagen hava därför i allt större utsträckning gått in för återköp av befintliga fullständiga skogsfångs- och mulbetesservitut.

Ehuru ärendet ej direkt hör till här föreslagna åtgärder, kan egnahemsnämnden ej underlåta att framhålla, att pågående försäljningar av skogsfångs- och mulbetesservitut dels innebära betydande förlustrisk för egnahemslånerörelsen dels medför en försämring av respektive lägenheter för framtiden. Då ifrågavarande servitut icke kunna intecknas, står egna-

hemsnämnden relativt rättslös vid bevakande vid förekommande försäljningar av den del av respektive egnahemslån, som motsvarar genom försäljningen uppkommen värdeminskning av respektive egnahemslägenhet. Egnahemsnämnden har i dylikt fall ej heller annan möjlighet att utöva sin reglementsenligt ålagda skyldighet att tillse att egnahemslägenheterna bliva på tillfredsställande sätt utrustade med mark av olika ägoslag än att vid försäljning av servitut uppsäga respektive egnahemslån. Den ersättning vederbörande lägenhetsägare erhåller för respektive servitut innebär ofta i dylikt fall för honom en så pass betydande engångsinkomst, att han för denna inkomsts skull ej sällan hellre tager risken av egnahemslånets uppsägning än avstår från försäljningen, helst som vederbörande köpare ofta beviljar respektive säljare ett mera begränsat servitut för viss tid framåt. Det vore synnerligen önskvärt, att sociala jordutredningen ville upptaga ifrågavarande ärende till omprövning.

Vidkommande de av sociala jordutredningen i skrivelsen preliminärt ifrågasatta åtgärderna förefaller det egnahemsnämnden som om gällande skogsvårdslag medgäve skogsvårdsstyrelserna rätt att utfärda avverkningsförbud, därest skogsfångsservitut äventyras. Därest så icke är fallet, anser egnahemsnämnden, att samtliga de under alternativ 3) till skydd för servitut, som uppkommit genom avtal, av sociala jordutredningen preliminärt ifrågasatta åtgärderna böra komma till utförande».

Skogsvårdsstyrelsen: »Styrelsen känner icke något fall, då dylik förman — särskilt till byggnadsvirke och vedbrand — blivit äventyrad genom avverkning av den tjänande fastighetens ägare. På grund av den förbättrade skogsvård, som numera i allmänhet iakttages inom länet, har det emellertid i något fall blivit svårt för den härskande fastighetens ägare att utnyttja sin rätt till 'torrt och vindfallet virke', då servitutsrätten varit inskränkt på sådant sätt.

Utbrytning av dylikt servitut förekommer, och vid behov har skogsvårdsstyrelsen med tillfredsställande resultat begagnat sig av sin befogenhet enligt 4 och 5 §§ i skogsvårdslagen för att genom anvisning eller avverkningsförbud reglera rättsförhållandet mellan markägare och innehavare av avverkningsrätt, som här avses.

För att vinna en rätt inblick i föreliggande spörsmål, torde emellertid en undersökning rörande tillkomsten av ifrågavarande rättigheter vara på sin plats, då dessa i många fall synas skäligen svagt grundade.

Med hänsyn till vad sålunda blivit anført, har skogsvårdsstyrelsen icke funnit skäl föreligga att påyrka särskilda åtgärder till skydd mot äventyrande av skogsfångsservitut, på sätt förutsättes i remisskrivelsen».

Jordbrukskommissionen: »Ehuru kommissionen icke kan för närvarande angiva något visst fall där fastighetsägares rätt till servitut i fråga om byggnadsvirke och vedbrand äventyrats genom avverkning eller på annat sätt, är kommissionen emellertid av den bestämda meningen att inom kom-

missionens verksamhetsområde ett ej ringa antal fastigheter finnas, i fråga om vilka genom en allt för hård avverkning av skogsbeståndet nämnda rätt är synnerlig starkt äventyrad. Särskilt torde detta vara fallet beträffande fastigheter tillhöriga vissa skogsbolag och enskilda skogsspekulanter, vilka synas ha satt i system att genom överavverkning totalt spolia sina fastigheters skogsbestånd. Men även å fastigheter tillhöriga andra slag av ägare än nyssnämnda förekommer nog i vissa fall avverkning i sådan omfattning att servitutsrätt till byggnadsvirke säkerligen äventyras. Kommissionen åsyftar i sistnämnda avseende fastigheter varå på grund av skogsbeståndets mogenhet en på en gång skeende utavverkning av beståndet företagits.

Beträffande de lagstiftningsåtgärder, kommissionen anser erforderliga till skydd mot sådant äventyrande av servitutsrätten, som ovan nämnts, vill kommissionen förorda de under alternativ 3) i sociala jordutredningens skrivelse föreslagna.

Kommissionen anser sig i detta sammanhang icke böra underlåta uttala önskvärdheten av att vid avstyckning av inägojord till s. k. arbetarsmåbruk, rätt till servitut till vedbrand och mulbete medgäves de avstyckade lägenheterna. Enligt kommissionens mening synes detta vara erforderligt åtminstone inom de fyra nordligaste länen i riket».

Länsstyrelsen: »Under år 1934 har i ett fall förekommit att ägare av fastighet, berättigad till skogsfångsservitut, med åberopande att ägaren av den tjänande fastigheten bedreve skogsavverkning i sådan omfattning att servitutet äventyrades, påyrkat avverkningsförbud, därvid tydligen avsågs att förbudet skulle meddelas med stöd av 181 § utsökningslagen. Ansökningen blev emellertid avslagen, enär icke visats att servitutet äventyrades genom avverkningen. I övrigt kan länsstyrelsen icke erinra sig något fall, då det gjorts gällande att servitutsrätt blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt.

Bland de i sociala jordutredningens skrivelse upptagna förslag till lagstiftningsåtgärder till skydd för servituts äventyrande synes ett förbud mot planerade avverkningsåtgärder i detta syfte vara det mest effektiva. Det därjämte förordade tillägget till 20 kap. 3 § jorddelningslagen, varigenom utbrytning av servitut skulle kunna äga rum jämväl då grundad anledning funnes till antagande att servitut komme att äventyras, synes däremot vara svårt att bringa i tillämpning. Det torde nämligen enligt länsstyrelsens mening endast i undantagsfall föreligga sådana omständigheter att man kan anses berättigad antaga att ett servitut kommer att äventyras».

J ä m t l a n d s l ä n .

Överlantmätaren: »Här ifrågavarande servitut äro av två slag, nämligen sådana, som tillkommit i samband med upplåtelsen av den härskande fastigheten, och sådana, som tillkommit genom fristående avtal. Den första

kategorien är inom länet tämligen vanlig och har mestadels tillkommit i samband med upplåtelsen av äldre lagfarna lägenheter. Servitutet är i regel ganska omfattande och innehåller sålunda ofta för den härskande fastigheten, förutom rätt till vedbrand och mulbete, rätt till timmer, gärdsel, hässjevirke, barrfång m. m.

Den andra kategorien förekommer inom länet mera sällan och har efter jorddelningslagens tillkomst endast ett dylikt varit föremål för utbrytning.

Beträffande första frågan, huruvida fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, de senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt, har överlantmätaren i ett den 26 februari 1934 avgivet yttrande med anledning av i riksdagens båda kamrar väckta motioner angående ändring av 20 kap. 3 § i lagen om delning av jord å landet framhållit, att efter jorddelningslagens tillkomst 8 fall inträffat inom länet, därvid utbrytning ifrågasatts på grund av fara för servitutets äventyrande, samt att i 4 av dessa fall utbrytning beviljats. I samtliga fall har utbrytning ifrågasatts på grund av befarad överavverkning. Överlantmätaren har även framhållit, att fall ej voro ovanliga, då skogen avverkats på sådant sätt, vilket kan hava skett även i skogsvårdande syfte, att ägaren av den härskande fastigheten hänvisats att taga husbehov på långt avlägsna skiften. Sedan detta skrevs hava ytterligare ett par fall i sistnämnda avseende kommit till överlantmätarens kännedom.

Några ytterligare fall avseende servitutets direkta äventyrande hava däremot icke sedan dess veterligen förekommit.

Vad angår de lagstiftningsåtgärder, som kunna anses erforderliga till skydd mot äventyrande av servitutsrätten, anser överlantmätaren för egen del den av sociala jordutredningen under 1) föreslagna ändringen av 20 kap. 3 § jorddelningslagen innebära en föga tillfredsställande lösning av frågan. Har det, såsom erfarenheten hittills givit vid handen, visat sig svårt att avgöra, om servitutet kan anses äventyrat eller icke, torde det nog komma att bli ännu svårare att avgöra om grundad anledning finnes att antaga, att så komme att bli fallet. Följden av en dylik ändring av lagtexten skulle säkerligen leda till, att tillstånd till utbrytning i allmänhet komme att beviljas och frågan sedermera avgöras av ägodelningsrätten. Ett ovillkorligt vitsord för den härskande fastigheten till utbrytning kunde i sådana fall lika gärna införas.

Den härskande fastighetens ägare torde nämligen, åtminstone i vad det berör ovan nämnda första kategori av servitut, icke vara benägen att begära utbrytning med mindre än en viss risk för äventyrande föreligger. Det är nämligen avsevärt mer lukrativt och angenämt att få uttaga sitt husbehov på ett av andra ägt större komplex utan att behöva iakttaga någon som helst sparsamhet och med rika möjligheter till urval av bästa möjliga virke än att med sträng hushållning utnyttja ett eget begränsat områdes produktion.

Beträffande det under 2) föreslagna tillägget till 20 kap. 3 § synes en lösning av frågan i denna riktning vara tänkbar. Det torde dock kunna ifrågasättas, om ej i sådant fall en lyckligare lösning kunde vinnas genom föreskrift, att skogsvårdsstyrelsen må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna meddela erforderliga föreskrifter för verkställande av ifrågasatta avverkningsåtgärder eller meddela avverkningsförbud. Det torde nämligen ofta vara fallet, att av skogsvårdsstyrelsen lämnade föreskrifter kunna vara tillfyllest, utan att ett den tjänande fastighetens ägare skadande avverkningsförbud behöver tillgripas. Det torde emellertid beträffande här ifrågasatta åtgärder förtjäna påpekas, vad lagrådet yttrat vid behandling av 5 § i lagen om servitut den 14 juni 1907 (Skarstedt sid. 334).

Vad ovan anförts torde även gälla det av sociala jordutredningen under 3) framförda förslaget, vilket utgör en kombination av de båda föregående.

Slutligen anser överlantmätaren sig i detta sammanhang icke böra underlåta att framhålla, att en ändring av lagen om servitut vore önskvärd i det avseendet, att servitut avseende skogsfång hädanefter endast finge tillkomma i samband med utsynings tvång av skogsvårdsstyrelsen. Häri- genom skulle med all säkerhet för framtiden en hel del missförhållanden undvikas».

Egnahemsnämnden: »Såvitt bekant är har inom Jämtlands län icke förekommit fall, där fastighets rätt till servitut särskilt för byggnadsvirke och vedbrand äventyrats genom avverkning.

Däremot har det inträffat, att fastighetsägare, som hava servitut, utnyttjat detta på så sätt, att betydlig mera och bättre virke uttagits än behovet krävt.

Då det emellertid icke är uteslutet, att servitutsrätt till byggnadsvirke och vedbrand i framtiden kan komma att äventyras genom avverkningar, synes det lämpligt, att nuvarande bestämmelse (20 kap. 3 § jorddelningslagen) kompletteras med föreskrift beträffande skogsservitut, att skogsvårdsstyrelse må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes antaga, att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande förminska.

Vad servitut till mulbetesrätt beträffar torde ingen ny lagstiftning i detta fall vara påkallad, enär tillräckligt skydd bör finnas genom nu gällande lagar».

Skogsvårdsstyrelsen: »Styrelsen har sig ej bekant något fall, då skogsfångsservitut skulle hava bevisligen blivit äventyrat genom avverkningar eller på annat sätt. Väl torde det hava inträffat, att avverkning bedrivits på sådant sätt i närheten av den härskande fastigheten, att ägaren till denna för utnyttjande av sin servitutsrätt blivit nödsakad bedriva avverkning på områden, som äro mera avlägsna från den härskande fastigheten. I två fall har styrelsen funnit anledning att med stöd av bestämmelserna

i 4 § 1 mom. sista stycket av 1923 års skogsvårdslag meddela föreskrift rörande skogsfångsservituts utnyttjande, emedan servitutsinnehavaren bedrivit avverkning i strid mot bestämmelserna i 3 § av samma lag. I ena fallet hade den tjänande fastighetens ägare fullt rationellt gallrat skogen närmast den härskande fastigheten, där skogen utgjordes av yngre skog, som för den närmaste framtiden icke borde bliva föremål för ytterligare avverkning. På annan del av den tjänande fastigheten men på något större avstånd från den härskande kunde emellertid servitutet utnyttjas och var sålunda icke äventyrat.

Ehuru servitutets värde i dylikt fall onekligen för någon tid förringas till dess förnyad gallring kan ske eller skogen icke längre är att räkna såsom yngre, är styrelsen för sin del tveksam, huruvida detta förhållande skulle kunna anses utgöra skäl för det ökade skydd, som i remissakten ifrågasättes. Vill ägare av tjänande fastighet bedriva rationell skogsvård, synes det styrelsen vara ett allmänt intresse av sådan betydelse, att utbrytningsvitsord från ägarens av den härskande fastigheten sida icke bör utgöra ett hinder härför, ty vid dylikt förhållande torde servitutet aldrig bliva äventyrat även om dess värde temporärt förringas. En utbrytning skulle troligen många gånger leda till sämre skogsskötsel.

På grund av vad sålunda anförts anser skogsvårdsstyrelsen icke tillräckliga skäl föreligga att tillstyrka en lagändring i syfte att bereda innehavare av skogsfångs- och mulbetesservitut ökat skydd mot servitutets äventyrande. I varje fall kan styrelsen icke biträda den i alternativ 1) i remissakten preliminärt ifrågasatta bestämmelsen i 20 kap. 3 § jorddelningslagen beträffande servitut, som uppkommit genom avtal »att servitut (såväl skogsfångs- som mulbetesservitut) må utbrytas ej blott där det visas att servitutet äventyras, utan även då grundad anledning finnes att antaga att så kommer att ske», ty då det från vederbörligt håll framhållits, att det är svårt att avgöra att servitut äventyras, huru mycket svårare skall det icke då bliva att avgöra att så kommer att ske?

Skulle emellertid fråga ändock bliva om att likställa härskande och tjänande fastigheter beträffande rätten att begära utbrytning även i fråga om servitut, som uppkommit genom avtal, bör denna rätt inskränkas till sådant servitut, som uppkommit genom avtal i samband med upplåtelse av den härskande fastigheten, ty skulle denna rätt även utsträckas till servitut, som uppkommit genom fristående avtal, skulle detta sannolikt giva upphov till icke önskvärda fastighetsbildningar, alldenstund dessa utbrytningar bleve fristående fastigheter utan garanti för sambruk med den fastighet, för vilkens räkning servitutet gällt. Ett utsträckande av utbrytningsvitsordet även för sistnämnda fall synes därför kräva en lagändring även i syfte att göra sammanläggning med den fastighet, för vilken servitutet tillkommit, obligatorisk.

Ur skogsvårdssynpunkt och för att förebygga missbruk av servitutsrätten av skogsfång genom användande av bättre virke än behovet kräver,

skulle det givetvis vara önskvärt, att dessa rättigheter bleve underkastade utsyningstväng genom vederbörande myndighet, men dylik inskränkning i servitutsrätten torde måhända få anses bliva ett allt för stort ingrepp i den fria avtalsrätten.

Förslaget under alternativ 2) och 3) i remissakten, att skogsvårdsstyrelse på ansökan av den härskande fastighetens ägare skulle kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga, att servitutets värde skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminskas, synes styrelsen allt för negativt och bör, om bestämmelse härutinnan överhuvudtaget kan anses befogad med hänsyn till det utbrytningsvitsord, som ägaren till den härskande fastigheten dock äger, formuleras så, att skogsvårdsstyrelsen på ansökan av den härskande fastighetens ägare skulle äga att genom utsyning eller genom föreskrift, förenad med straffansvar, reglera servitutsrätten. Liknande rättighet att påkalla skogsvårdsstyrelsens ingripande borde i så fall även tillerkännas ägaren till den tjänande fastigheten utöver det skydd mot lagstridig avverkning, som bestämmelserna i 4 § skogsvårdslagen erbjuda, t. ex. då timmerduglig skog avverkas för att tillgodose bränslebehov, vilket i fråga om servitutsrätter icke torde vara allt för ovanligt».

Jordbrukskommissionen: »Kommissionen känner icke till något fall där fastighetsägares rätt till servitut blivit äventyrad genom åtgärder från den tjänande fastighetens ägares sida. Med hänsyn till förhållandena inom kommissionens verksamhetsområde synas därför lagstiftningsåtgärder till skydd mot sådant äventyrande icke vara erforderliga».

Länsstyrelsen: »Inom länet har icke förekommit något fall, där fastighetsägares rätt till servitut på senare åren verkligen blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt. I följd därav finner länsstyrelsen lagstiftningsåtgärder i det syfte, varom nu är fråga, icke erforderliga för länets vidkommande».

Västerbottens län.

Överlantmätaren: »Inom Västerbottens län hava förrättningar för servitutsutbrytning förekommit i mycket ringa utsträckning. Sedan jorddelningslagens ikraftträdande år 1928 hava endast tio förordnanden utfärdats för dylika förrättningar, avseende utbrytning av sex olika servitut. Av dessa sex servitutsutbrytningar hava två återkallats, två inställts, enär sökandena såsom ägare av de härskande fastigheterna förklarats ej hava utbrytningsvitsord, på grund av att servituten visat sig icke vara äventyrade och endast två förrättningar, vilka sökts av ägarna till de tjänande fastigheterna, fullföljts. Såvitt känt är, har i övrigt under nämnda tid icke något fall förekommit, där fastighetsägares rätt till servitut äventyrats genom åtgärd från den tjänande fastighetens ägare.

Då några olägenheter av det slag den ifrågasatta lagändringen avser att motverka sålunda icke synas förekomma inom länet, anser överlantmäta-

ren, vad Västerbottens län beträffar, några lagstiftningsåtgärder i detta avseende icke erforderliga».

Egnahemsnämnden: »Enligt vad egnahemsnämnden har sig bekant äro omnämnda servitutsrättigheter vad Västerbottens län vidkommer numera icke så vanligt förekommande å skattemarker. Å kronans marker förekomma de emellertid i regel vid upplåtelser, och äro därvid medgivna för viss tid beträffande kolonat men under hela arrendetiden samt efter köp ifråga om andra upplåtelseformer.

Beträffande frågan huruvida fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare åren blivit äventyrad genom avverkningar eller annorledes, har egnahemsnämnden för sin del icke kännedom om något sådant fall. För att få frågan ytterligare belyst beträffande länet, har länets skogsvårdsstyrelse tillfrågats. Därvid meddelade länsjägmästaren att under skogsvårdsstyrelsens 10-åriga tillvaro icke förekommit något fall där den härskande fastighetens rätt äventyrats. Därjämte meddelades att skogsvårdsstyrelsen under alla förhållanden hade sin uppmärksamhet riktad på denna fråga för att kunna ingripa.

Egnahemsnämnden, som sålunda anser att för Västerbottens del någon lagändring i förberörda fall icke är av behovet påkallad, får i sak instämma i vad andra lagutskottet i sitt avgivna utlåtande, 1934 nr 21, anfört».

Skogsvårdsstyrelsen: »Inom skogsvårdsstyrelsens verksamhetsområde förekommer, enligt vad styrelsen har sig bekant, skogsfångs- och mulbetes-servitut endast i ringa omfattning. Några fall, där servitutsinnehavares rätt till virkesfång å den tjänande fastigheten äventyrats genom åtgärder från denna fastighets ägare, känner styrelsen icke. Skogsvårdsstyrelsen kan därför icke finna, att förhållandena inom Västerbottens län påkalla sådana särskilda lagstiftningsåtgärder, som enligt sociala jordutredningens skrivelse ifrågasatts».

Jordbrukskommissionen: »Enligt vad kommissionen har sig känt samt efter undersökning inhämtat, förekommer dylik servitutsrätt i ringa utsträckning inom Västerbottens län.

Kommissionen har icke kunnat iakttaga, att på senare åren fastighetsägares rätt till servitut av ifrågavarande art äventyrats genom åtgärder från ägaren av den tjänande fastigheten.

På grund av det anförda anser kommissionen, att särskild lagstiftning i detta ärende icke är nödig med hänsyn till förhållandena inom Västerbottens län».

Länsstyrelsen: »Länsstyrelsen har sig icke bekant något enda fall, där sådant äventyrande förekommit, varom nu är fråga».

Norrbottens län.

Överlantmätaren: »Lägenheter, till vilka upplåtits skogsfångs- och mulbetesservitut, finnas inom länet huvudsakligen endast i Alterdalen inom Norrfjärdens och Älvsby socknar. Omkring år 1907 och därefter avsönd-

rades nämligen från hemman, tillhörande dåvarande Ytterstfors Trävaruaktiebolag, numera Munksunds Aktiebolag, utefter nämnda dalgång så gott som all inägojord och därav bildades lägenheter med 5—20 hektars vidd, vilka lägenheter erhållit rätt till skogsfång och mulbete å stamhemmanens skogar. Inom Norrfjärdens socken har sålunda från nämnda bolag tillhöriga hemman till omkring 100 lägenheter upplåtits rätt till årlig skogsfång av 3 750 kubikmeter löst mått vedskog och 235 kubikmeter fast mått byggnadsvirke och inom Älvsby socken 1 510 kubikmeter löst mått vedskog och 80 kubikmeter fast mått byggnadsvirke. Inom nämnda socknar förekomma inga upplåtelser av nu ifrågavarande slag från andra bolag eller enskilda.

I övriga delar av länet finnas icke upplåtelser av nu ifrågavarande slag i någon nämnvärd omfattning.

Beträffande upplåtelseerna inom Norrfjärdens och Älvsby socknar äro dessa i allmänhet synnerligen rikliga. För lägenheter på omkring 18—20 hektar har sålunda upplåtits rätt till 60 kubikmeter löst mått vedskog. Vederbörande lägenhetsägare har på grund härav kunnat göra sig en avsevärd vinst genom att årligen försälja huggen ved och torde ofta försålt mera än hälften av tilldelningen enligt servitutsupplåtelsen. Vid upplåtelsen avsågs, att vedskogen skulle uttagas i första hand av den björk- och annan lövskog, som rikligt växte omkring lägenheterna. På grund av den rikliga tilldelningen och stora avverkningen har emellertid tillgången till vedskog omedelbart intill lägenheterna numera minskats i avsevärd grad och lägenhetsägarna anvisats längre bort från lägenheterna belägna områden för uttagning av ved. Härvid har givetvis uppkommit en del stridigheter mellan lägenhetsägarna och bolaget, enär bolaget icke velat verkställa utstämpling för vedändamål av välvårdad timmerskog. Stamhemmanens skogsareal är emellertid avsevärd och skogen föremål för omsorgsfull vård, varför icke någon som helst risk finnes för att lägenhetsägarnas rätt till servituten blir äventyrad.

Någon olägenhet beträffande mulbetesservituten för lägenhetsägarna eller bolaget har icke förports.

Under sådana förhållanden synes icke erforderligt att nu vidtaga särskilda lagstiftningsåtgärder av i handlingarna angiven art.

Här må i detta sammanhang omnämnas, att inom länet förekomma upplåtelser av skogsfång av annan art. I samband med ägostyckningar har nämligen dåvarande Ytterstfors Trävaruaktiebolag för en tid av 50 år, varav nu återstår ungefär halva tiden, till ägare av ägostyckningslotter inom Gällivare socken upplåtit 2 100 kubikmeter löst mått vedskog och 242 kubikmeter fast mått byggnadsvirke, inom Jokkmokks socken 1 795 respektive 108 kubikmeter och inom Råneå socken 2 980 respektive 342 kubikmeter. Inom övriga socknar hava endast obetydliga upplåtelser ägt rum. Likaledes torde icke nämnvärda upplåtelser skett från andra bolag eller enskilda».

Egnahemsnämnden: »Det har icke kommit till egnahemsnämndens kännedom, att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, på senare år blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt. Nämnden anser sig följaktligen för närvarande ej kunna föreslå några lagstiftningsåtgärder på ifrågavarande område».

Skogsvårdsstyrelsen: »Bestämmelserna i 19 kap. 3 § jorddelningslagen att såväl stamfastigheten som avstyckningen, då fråga är om jordbruksfastigheter, i mån av tillgång skola erhålla för dess nyttjande som jordbruksfastighet erforderlig skog ha av skäl som skogsvårdsstyrelsen i skrivelse till sociala jordutredningen av 26 februari 1934 anfört verkat hämmande på bildandet av nya jordbruksfastigheter. Det förhållandet att åtminstone vad Norrbottens län beträffar avsevärda arealer skog i behov av hyggesrensning, röjningar eller gallring som regel finnas på stamfastigheten och vid vilka avsevärt med husbehovsvirke kan beräknas utfalla, som kunde av den nybildade fastighetens innehavare tillgodogöras, borde emellertid kunna utnyttjas för främjandet av egnahemsbildningen i Norrbotten.

Tillerkänd rätt för den nybildade jordbruksfastighetens ägare att taga viss kvantitet virke från stamfastigheten, så att en väsentlig del av dennes behov av bränsle och byggnadsvirke härigenom kunde tillgodoses, synes styrelsen som regel innebära en förmån för såväl stamfastighetens som den nybildade fastighetens ägare. En uppmjukning av 19 kap. 3 § jorddelningslagen i vad denna paragraf avser skogstilldelningen och en utsträckt tillämpning på servitutsinstitutet borde därför verka stimulerande på nybildningen av jordbruksfastigheter inom länet.

Av sociala jordutredningen har ifråga om lagstiftningen till skydd för servitut, som uppkommit genom avtal, preliminärt ifrågasatts bland annat, att skogsvårdsstyrelserna skulle på ansökan kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminskas.

Skogsvårdsstyrelsen vill erinra om, att under utredningen av detta spörsmål redan framhållits huru vanskligt det är att avgöra, när ett dylikt förhållande föreligger. Detta torde väl även hava varit ett av skälen till att bestämmelsen om rätt för den härskande fastigheten till tvångsvis utbrytning av servitut på grund av att detsamma äventyrats så sällan kommit att tillämpas. I sociala jordutredningens skrivelse omnämnas fall från Jämtlands län, då det t. o. m. varit osäkert att bedöma, huruvida servitutet äventyrats även sedan skog avverkats inom servitutsbelagda områden i närheten av den härskande fastigheten.

Det synes styrelsen därför uppenbart, att en sådan lagbestämmelse, som här av sociala jordutredningen preliminärt ifrågasatts, skulle komma att försätta skogsvårdsstyrelserna i synnerligen brydsamma situationer, i det att styrelserna mången gång skulle tvingas intaga en bestämd stånd-

punkt med allvarliga ekonomiska konsekvenser, ehuru väl förutsättningar-
na för ett rättvist bedömande vore synnerligen ringa. Vid sådant för-
hållande anser skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län, att det icke vore
lyckligt om skogsvårdsstyrelserna skulle bliva ålagda en dylik uppgift.

Som svar på de av sociala jordutredningen uppställda frågorna får
skogsvårdsstyrelsen meddela, att det icke kommit till styrelsens kännedom
något fall då fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke
och vedbrand, blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt.

Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län anser följaktligen, att någon så-
dan lagstiftning i fråga om servitut, som av sociala jordutredningen pre-
liminärt ifrågasatts, icke vore vare sig erforderlig eller lämplig».

Jordbrukskommissionen: »Upplåtelser av skogsfångs- och mulbetesrätt
torde i mindre utsträckning förekomma inom hela Norrbottens län. Någon
särskilt större betydelse torde desamma ej få anses ha utom beträffande ett
speciellt område inom Norrfjärdens och Älvsby socknar, där vissa Munk-
sunds aktiebolag tillhöriga skogsfastigheter i Alterdalen på grund av av-
tal vid försäljning av lägenheter för jordbruksändamål äro belagda med
servitut till förmån för lägenheterna, avseende rätt till skogsfång och
mulbete å stamhemmanens område. Inom Norrfjärdens socken har så-
lunda enligt lämnad uppgift från fastigheter, tillhöriga nämnda bolag,
upplåtits rätt till årlig skogsfång om 3 750 kbm. löst mått vedskog och
235 kbm. fast mått byggnadsvirke, allt till ungefär 100 lägenheter. Vid
den tidpunkt, då nämnda servitut uppkommo (omkring år 1907) avsågs,
att vedskogen i första hand skulle uttagas av den skog, som växte i ome-
delbar närhet av lägenheterna. Då tillgången till vedskog genom verk-
ställda avverkningar för lägenhetsägares räkning minskats omkring lä-
genheterna, hava avverkningarna ur skogsvårdssynpunkt flyttats allt
längre från lägenheterna. Det har därvid försports, att lägenhetsägarna
ansett sitt servitut i viss mån äventyrat, beroende på att dessa ej kunna
uttaga lika stor vinst vid försäljning nu som förut. Någon anledning an-
taga, att upplåtelseerna avsett annat än ett tillgodoseende av lägenheternas
eget behov av bränsle och byggnadsvirke, finnes ej, varföre lägenhets-
ägarnas eventuella missnöje torde få anses vara obefogat. Ej heller före-
ligger anledning antaga, att dessa servitut på något sätt skola komma att
äventyras genom avverkningar från ägarens sida. Beträffande samti-
digt medgivna mulbetesservitut å samma ställe hava ej försports några olä-
genheter från ena eller andra parten. Från andra håll inom länet har ej
till kommissionens kännedom kommit, att servitut av ett eller annat slag
äventyrats genom den tjänande fastighetens användning av ägaren.

Det kan jämväl enligt kommissionens uppfattning anses komma att
medföra vissa nackdelar för den servitutsberättigade, därest utbrytnings-
medgivande lämnades den servitutsberättigade i samma omfattning som
den tjänande fastighetens ägare. Vid beräkning av område motsvarande
servitutet ifråga torde alltid räknas med den avkastning, som området

i fråga lämnar under tekniskt riktig skötsel. När denna sistnämnda emellertid ännu under lång tid framåt ej kan anses hava nått sin fulländning, kan ett utbrytande av område i stället för servitutet medföra, att den förut servitutsberättigade av området ifråga på grund av sin egen oförmåga att riktigt sköta detsamma ej kan utvinna samma mängd virke som han annars alltid torde hava att beräkna från den tjänande fastigheten.

Kommissionen finner således för sin del, att anledning till lagändring i berörda avseende för närvarande saknas».

Länsstyrelsen: »Servitut av de slag skrivelsen närmast åsyftar torde inom länet näppeligen förekomma i alltför avsevärd omfattning. I den mån dylika emellertid existera, torde vederbörande servitutsberättigade genomgående vara i oförkränt utövning av sin rätt. Till länsstyrelsens kännedom har i allt fall icke kommit något enda exempel därå, att en fastighetsägares inom länet rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, under senare år blivit äventyrad, vare sig genom avverkningar eller på annat sätt. Vid sådant förhållande saknar länsstyrelsen för sin del naturligen all anledning påkalla några lagstiftningsåtgärder uti angivet syfte».

Lantmäteristylelsen.

»Den förevarande frågan har närmast aktualiserats genom tvenne vid innevarande års riksdag väckta motioner (I: 141 och II: 296), däri hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 20 kap. 3 § jorddelningslagen, att innehavare av servitut måtte erhålla samma rätt i fråga om utbrytning som innehavaren av den fastighet, från vilken servitutsrätten utginge. Sedan dessa motioner för förberedande behandling hänvisats till andra lagutskottet, inhämtade utskottet lantmäteristylelsens yttrande över motionerna. Då saken gällde förhållanden, om vilka överlantmätarna i länen kunde antagas lämna värdefulla upplysningar, infordrade stylelsen yttranden från överlantmätarna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Anledningen till att icke överlantmätarna i de övriga länen hördes var, att dessa i sina till 1928 års ägogränssakkunniga avgivna yttranden uppgivit, att upplåtelser av skogsfångs- och mulbetes-servitut i samband med avsöndring av jord icke förekommit inom dessa län. De till stylelsen inkomna yttrandena gävo vid handen, att icke i något län försports någon allmännares klagan över att skogsfångsservitut äventyrades genom att den tjänande fastighetens skog blivit för hårt avverkad. På grund av den obetydliga förekomsten av skogsfångsservitut ansågo överlantmätarna i alla län utom de norrländska, där dylika servitut voro mer eller mindre allmänt förekommande, den i motionerna ifrå-

gasatta lagändringen vara av ingen eller ringa betydelse. Endast överlantmätarna i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Jämtlands län tillstyrkte med olika motiveringar lagändring i motionernas syfte. I sitt den 2 mars 1934 avgivna yttrande anförde styrelsen bl. a.:

»Av överlantmätarnas yttranden synes framgå, att motionärernas farhågor äro överdrivna, och att några omständigheter icke tillkommit, som kunna anses hava bragt saken i annat läge, än den hade vid genomförandet av 1931 års lagändring. Detta överensstämmer också med lantmäteristyrelsens egen erfarenhet. En lagändring i enlighet med motionen skulle, såsom överlantmätaren i Kopparbergs län framhållit, säkerligen bliva ett kraftigt hinder mot bildande av skogsfångs- och mulbetesservitut, enär fastighetsägarna måste antagas bliva mycket obenägna att upplåta dylika rättigheter, om utbrytning av servitutet omedelbart kunde påkallas. Frågan om den föreslagna lagstiftningens lämplighet beror alltså i viss mån på, om man anser en sådan utveckling lycklig eller icke. Uppenbart är att denna fråga har ett mycket nära sammanhang med den utredning, som till följd av riksdagens skrivelse den 24 mars 1933, nr 206, genom nådigt beslut den 28 augusti 1933 uppdragits åt sociala jordutredningen, vilken utredning har till ändamål bl. a. att undersöka lämpligheten av de i 19 kap. 3 § jorddelningslagen meddelade bestämmelser rörande skogstilldelning vid avstyckning. Vid övervägande av de olika möjligheter till uppmjukning av dessa bestämmelser, som kunna stå till buds, torde sociala jordutredningen knappast kunna undgå att taga ståndpunkt till frågan om lämpligheten av att, för inskränkning eller undvikande av skogstilldelning, medgiva rätt till bildande av skogsfångsservitut vid avstyckning. Det synes därför styrelsen under alla omständigheter lämpligt, att resultatet av berörda utredning avvaktas, innan lagändring vidtages i motionens syfte.

Vad motionärerna anfört i fråga om svårigheten att, innan avverkning skett, avgöra om ett skogsfångsservitut äventyras eller icke äger givetvis sin riktighet. På den grund och då lantmäteristyrelsen i likhet med t. f. överlantmätaren i Gävleborgs län är av den uppfattningen, att utbrytning av servitut, varom här är fråga, nästan alltid medför minskning av servitutets värde, anser styrelsen den servitutsinnehavaren nu medgivna rätten att påkalla utbrytning av servitutet icke utgöra något fullt effektivt skydd för servitutsrätten. Men av sistnämnda skäl kan icke heller den av motionärerna föreslagna lagändringen antagas medföra åsyftad nytta. Ett bättre skydd för skogsfångsservituten skulle däremot, såsom vissa överlantmätare framhållit, kunna vinnas genom att i skogsvårdslagen infördes ett stadgande av innehåll, att å fastighet, som belastas av skogsfångsservitut, avverkning av skog ej får så verkställas, att servitutet äventyras eller dess begagnande avsevärt försvåras. Om några åtgärder skola vidtagas för skyddande av skogsfångsservituten anser styrelsen därför denna utväg böra i första hand undersökas.»

Lantmäteristyrelsen har ansett sig även denna gång böra höra förenämnda aderton överlantmätare. Av de inkomna yttrandena framgår, att överlantmätarna, så gott som utan undantag, anse saken vara av ingen eller ringa betydelse antingen därför att servitut av ifrågavarande slag icke alls eller endast mycket sparsamt förekomma inom respektive län, eller ock därför att, såvitt till vederbörande överlantmätares kännedom kommit, det icke alls eller blott mycket sällan förekommer, att skogsfångsservitut äventyras genom överdriven eller olämplig avverkning å

den tjänande fastigheten. Emellertid hava även framförts andra synpunkter, vilka i detta sammanhang synas förtjäna beaktande.

Vad överlantmätarna nu anfört har icke givit lantmäteristyrelsen anledning att ändra sin i yttrandet den 2 mars 1934 uttalade uppfattning i fråga om behovet av lagstiftningsåtgärder till tryggande av de servitutsberättigades rätt. Ej heller eljest har någon omständighet inträffat, som för styrelsen ställer saken i annan belysning. Styrelsen anser alltså fortfarande att de farhågor för servitutsrättigheternas äventyrande, som från olika håll framförts, äro, om icke alldeles ogrundade, så dock betydligt överdrivna, och att därför den nu ifrågasatta lagstiftningen knappast kan anses särskilt angelägen eller brådskande. Med hänsyn härtill och då, såsom särskilt överlantmätaren i Västernorrlands län påpekat, servitutsfrågorna äro i behov av en ingående och allsidig utredning även i andra hänseenden, och en sådan utredning torde böra företagas i samband med den allmänna revision av jorddelningslagen, om vilken styrelsen i sin förberörda skrivelse den 2 mars 1934 talat, anser styrelsen, att den förevarande frågan om skydd för servituten icke bör behandlas separat utan i samband med servitutsfrågan i hela dess vidd. Styrelsen finner sig därför icke kunna för närvarande tillstyrka de av sociala jordutredningen preliminärt ifrågasatta ändringarna i jorddelningslagen. Om emellertid ändå någon lagstiftningsåtgärd skall företagas, förordar styrelsen alternativet 2 med den ändring, att beträffande såväl skogsfångs- som mulbetesservitut skogsvårdsstyrelsen bemyndigas att på ansökan av den härskande fastighetens ägare i fråga om planerade avverknings- eller kulturåtgärder meddela sådana reglerande föreskrifter, att servitutets värde för den härskande fastigheten icke genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminskas. Sådan föreskrift bör givetvis även kunna innefatta förbud mot ifrågasatt åtgärd, om skogsvårdsstyrelsen finner sådant vara av omständigheterna påkallat. I fråga om motiven till den av styrelsen föreslagna ändringen får styrelsen hänvisa till ovan anförda yttranden av överlantmätarna i Västmanlands och Jämtlands län. Lantmäteristyrelsen är övertygad om att förekomsten av en sådan lagbestämmelse skulle kraftigt verka i den riktningen, att de tjänande fastigheternas ägare — i i de flesta fall trävarubolag — skulle komma att själva begära eller ställa sig välvilliga till ansökningar om servitutsrättigheternas utbrytning. Om detta skulle vara en ur social synpunkt önskvärd utveckling, därom kunna meningarna vara delade med hänsyn till att, såsom styrelsen i sitt yttrande den 2 mars 1934 framhållit, den utbrutna vederlagsmarken sällan eller aldrig i de hänseenden, som med servitutet åsyftats, för den härskande fastigheten har samma värde som servitutsrätten. Därtill kommer den tyvärr mycket stora risken för att genom mindre lämplig skötsel av skogen avkastningen av vederlagsmarken blir så liten, att den icke täcker husbehovet. Beträffande den tjänande fastigheten med dess i de flesta fall rikliga och vida utöver fastighetens och de servitutsberättigades hus-

behov tillräckliga skogstillgång finnes en vid marginal, som medgiver skogens missköttande till en viss grad, utan att risk uppstår för brist på skogsförnödenheter till husbehov. Någon sådan marginal är däremot icke att räkna med beträffande vederlagsmarken. Dessa omständigheter torde allt för litet hava beaktats av dem, som ivra för utvidgad befogenhet för ägaren av den härskande fastigheten att påkalla utbrytning av servitut.

Domänstyrelsen.

»Domänstyrelsen, som i ärendet hört samtliga rikets överjägmästare och domänintendenter, har av den på så sätt förebragta utredningen funnit att icke i något särskilt fall sådant äventyrande av servitut, som här ifrågasatts, verkligen förekommit. Tvenne i ärendet hörda tjänstemän hava visserligen uttalat att enligt deras uppfattning sådant äventyrande skulle kunna hava förekommit under de senare åren, men hava dessa tjänstemän icke kunnat angiva det eller de särskilda fall, varå deras uttalanden skulle syfta. Under sådana förhållanden finner domänstyrelsen sig sakna anledning tillstyrka särskilda lagstiftningsåtgärder till skydd mot äventyrande av ovan berörd servitutsrätt.»

Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund.

»Enligt vad centralrådet erfarit lärer under senare år icke hava inträffat att fastighetsägares rätt till servitut, särskilt till byggnadsvirke och vedbrand, blivit äventyrad genom avverkningar eller på annat sätt. Emot ett sådant äventyrande erbjuder också enligt centralrådets mening skogsvårdslagen vissa garantier. Bestämmelsen i lagens 3 § att yngre skog, utom i vissa i 4 § angivna undantagsfall, vilka bl. a. stadgats just för att rätten till husbehovsfång må tillförsäkras avverkningsrätt, icke må avverkas annorledes än genom för skogens utveckling ändamålsenlig gallring, innebär ett skydd mot skogsskövling, som även kommer en servitutsberättigad fastighet till godo.

Av än större betydelse i ifrågavarande hänseende är dock måhända stadgandet i lagens 5 §, andra stycket, att avverkning av äldre skog för annat ändamål än husbehovets tillgodoseende icke må utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd äga rum i sådan omfattning att fastigheten därigenom skulle komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden. Vid bedömande av fastighetens framtida behov av husbehovsskog skall härvid, enligt centralrådets förmenande, hänsyn även tagas till den servitutsrätt med avseende på fastighetens virkesavkastning, som må förefinnas. Man torde sålunda kunna göra gällande, att skogsvårdslagens föreskrifter av restriktiv natur — till förhindrande av mindre ändamålsenlig avverkning — i lika mån komma i servitutshänseende härskande som tjänande fastigheter till godo. Då fastighetsägares rätt till servitut med avseende på byggnadsvirke och vedbrand, enligt vad

känt är, icke på senare åren blivit äventyrad, och då skogsvårdslagens bestämmelser om avverkning synas erbjuda garantier för att så icke heller framdeles skall komma att ske, kan centralrådet för sin del icke anse behov föreligga för ändrad lagstiftning i syfte att bereda ökat skydd för servitut, som uppkommit genom avtal.

Nu ifrågavarande servitut innebär rätt för viss fastighet att få behovet av husbehovsvirke tillgodosett å annan fastighet. Däremot har servitutsinnehavaren icke tillförsäkrats möjligheter att uttaga detta husbehovsvirke å sådana områden av den tjänande fastigheten, vilka äro näraliggande den härskande. Om, såsom väl kan och ofta bör ske vid rationell skogsvård, skogen å större sammanhängande områden på en gång blir föremål för genomhuggning, kan förvisso ägaren av den härskande fastigheten temporärt bliva nödsakad att hämta sitt husbehovsvirke från mera avlägsna delar av den tjänande fastigheten. Härmed har dock ingen som helst oförrätt skett servitutsinnehavaren, varför ett dylikt förhållande icke bör föranleda lagändring. En rationell hushållning med skogen kan mången gång även få till följd, att fastighetens ägare själv blir nödsakad att hämta sitt husbehovsvirke från i förhållande till bostadsorten avlägsnare delar av denna.

Centralrådet vill slutligen som sin mening uttala, att ifrågasätta vidgade möjligheter till utbrytning av servitut, som tillkommit genom särskilt avtal utan samband med upplåtelse av fastigheten, icke blott kunna komma att föranleda avsevärda nackdelar ur jorddelningssynpunkt utan även i skogsvårdshänseende. Allmänt känt torde vara, hurusom skogshushållningen å de s. k. husbehovsskogarna ur nationalekonomisk, oftast även ur privatekonomisk synpunkt lämnar mycket övrigt att önska. I regel blir å dessa skogar virkesavkastningen ej tillgodogjord på rationellt sätt, i det att behovet av virke för visst ändamål blir avgörande för dess användning oberoende av virkets dimensioner och kvalitet. Då härtill kommer, att det för skogsvårdsstyrelserna är särskilt svårt och betungande att utöva effektiv kontroll över skötseln av dessa småskogar, måste sådana åtgärder, som kunna bidra till att öka antalet dylika skogar, betraktas såsom ur skogsvårdssynpunkt mindre önskvärda. Även på denna grund anser sig centralrådet därför böra avstyrka lagstiftningsåtgärder av beskaffenhet, som av sociala jordutredningen omnämnts».

Svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet.

»På flera platser, där förbundet har avdelningar, meddelas, att under de två sista åren, 1932 och 1933, förekommit s. k. utbrytning av servitut. Dessa utbrytningar ha i huvudsak gällt husbyggnads- och vedbrandsrätt. Utbrytning av annan servitutsrätt såsom bete o. d. har däremot, så vitt förbundet har sig bekant, icke förekommit. Det har i allmänhet rätt missnöje bland de mindre fastighetsägarna med rätt till byggnadsvirke, särskilt sådan rätt som köptes och betalades under tid, då god tillgång på virkesfång för hus-

byggnad fanns på stamfastighetens skogsinnehav. I en del fall har nära nog all avverkningsbar skog uttagits antingen genom fastighetsägarna själva eller genom att avverkningsrätten till skogen överlåtits eller försålts till bolag eller enskilda. I många fall är det så kallad fri avverkningsrätt, som möjliggör för innehavaren att avverka så mycken skog, som av skogsvårdsstyrelsen genom dess utsyning kan tillåtas. En sådan fri avverkning blir av den beskaffenhet, att det strängt taget icke finnes någon skog kvar, allt beroende på såväl skogens som skogsmarkens beskaffenhet. Där sådan avverkning förekommer, åligger det visserligen ägaren att genom vidtagande av skogsvårdande åtgärder trygga återväxten, men då det ofta tar en tid av flera 10-tal år, innan dylika områden bliva så pass beväxta med skog, att ett till byggnadsvirke gångbart träd finnes, är det lätt förstå de svårigheter, som under sådana förhållanden drabba en mindre fastighetsägare, som innehar rätt till husbehovsvirke. Där icke sådan kalavverkning förekommer men ändå avverkningar ske så långt gällande skogsvårdsdrag därtill medgiver, kan ändå icke rätten till husbehovsvirke uttagas på lång tid framåt. Enligt förbundets förmenande har lagändringen, som tillkom vid 1931 års riksdag med anledning av Kungl. Maj:ts vid samma riksdag avgivna proposition nr 6, förorsakat nu rådande missnöje bland innehavare av servitut, främst byggnads- och vedbrandsrättigheter. Önskvärt är därför, att sådan ändring i nuvarande bestämmelse göres, att innehavare av servitut äger påkalla myndigheters ingripande för skyddandet av sin rätt. På grund av ovanstående har förbundet ifråga om ändrad lagstiftning till skydd för servitut funnit sig böra föreslå sådan ändring 'att bestämmelsen i 20 kap. 3 § jorddelningslagen dels gives sådant innehåll, att servitut må utbrytas ej blott där det visas att servitutet äventyras, utan även då grundad anledning finnes antaga att så kommer att ske, dels kompletteras med föreskrift beträffande skogsfångsservitut därom, att skogsvårdsstyrelse må på ansökan av den härskande fastighetens ägare kunna förbjuda ifrågasatta avverkningsåtgärder, där anledning finnes att antaga att servitutets värde för den härskande fastigheten skulle genom åtgärdernas vidtagande väsentligen förminskas.'»

KAP. III.

Redogörelse för ärenden angående utbrytning av servitut på begäran av den härskande fastighetens ägare.

Genom lantmäteristyrelsens bemedling har sociala jordutredningen från överlantmätarna i Gävleborgs, Jämtlands och Västernorrlands län erhållit ett antal akter beträffande ansökningar från den härskande fastig-

hetens ägare om utbrytning av servitut. En redogörelse för akternas huvudsakliga innehåll lämnas här nedan.

Gävleborgs län.

1. *Utbrytning av servitut för lägenheterna Rogsta 4³ och 4¹⁰ i Gnarps socken.*

Innehavarna av torplägenheterna, vilka brukades gemensamt, påyrkade utbrytning av den rätt till skogsfång och mulbete, som de innehade enligt grundavhandling den 3 april 1859, när deras rättigheter syntes dem vara hotade att försvinna därigenom att hemmanets skogsbestånd i det närmaste tillintetgjorts.

Servitutsbestämmelserna innehöllo beträffande Rogsta 4¹⁰ följande:

»Dessutom har innehavaren rättighet att begagna hemmanets mulbete för de kreatur som å torpet kunna vinterfödas samt efter anvisning taga vedbrand till husbehof å hemmanets fäbodeskifte, sträckande sig från torplägenheten norrut, så länge där finnes skog att hugga, men tillåtes ej, det ringaste taga till byggnadsvirke. När skogen å nämnde skifte blifvit uthuggen försvinner torpinnehavarens rättighet att från hemmanet erhålla vedbrand.»

Beträffande Rogsta 4³ innehöllo servitutsbestämmelserna:

»Med köpet följer rättighet att af samma skifte taga gärdsel och stör till lägenheternas omhägnad och framtida underhåll ävensom mulbete för de kreatur som derpå kan vinterfödas.»

Lägenhetsägarna påyrkade vid förrättningen, att, emot att de avstode från de i handlingarna stipulerade rättigheterna till skogsfång, de skulle erhålla med full äganderätt vissa begränsade skogsområden samt att de fortfarande skulle äga rätten till det i handlingarna bestämda mulbetet.

Under förrättningens gång överenskommo parterna, att lägenhetsägarna skulle tilldelas en areal av 11 hektar, därav 10 hektar skulle beräknas för lägenheten Rogsta 4¹⁰ (nuvarande areal 2²⁶ hektar) och 1 hektar för lägenheten Rogsta 4³ (nuvarande areal 1⁷² hektar). I köpehandlingarna gjorda bestämmelser om mulbetesrätt å stamhemmanets skog för de å lägenheterna vinterfödda kreaturen skulle fortfarande äga bestånd.

2. *Utbrytning av servitut till förmån för lägenheten Snåret nr 1 i Gnarps socken.*

Lägenhetsägaren anhöll om utbrytning av lägenheten tillkommande servitutsrätt till skog enligt grundavhandling den 14 oktober 1862.

Enligt nämnda handling tillkom lägenhetsägaren »rättighet att taga af hemmannets skog såsom timmer, ved och värke till Torpets behof, mulbete för de kreatur, som kan på torpet vinterfödas».

Parterna enade sig om att mulbetesrätten ej skulle bli föremål för utbrytning utan att denna rätt alltså skulle gälla. Vidare enade sig parterna om att lägenheten, som innehöll en areal av 4⁹ hektar åker, skulle erhålla vederlagsskog, som i årlig avkastning gäve 28 kbm. virke fast mått.

Rörande utbrytningens verkställande ingingo parterna förening.

3. *Utbrytning av servitut till förmån för lägenheterna Frästa 7⁹—¹¹ i Gnarps socken.*

Innehavaren av ifrågavarande lägenheter anhöll om utbrytning av lägenheterna tillkommande servitut, för Frästa 7⁹ enligt grundavhandling den 19 november 1866, för Frästa 7¹⁰ enligt grundavhandling den 17 april 1875 och för Frästa 7¹¹ enligt grundavhandling den 17 april 1852.

För Frästa 7⁹ gällde följande servitut:

»Ved och werke såsom timmer, stör och annan gärdsel såsom byggnadsvärke och framtida reparationer får tagas af hemmansåboens skog till husbehof men ej till afsalu, äfvensom mulbetet för de krejatur, som kan af torpet vinterfödas».

För Frästa 7¹⁰ gällde:

»Köparen eger rättighet i säljarens skogsskifte såsom vedbrand och byggnadsvirke till nödiga behovver».

För Frästa 7¹¹ gällde:

»Ved och virke får tagas af säljarens skog till husbehof men ej till afsalu samt timmer och mulbete för de kreatur, som af torpet kan vinterfödas».

Såväl skattägarna som lägenhetsägarna voro överens om, att servitutsutbrytningen endast skulle gälla lägenheternas rätt till skogsfång, men skulle däremot i avhandlingarna gjorda bestämmelser rörande mulbetesrätt å stamhemmanets skogsmark fortfarande äga bestånd.

Lägenheterna voro redovisade med följande areal:

Frästa 7 ⁹ innehade åker	1·2740	hektar
äng	0·5060	»
avrösningsjord	1·1440	»
impediment	0·0380	»
Summa		2·9620 hektar.
Frästa 7 ¹⁰ innehade åker	1·3480	hektar
äng	0·1960	»
avrösningsjord	4·4850	»
impediment	0·0600	»
Summa		6·0890 hektar.
Frästa 7 ¹¹ innehade åker	3·6160	hektar
äng	1·5140	»
avrösningsjord	0·2350	»
impediment	0·1420	»
Summa		5·5070 hektar.

I vederlag erhöilo enligt därom ingången förening:

Frästa 7 ⁹	13·8530	hektar	skogsmark
	0·6550	»	annan avrösningsjord
Frästa 7 ¹⁰	13·8530	»	skogsmark
	0·0500	»	annan avrösningsjord
Frästa 7 ¹¹	10·2780	»	skogsmark
	5·0750	»	annan avrösningsjord
	0·1100	»	åker

Den åkerjord om 11 ar, som låg inom den från hemmansdelen 7⁶ uttagna vederlagsjorden till lägenheten 7¹¹, skulle enligt medgivande från hemmansägaren få medfölja området utan särskild beräkning.

4. Utbrytning av servitut till lägenheten Svedja 1⁷ i Regnsjö socken.

Lägenhetsinnehavaren anhöll om utbrytning från stamhemmanet av ett servitut, som tillkom honom genom grundavhandling den 22 december 1888. Om anledningen till utbrytningen uppgavs, att nuvarande ägaren av stamhemmanet företog en så omfattande avverkning av skog, att lägenhetsägarens intecknade rättighet till byggnadsvirke äventyrades.

Genom ovannämnda grundavhandling tillförsäkrades lägenhetsägaren rättighet »att af hemmanets skog få taga virke till gårdens underhållande samt gårdselfång för hemmansägaren anvisade ställen äfvensom mulbete å hemmanets oinhägnade mark för de kreatur, som å torpet vinterfödas kan.»

Stamhemmanets ägare förklarade vid förrättningen, att han icke hade något att erinra mot förrättningens företagande. Han bestred dock, att servitutet skulle vara

på något sätt äventyrat, och framhöll, att till stamfastigheten hörande fäbodeskog icke varit föremål för någon avverkning på många år och att där alltid funnits tillgång till erforderligt virke. Lägenhetsägaren erinrade häremot, att hemskogen i första hand borde tagas i anspråk för lägenhetens behov. Stamfastighetens ägare meddelade, att avverkning, som ägde rum inom fastigheten, skedde fullt rationellt.

Under förrättningens gång ingingo parterna förening om servitutets utbrytning.

5. *Utbrytning av rättighet till skogsfång m. m. från Bogården nr 1 i Arbrä socken.*

I en den 22 januari 1929 ingiven ansökan anhöll förre soldaten Nils Hall såsom ägare av lägenheten Sjubergsmyran nr 1 och innehavare av »soldattorp av ägan Hudänget» om förordnande för lantmätare att dels »utbryta de till nämnda mina båda fastigheter hörande skogsfångsrättigheter», dels »att till full areal och fullt markvärde i övrigt verkställa ny skiftesläggning av soldattorpet», dels »att värdera den mig tillkommande ersättningen för sedan dess mistad jord till soldattorpet».

Vid därefter skeende förrättning för utbrytning av skogsfångsservitutet utlades åt den härskande fastigheten ett skogsmarksområde, som beräknades efter s. k. normalskogsvärde lämna en årlig avkastning motsvarande fastighetens antagna årsbehov. Värdet av området inklusive den därå befintliga skogen översteg emellertid servitutets värde, beräknat efter normalskogsvärde. Förrättningsmännen beslöto om likvid i penningar till utjämnande av skillnaden.

I utslag den 12 april 1933 yttrade högsta domstolen såvitt nu är i fråga följande: Erforderligheten av denna likvid i penningar — vilka icke kunde anses lända till någons förfång — utgjorde jämlikt grunderna för jorddelningslagens stadganden icke hinder för fastställelse av förrättningen.

Fullständigt referat av detta ärende finnes i N. J. A. 1933, sid. 193.

J ä m t l a n d s l ä n.

6. *Fråga om utbrytning av servitut för torplägenheten litt. A. e. a Siljeåsen 1⁵⁷ i Alanäs socken.*

Innehavaren av $\frac{3}{4}$ av torplägenheten påyrkade utbrytning av den rätt till mulbete, vedbrand och husbehovsvirke, som han enligt köpekontrakt innehade å stamfastigheten.

Servitutsbestämmelserna innehålla följande enligt köpekontrakt den 7 februari 1888:

1. Rätt till mulbete för större kreatur såsom hästar och kor, vilka å lägenheten kunna vinterfödas;

2. Rätt till vedbrand av vindfällad och torr skog samt timmeravfall;

3. Rätt till oundgängligen nödvändigt husbehovsvirke efter utsyning, dock med skyldighet för köparen att för varje gång sådant erfordras hos vederbörande inspektor eller skogsförvaltare anhålla om utstämpling.

Stamfastighetens ägare bestred utbrytningen.

På förfrågan medgav lägenhetens innehavare, att mulbete, vedbrand och husbehovsskog nu finnes i tillräcklig myckenhet å det servitutsbelastade stamhemmanet samt att överavverkning ej skett eller vore förestående.

Förrättningsmännen avslog ansökningen och förordnade att kostnaderna för förrättningen skulle i sin helhet gäldas av sökanden.

7. *Fråga om utbrytning av servitut från Västervigge 3² i Bergs socken.*

Lägenhetsägaren anhöll om utbrytning från stamhemmanet av ett servitut, som tillkom honom genom avhandling den 16 juni 1868 och hade följande lydelse:

»Torparen äger att å hemmanets skogsmark på överenskommet ställe årligen hugga fem famnar barr med rätt att använda stammen till ved. Mulbete får tor-

paren nyttja i fäbodarna även å utmarken hemma för den boskap som å torpet födas.»

Såsom stöd för sin anhållan framhöll lägenhetsägaren, att servitutet äventyrades genom att stamhemmanets ägare å de områden, där lägenhetsägaren hade rätt till barrtäkt, verkställt större avverkningar. Dessutom framhölls, att lägenhetsägarna förhindrats att uttaga sin i köpeavtalet bestämda rätt.

Stamhemmanets ägare bestred utbrytningen, då sådan enligt 20 kap. 3 § jorddelningslagen finge ske endast då servitutet äventyrades, och detta ej här vore fallet. Han bestred även att han förvägrat lägenhetsägaren att uttaga sin rätt till barr samt anförde att han hänvisat honom att uttaga sin berörda rätt på det s. k. hemskiftet i stället för på det s. k. bukviggeskiftet.

Lägenhetsägaren åberopade följande handlingar:

1. Intyg av en hemmansägare och en jordbruksarbetare, att stamfastighetens ägare på framställd begäran av lägenhetsägaren om bestämmande av trakt för tagande av ved enligt servitutsavtalet bestämt vägrat att låta lägenhetsägaren komma i åtnjutande av sin rätt under varjehanda förevändningar, såsom att lägenhetsägaren förut tagit ut för mycket, att han icke hade rätt till ved utan endast till barr o. s. v.

2. Intyg av en länsskogvaktare av innehåll att, om avverkningen av hemskogen skulle fortgå som hittills eller möjligen komma att ytterligare forceras, den servitutsrätt, som tillkomme lägenhetsägarens torp, kunde komma att äventyras.

Förrättningsmännen meddelade följande beslut:

Då utbrytning av servitut enligt 20 kap. 3 § jorddelningslagen tillkomme lägenhetsinnehavaren endast under förutsättning att servitutsrätten äventyrades och förrättningsmännen ej kunde anse, att den lägenhetsinnehavaren tillkommande rätt att å hemmanets mark årligen uttaga fem famnar barr för närvarande äventyrades, förklarade förrättningsmännen, ehuru de ansåge, att den begärda utbrytningen måste medföra fördelar för bägge fastigheterna, att utbrytningen nu ej kunde äga rum.

Lägenhetsägaren anförde hos ägodelningsrätten besvär över beslutet.

Vid ägodelningsrättens sammanträde upplystes bl. a., att från hemmanet fransåldes den 10 mars 1890 dess andel i den oskiftade fyllnadsmarken.

I sitt i ärendet meddelade utslag ogillade ägodelningsrätten yrkandet om utbrytning av mulbetesrätten, varefter ägodelningsrätten utlät sig:

Väl hade den genom avhandlingen den 16 juni 1868 upplåtna rätt till skogsfång icke upphört att rättsligen besvärta den från hemmansdelen $\frac{1}{6}$ mantal Västervigge nr 3 genom kontrakt den 10 mars 1890 försålda andelen i Vigge byars fyllnadsmark genom den försäljning, som sålunda skett, men enär skogsfångsten vid tiden för avslutandet av avhandlingen den 16 juni 1868 i första hand avsett barrtäkt, samt det, med hänsyn till vad för ägodelningsrätten vore känt rörande gänsge bruk i orten vid barrtäkt, måste anses uteslutet, att barrtäkten enligt avhandlingen varit avsedd att utövas å förenämnda fyllnadsmark, som låge avlägset från torplägenheten, funne ägodelningsrätten att hemmansdelens två hemskiften, vilka tillhörde stamfastigheten, finge antagas vara bestämda för begagnandet av lägenhetens rätt till skogsfång. Ehuru utredningen i målet icke kunde anses giva vid handen, att lägenhetens rätt till skogsfång äventyrats genom stamfastighetens ägare å hemmansdelen bedriven avverkning, likväl och som lägenhetsägaren enligt avhandlingen den 16 juni 1868 ägde uttaga angiven rätt till skogsfång allenast å ställe, varom hemmansägaren och lägenhetsägaren överenskomme, samt genom vad i målet förekommit finge anses utrett, att sådan överenskommelse under ett flertal år icke kunnat åvägabringas mellan nuvarande ägare av hemmansdelen och ägaren av lägenheten, utan att detta, såvitt av omständigheterna i målet framginge, kunde antagas hava berott å tredska från lägenhetsägarens sida, alltså och då

lägenhetens rätt till skogsfång å hemmansdelen med hänsyn till sistnämnda förhållanden måste anses äventyrad, prövade ägodelningsrätten rättvist förklara, att hinder för utbrytning av skogsfångsservitutet icke föreläge. Härjämte funne ägodelningsrätten, beträffande vederlagsjordens omfattning, skäligt föreskriva, att densamma borde bestämmas med ledning av *dels*, att antagas måste, att lägenhetsinnehavaren genom avhandlingen den 16 juni 1868 måste anses tillförsäkrad, förutom sitt nödiga husbehov av barr, enahanda behov av ved, *dels ock* att vid bedömning av vederlagsjordens skogsstringsförmåga förutsattes, att jorden underkastades vederbörlig skogsvård. På grund av vad sålunda förekommit bleve, med upphälvande av de vid överklagade förrättningen fattade beslut, förrättningen av ägodelningsrätten visad åter till förrättningsmannen, som hade att förrättningen ånyo företaga och därmed vidare lagligen förfara.

Över ägodelningsrättens utslag anförde stamhemmanets ägare underdåniga besvär.

Högsta domstolen meddelade utslag i målet den 5 december 1930 och anförde därvid följande:

Enär den lägenhetens innehavare tillkommande rätten att å stamhemmanets mark årligen uttaga fem famnar barr och använda stammarna till ved icke på sätt ägodelningsrätten funnit kan anses äventyrad genom att stamhemmanets ägare kunde hava vägrat att med lägenhetsägaren överenskomma om plats för uttagandet av nämnda förmåner,

ty och som det icke kunde anses ådagalagt att servitutets bestånd äventyrades genom avverkningar å hemmanets skogsskiften,

alltså och då lägenhetsägaren vid sådant förhållande icke vore berättigad att emot bestridande av stamhemmanets ägare erhålla utbrytning av servitutet,

prövade Kungl. Maj:t rättvist att med ändring av ägodelningsrättens utslag i huvudsaken fastställa det slut förrättningsmännens beslut innehölle.

8. *Utbrytning av servitut för torplägenheten Utanede 3⁴² i Fors socken.*

Ägaren av torplägenheten påyrkade utbrytning av torpet genom köpekontrakt den 3 februari 1865 tillkommande rättigheter, bestående i virke till husbygge, vedbrand samt mulbete å hemmanets skog, enär angivna skogsservitut äventyrades. Torpets ägare meddelade, att genom åtgörande från stamhemmanets ägare (Sunds aktiebolag) skogsvårdsstyrelsen i länet ställt servitutets utövande beroende av utstämpling av skogsvårdsstyrelsen.

Ombudet för bolaget bestred att servitutet äventyrades och meddelade, att efter bolagets ansökan skogsvårdsstyrelsen, sedan syn å marken hållits, beslutat, att servitutsvirket under en tid av fem år, som snart förflutit, skulle utsynas av skogsvårdsstyrelsen.

Förrättningsmännen verkställde erforderlig syn å marken för att undersöka, huruvida servitutet kunde anses äventyrat, och avgåvo härvid följande utlåtande.

»Först synades skiftet närmast lägenheten, varvid befanns, att skogen var olika behandlad. Å trakten närmast lägenheten fanns ett c:a 80-årigt bestånd, huvudsakligen tall, genomhugget flera gånger. Inom detta bestånd fanns för närvarande en mindre outtagen stämpling. Gällande skogsvårdslagar torde icke medgiva ytterligare gallring under några år framåt inom detta bestånd. Lövskogen var uthuggen inom denna trakt.

Längre bort å skiftet finnas bestånd av olika beskaffenhet samt en del kalhyggen. Å några områden finnas goda tillväxtskogar med god förekomst av björk. Grövre skog lämplig för byggnadsändamål saknas dock. Några bestånd hava samma karaktär som det först nämnda här ovan och kunna därför icke lämpligen disponeras av servitutsägaren.

Å andra skiftet, tillydande Utanede 3¹², är trakten närmast landsvägen genom-

huggen flera gånger liksom å den välbelägna delen av första skiftet. Övriga delar av detta skifte hava kraftigt genomhuggits och kunna icke anses tillgodose servitutstagarens intressen.

Även om sammanlagda skogstillgången vid besiktningstillfället icke kan anses äventyra servitutet, finna förrättningsmännen att markägarens kraftiga gallringsåtgöranden och beståndsvårdande åtgärder på ett menligt sätt inverka på de rättigheter, som servitutstagaren skäligen kan hava, och nödga honom att söka utvinna sina rättigheter inom bestånd, som särskilt ur lägesynpunkt äro för honom olämpliga. Det torde för övrigt ligga i sakens natur, att ett skogsbolag, som städse måste lägga sina skogsarbeten rationellt, måste hava intressen, vilka icke alls överensstämma med den enskilde jordbrukarens, allra helst den jordbrukares, som allenast äger tillgodose sitt husbehov. För den sistnämnde föreligger ett legalt behov att på enklast möjliga sätt komma i åtnjutande av ifrågavarande skogsprodukter.

De omtalade gallringarna, vilka särskilt omfatta de välbelägna bestånden, medföra sålunda självfallet, att för lägenhetens behov erforderligt småvirke måste tagas å längre bort belägna områden, såvitt icke behovet skall fyllas av underbeståndet inom gallringsytorna.

Förrättningsmännen finna även, att, med de pågående systematiska gallringarna inom berörda skiften, den tid är inom räckhåll, då servitutstagarens rätt icke kan tillgodoses. Enär lagens uttalande om att ett servitut äventyras icke rimligen kan tolkas på det sätt, att ett äventyrande föreligger först sedan markägaren disponerat skogen på sådant sätt att servitutstagarens rätt icke längre kan tillgodoses, finna förrättningsmännen i förevarande fall omständigheterna vara sådana, att servitutet äventyras.

Förrättningsmännen besluta i anslutning härtill, att de rättigheter till skogsfång och mulbete, vilka tillkomma lägenheten Utanede 3⁴², skola utbrytas.»

Till ledning för utbrytningen antecknades, att lägenheten Utanede 3⁴² födde c:a 3 å 4 kor och 1 å 2 kalvar. Arealen av den odlade jorden uppgick till c:a 2½ hektar. Servitutet omfattade rätt till skogsfång och mulbete. Vidkommande storleken av ifrågavarande rätt till skogsfång funno förrättningsmännen, att vederlagsområde därför borde lämna en årlig virkesavkastning av c:a 35 kubm. Beträffande mulbetet hade förrättningsmännen funnit, att detta vid utbrytning bäst tillgodosåges genom att i vederlag därför utbröts en invid lägenheten belägen mindre odling i areal omfattande sammanlagt 0,58 hektar åker.

9. *Fråga om utbrytning av servitut till lägenheten Klövsjöby 5° i Klövsjö socken.*

Lägenhetsägaren anhöll om utbrytning från stamhemmanet av ett servitut, bestående i husbehovsrätt till skog. Närmare uppgifter om servitutets innehåll saknas i handlingarna. Stamhemmanets ägare (Wifstavarfs Aktiebolag) bestred utbrytningen.

Vid första förrättningstillfället bordlades frågan om utbrytning på det att parterna skulle bliva i tillfälle att träffa överenskommelse.

Även vid andra förrättningstillfället bordlades frågan därvid förrättningsmannen framhöll för sakägarna fördelen att kunna träffa förening om vederlagsjordens storlek, varigenom omkostnaderna för förrättningen komme att högst väsentligt reduceras.

Vid tredje förrättningstillfället meddelade lägenhetsägaren att han till bolaget inlämnat ett förslag till överenskommelse men icke erhållit något svar.

Lägenhetsägaren vidhöll sin ansökan, vilken fortfarande bestreds av bolaget.

Gode männen, som ägde kännedom om hemmanets ägor, förklarade sig anse, att lägenhetens servitutsrätt icke för närvarande äventyrades. Samma åsikt hade även bägge sakägarna. Förrättningsmännen meddelade följande beslut.

»Då utbrytning av servitut, bestående i rättighet till skogsfång och mulbete, enligt 20 kap. 3 § jorddelningslagen ej kan verkställas utan medgivande av ägaren till den fastighet, som besväras av servitutet, med mindre detta äventyras, och så icke här är förhållandet hava vi funnit skäligt besluta, att den begärda utbrytningen nu ej kan äga rum. — Arvodet betalas av sökanden.»

10. *Fråga om utbrytning av servitut till förmån för fastigheten Björsjö 1³ i Sundsjö socken.*

I skrivelse till överlantmätaren anhöllo Erik Jonsson och S. F. Andersson om servitutsutbrytning enligt en så lydande ansökan:

»Den 29 mars 1865 upplåto och försålde Jonas Halfvarsson och Mikel Halvardsson från dem tillhöriga 2^{48/100} tunnland Björsjö nr 1 till Erik Olofsson och hans hustru en torplägenhet, och bestämdes därvid bl. a., att torpets innehavare skulle äga rätt dels att å stamhemmanets skog taga byggnadsämne, sågtimmer, stängselämne och vedbrand, dels att nyttja mulbete för torpets kreatur. Den 3 februari 1866 meddelades fasta å denna upplåtelse och omfattade den en från skattehemmanet nr 1 om 2 tunnland i Björsjö avsöndrad torplägenhet.

Vid laga skifte å byns hemägor och därtill räknad skogsmark har torpets där bestämda ägovälde utbrutits samt även tillagts vederlag i skogsmark för den torpet tillkommande servitutsrätten i den mån den berörde vad då i skiftet ingått. Vid skiftesförrättning å byns utskog eller fäbodeskog har torpet väl fått ägor sig tillagda för vad torpet där på grund av upplåtelsen innehåft, men blev vid denna förrättning torpets servitutsrätt icke utbruten.

Undertecknade, som nu äro ägare av ifrågavarande torp samt hava det oss emellan sämjedelat, få härmed anhålla om förordnande för vederbörande lantmätare att verkställa utbrytning av torpets nu angivna servitut i vad det vilar å byns utmark eller fäbodeskog.»

Vid ansökningen hade fogats ett köpekontrakt av den 29 mars 1865, enligt vilket köparen av ifrågavarande torplägenhet tillförsäkrades följande förmåner:

»Till byggnadsställe får Torparen aderton målingar å gamla svedjan västom Landsvägen nerom den så kallade Hästhagebacken, och till Slotter, det så kallade Gästlingssvedjan å hemskogen jemte Åtta målingar i Slottsvejan belägen nära Björsjön norr om Båthäggnaden, jemte Stora och Lilla Hosjö ängena samt bärga 2:ne Lass star årligen samt Rödrölåsen öster om gångssunje jemte upphugga till slott (4) målingar i åsen vid djupsjöbäcken och gamla bovallen i våra fäbodar jemte ett stycke uti svejan sør om Mikals Bovall, Byggnadsämne, Sågtimmer, Stängselämne, och vedbrand får Torparen för eget behof jemte mulbete för sina krätur så väl å hemskogen som i Fäbodarne jemte fiska med Nät utom i tidfiske.»

Av handlingar och kartor som ingåvos vid förrättningen inhämtades,

att torpet första gången upplåtits i avhandling den 29 mars 1865, varvid bl. a. bestämdes, att detsamma skulle äga rätt till byggnadsämne, sågtimmer, stängselämne och vedbrand jämte mulbete såväl å hemskogen som i fäbodarna, och meddelades lagfart första gången härå den 3 februari 1866,

att torpet vid laga skiftet å fäbodeskogen erhållit sin andel av densamma utbruten i ett skifte under litt. ABb med en areal av 1³⁷⁶⁰ hektar, »motsvarande gamla innehavet» samt

att torpet vid laga skiftet å inägor och skogsmark erhållit sina ägor utbrutna i ett skifte under litt. D med en areal av 25⁸⁵⁵⁰ hektar, utgörande ägor för tidigare innehav jämte vederlagsskog för skogsfång och mulbete.

Sökandena gjorde gällande, att torpet ej erhållit vederlag för de å fäbodeskogen vilande rättigheterna och påyrkade att få dessa utbrutna, emedan avverkning å fäbodeskogen nu bedreves på sådant sätt, att servitutet äventyrades. Dessutom uppgav Andersson, att hans svärfader, Erik Olofsson, vilken vid tiden för de båda

skiftena var ägare till torpet, icke underskrivit föreningen rörande grunderna för utbrytning av torpet och dess rättigheter.

Samtliga skatteägare under Björsjö nr 1 framhöll, att torpet vid laga skiftet å inägor och hemskog erhållit vederlag för samtliga rättigheter, även å fäbodeskogen, och bestredo att någon överavverkning ägde rum, samt yrkade att någon utbrytning ej skulle medgivas.

Från protokollet vid laga skifte å inägor och hemskog till Björsjöby antecknades en den 22 september 1892 intagen förening av följande lydelse:

»att delningsgrunden mellan hemmansägarna bliver skattetalet och för torparna skall gälla vad deras kontrakter bestämma i avseende på inägor, och vad beträffar dess andel i skogsmarken skall förfaras sålunda, att torparna taga del i skogsmarken efter det förhållande som råder mellan torpets och stamhemmanets inägor, d. v. s. i åker, odlingar och cirkulationsjord men med avgärda bys rätt. Sedan torpen sålunda blivit utskiftade åtaga torparna skattetal i mantal och skiljas däruti från stamhemmanen ävensom uti alla andra hemmanens onera av vad namn de vara må. Genom denna tilldelning skola torparna anses erhållit ersättning för de i deras kontrakter bestämda förmåner rörande skogsnyttning och betesnyttning samt för gårdsel- och vedtäkt. Efter skiftenas utstakning ingå torparna i den gemensamma ståndsskogslikviden.»

Förrättningsmännen meddelade i ärendet följande beslut:

»Enär såsom i förevarande fall det kunde ifrågasättas, att servitutsrätten på grund av överavverkning löpte fara att äventyras, finna förrättningsmännen, att utbrytningsvitsord jämlikt 20 kap. 3 § jorddelningslagen borde tillkomma sökandena,

men då det av ordalydelsen i den åberopade föreningen av den 22 september 1892, vilken Erik Olofsson i egenskap av ägare till torpet underskrivit, synes framgå, att utbrytningen omfattat samtliga torpets rättigheter och ingen begränsning härutinnan gjorts av beskaffenhet att omfatta endast de å hemskogen vilande, pröva förrättningsmännen rättvist förklara, att den begärda servitutsutbrytningen ej kan äga rum.»

S. F. Andersson i Björsjö anförde besvär hos ägodelningsrätten.

Enär klagandens meddelägare i omförmälda lägenhet icke deltagit i besvären fann ägodelningsrätten, jämlikt 2 § i lagen den 30 september 1904 om samäganderätt, sig förhindrad att upptaga besvären till prövning.

11. *Utbrytning av servitut å fastigheten Hemsjö eller Sunnansjö 1^a i Hällesjö socken.*

A. P. Norlander i Hemsjö begärde utbrytning från fastigheten Hemsjö nr 1 av de rättigheter, som han genom köp den 20 oktober 1895 tillhandlat sig.

Rörande hans berörda rätt verkställdes av förrättningsmännen följande utredning:

»Genom köpekontrakt av den 20 oktober 1895 uppläts till A. P. Norlander en lägenhet från ovannämnda hemmansdel efter i kontraktet beskrivna gränser. Å nämnda köp meddelades lagfart den 3 februari 1896. Vid jordregistrets för Hällesjö socken uppläggande intogs lägenheten i jordregistret såsom avsöndrad lägenhet från ovannämnda hemmansdel Hemsjö eller Sunnansjö 1^a under registerbe-teckningen Hemsjö eller Sunnansjö 1^a utan angiven areal.

Lägenheten har icke varit föremål för någon lantmäteriförrättning. Vid nu verkställd okulärbesiktning har arealen uppskattats till ungefär 1⁰⁰ hektar, bestående i huvudsak av åker. Lägenheten hävdas inom ett med gårdesgård inhägnat område av triangulär form.

Enligt samstämmig uppgift genom sakägarna vinterfödes å lägenheten ett nötkreatur. I förutnämnda köpekontrakt finnes bl. a. följande bestämmelse intagen:

'köparen eger rättighet till vedbrand av hemmanets skog, utav löfträd och vindfällan samt känligt snes, hässevirke s. k. stängselvirke på utmark av nödigt myrtag, samt mulbete för så många kreatur, som kunna å lägenheten vinterfödas'

Enligt inteckningsprotokollet den 9 mars 1931, § 126, har under hänvisning till bl. a. bemälda köpekontrakt häradsrätten beviljat inteckning i hemmansdelen, Hemsjö eller Sunnansjö 1^a för ägaren till en från hemmansdelen avsöndrad lägenhet (1°) till säkerhet för servitut bestående i rätt till mulbete och myrtag, ävensom rätt å intecknade fastigheter taga ved samt hässje- och stängselvirke enligt köpekontraktets bestämmelser. På grund av i köpeavhandlingen intagna bestämmelser att mulbete skall erhållas 'för så många kreatur, som kunna å lägenheten vinterfödas', torde det få anses, att servituten i fråga äro avsedda att utnyttjas för lägenhetens brukande. Det ägoområde, som eventuellt komme att utbrytas såsom svarande mot nyttigheterna, skall alltså tillfalla lägenheten och ingå i dess område.

Den med servituten belastade hemmansdelen Hemsjö eller Sunnansjö 1^a har utbrutits genom år 1890 den 6 maj fastställt laga skifte, varvid fastigheten tilldelades ägor i ett skifte under litt. C. I jordregistret redovisas dess areal, sålunda:

Tomter, åker o. d.	4 3690	hektar,
Äng.....	0 4450	»
Odlingsmark	1 2330	»
Avrösningsjord	97 3180	»

Summa 103.3650 hektar.

Vid den verkställda besiktningen hava förrättningsmännen funnit att skogsmarken ganska hårt avverkats, varför avverkning för husbehovsändamål får ske med stor försiktighet och urskillning för att icke äventyra skogsmarkens rationella skötsel. I köpehandlingen den 20 oktober 1895 angives bl. a. att köparen äger rättighet till vedbrand av hemmanets skog av löfträd och vindfällan. Enär på grund av att skogsmarken numera mera ändamålsenligt brukas än förr hava de s. k. vindfällena i skogarna försvunnit. En servitutsrättshavare är därför nu hänvisad till att taga sitt vedbehov genom avverkningar. Det torde därför vara uppenbart, att en utbrytning av rättigheterna eller nyttigheterna bereder ökade möjligheter till en rationell skogsskötsel å den tjänande fastigheten. Ur skogsvårdssynpunkt synes det därför icke vara oberättigat att anse dylika servitut vara till skada, enär de äventyra skogsmarkens rationella skötsel därigenom, att servitutsrättshavaren tager sitt behov av ved i den skogstrakt, som för honom ligger bekvämast till.

De personer, som numera innehava lagfart å fastigheten Hemsjö eller Sunnansjö 1^a, äro stjärnhusdelägare efter säljaren till ifrågavarande lägenhet Hemsjö eller Sunnansjö 1°. Hemmansdelen kan därför anses vara i samma ägares hand som vid tidpunkten för servitutens tillkomst. Detta styrkes även därigenom att nuvarande ägare icke blivit hörda i samband med beviljandet av inteckning den 9 mars 1931, § 126, rörande servituten.

Vid besiktningen å marken hava förrättningsmännen även funnit, att såväl skogs- som lämplig betesmark finnes å hemmansdelen i lägenhetens grannskap och i anslutning till dess område. Ett mindre myrtag beläget ungefär 150 meter nordväst om lägenheten invid sjöstranden synes kunna utbrytas för lägenhetens behov härutinnan.

Enligt ovanstående arealuppgifter å den tjänande fastigheten innehåller denna skogsmark av den omfattning, att ett avskiljande icke kommer att äventyra dess ändamålsenliga brukande som jordbruksfastighet.

Från hemmansdelen har icke avskilts något område utöver ifrågavarande lägenhet.

A. P. Norlander anförde: Enär den servitutsbelastade fastigheten ägdes av flera personer, hade det visat sig vara svårt att på enighetens väg få utnyttja de rättigheter i servitutshänseende, som tillkom honom som ägare av den servitutsberättigade lägenheten.

De övriga närvarande sakägarna anmälde samfällt protest mot yrkande till utbrytning. En av sakägarna uttryckte den förmodan, att den del av fastigheten, som innehafts av honom, på grund av in-teckning å 4 000 kronor icke kunde bli-va föremål för ifrågavarande utbrytning, enär nämnda summa motsvarade denna fastighetsdels hela värde. Inteckningshavares rätt kunde äventyras genom utbrytningen.

Förrättningsmännen meddelade följande utlåtande:

»Enär de i köpekontraktet av den 20 oktober 1895 angivna servituten rörande rätt till vedbrand, snes, hässjevirke, stängselvirke, myrtag och mulbete till för-mån för ägaren av lägenheten Hemsjö eller Sunnansjö 1^a, som äges av A. P. Nor-lander, synes kunna utbrytas från hemmansdelen Hemsjö eller Sunnansjö 1^a utan någons förfång och då utbrytningen medför nytta för den servitutsberättigade lägenheten och sker för dess framtida säkerhet, pröva förrättningsmännen skä-ligt besluta att ifrågavarande utbrytning av servitut skall äga rum i enlighet med A. P. Norlanders yrkande.»

Västernorrlands län.

12. *Fråga om utbrytning av servitut från fastigheten Ånge 1⁵ i Borgsjö socken.*

Innehavaren av ett torp under Ånge 1⁵ anhöll om utbrytning av de husbehovs-rättigheter å hemmanet som tillkom torplägenheten, enär desamma nu äventyrades.

Enligt grundavhandlingen av den 13 april 1840 har torparen följande rättig-heter:

»1. Såsom utslet får torparen den så kallade lillamyran.

2. Får torparen anlägga fåbovall uti Dyråsen efter eget behag och der begagna mulbete för egna kreatur, såväl uti hemmarken enär de andra grannarna äro hemma med boskapen.

3. Af skogen får tagas till eget behof timmer, jerd-sel och vedbrand.»

Ägaren av stamhemmanet (Svartviks aktiebolag) bestred, att sådana omständig-heter föreläge, som kunde giva torparen vitsord att söka förrättningen.

Torparen meddelade, att under föregående år han och bolaget kommit överens om ett område, som han skulle erhålla i stället för sina servitutsrättigheter. Då bo-laget senare avverkat å samma område, ansåg han nu sina rättigheter äventyrade.

Bolagets ombud meddelade, att ifrågavarande överenskommelse ej vore av den natur att ett visst område för torparens rättigheter varit på tal. Endast en under-sökning rörande saken hade ägt rum. Ombudet sade sig ej ha något emot en ut-brytning, för den händelse skiftet utlades å den del av hemmanet, som vore be-lägen på norra sidan av Ångesjön. Han bestred dock, att rättigheterna på något sätt äventyrades och yrkade, att förrättningen därför borde ske på bolagets ansö-kan. För den händelse utbrytning komme till stånd, borde den omfatta utbryt-ning av de rättigheter, som vilade å samtliga trävarubolaget Svartvik tillhöriga fastigheter, nämligen Ånge 1¹⁰—²³. Han ansåg även, att ifrågavarande rättigheter ej lagligen kunde utbrytas å den del av hemmanen, som voro belägna söder om Ångesjön.

Torparen förklarade sig anse, att utbrytning kunde ske även å södra sidan och att ett skifte å norra sidan vore olämpligt för hans vidkommande på grund av, dels att skogsmarken här var sämre, dels svårigheten att från dessa skiften fram-forsla virket.

Förrättningsmännen meddelade följande beslut:

»Förrättningsmännen finna, efter den besiktning, som gjorts å skogsmarken till

de hemman, varå nu ifrågavarande servitut vilar, att för närvarande icke sådana omständigheter äro för handen, att servitutet kan anses äventyrat, men anse dock, att en utbrytning av rättigheterna vore önskvärd på grund av ägornas läge, då i och med att avverkningar verkställas, svårigheter för lägenhetsägaren lätt kunna uppstå.

På grund härav finna förrättningsmännen den sökta förrättningen med nuvarande förutsättningar ej kunna äga rum.»

13. *Fråga om utbrytning av servitut för torplägenheten under 40 $\frac{1}{4}$ mål Edsta nr 3 och 4 i Stöde socken.*

Innehavaren av torplägenheten begärde utbrytning av ett servitut, som enligt grundavhandling den 12 november 1884 innehöll »att köparne ägde rätt på samma villkor som säljarne, af hemmanens skogar taga nödigt stängselvirke äfvensom virke till ladors uppförande å nämnde jordlägenhet».

Innehavaren av torplägenheten anförde, att enligt hans åsikt till hans lägenhet ej hörde blott rätt till stängselvirke och virke till uppförande och underhåll av lador, utan all den rätt till skogsfång och mulbete, som tillförsäkrats stamlägenheten, och att dessa hans rättigheter kränkts genom att stamhemmansägarna lagt beslag på av honom hoplagt husbehovsvirke.

Av förrättningsmannen tillfrågad om han ansåge att stamhemmansägarna så avverkade sin skog, att hans rättigheter på något sätt äventyrades, förklarade innehavaren av torplägenheten att så icke alls vore förhållandet.

Förrättningsmännen meddelade följande beslut:

»Då jämlikt bestämmelserna i gällande jorddelningslag rätt till servitutsutbrytning tillkommer ägaren av den fastighet till vars förmån sådant servitut gäller blott under förutsättning där det visas att sagda servitut äventyras, ty och då sökanden själv förklarat att något sådant äventyr ej föreligger, finna förrättningsmännen skäligt besluta, att då sökanden uppenbarligen saknar skiftesvitsord, någon servitutsutbrytning icke kan äga rum.»

14. *Utbrytning av servitut till lägenheten Källsta 3¹¹ under fastigheten Källsta 3^a i Stöde socken.*

Lägenhetsägaren anhöll om utbrytning av de rättigheter till skogsfång m. m. som tillkommo honom enligt grundavhandling den 27 december 1867.

Genom denna handling tillförsäkrades köparna av lägenheten rätt att å säljarnas skogsskifte »taga all nödigt husbehovsvirke av vad namn och beskaffenhet det vara må samt därav i byns såg uppskära efter behov ävensom vedbrand till husbehov samt mulbete gemensamt med hemmansinnehavaren såväl hemma som i fäbodarna för den boskap som å torpet vinterfödas kan».

Sökanden förklarade sig anse sina servitutsrättigheter äventyrade på grund av de avverkningar, som övergått stamfastigheten.

På tillfrågan förklarade stamfastighetens ägare, att han icke hade något att erinra mot utbrytningen, då den vore förmånlig för båda parterna.

Sakägarna enade sig under ärendets handläggning om arealen av den vederlagsmark, som skulle tilldelas torplägenheten.

15. *Fråga om utbrytning av servitut till lägenheten Granliden nr 2 i Stöde socken.*

Lägenhetsinnehavaren anhöll om utbrytning av de rättigheter som tillkommo hans lägenhet enligt grundavhandling den 30 maj 1905.

Dessa rättigheter äro följande: »rättighet för lägenhetsinnehavaren att i all framtid till bränsle för eget behov å hemmanets skogsmark taga avfall efter avverkningar, vindfällan och aspskog ävensom till stängselvirke för lägenhetens omhägnader av därtill tjänlig skog efter anvisning, samt mulbete å skogsmarken för de kreatur, som av lägenheten kunna vinterfödas».

Sökanden förklarade, att hans rättigheter äventyrades i synnerhet vad beträffa-

de tillgång på aspträd, vilka, om det finnes några, vore belägna på spridda ställen å stamfastighetens skogsskifte i Lokåsen.

Stamfastigheternas ägare bestredo enhälligt all utbrytning, framhållande att lägenhetens små obetydliga rättigheter voro fullt tryggade å de 150 tunnland skogsmark, som stamfastigheterna område, och enligt deras åsikt finnes såväl tillgång till avfall för lägenhetens bränslebehov som fullt upp med asp för samma ändamål för både lägenhet och stamfastigheter.

Förrättningsmännen avgåvo följande utlåtande:

»Förrättningsmännen hava funnit: Frågan om rätt till stängselvirke avgöres av stamhemmansägarna efter anvisning på marken och lämnas av förrättningsmännen utan vidare avseende. Vad beträffar frågan om utbrytning av rätt till mulbete för de kreatur, som å lägenheten vinterfödas, finna förrättningsmännen lägenhetens inägoareal ej vara av sådan betydenhet att den avkastar föda för kreatur vintertid, på grund varav utbrytning av mulbetesrätt ej kan medgivas. Angående utbrytning av vederlagsmark för rätt till bränsle, hava förrättningsmännen, med tagen skälig hänsyn till vad stamhemmansägarna uppgivit rörande årliga avverkningar och gallringar å skogen, funnit att enbart å de områden, synen omfattat, finnes gott om avfall efter avverkningar och aspträd i olika dimensioner till lägenhetens framtida behov.

På grund härav förklara sig förrättningsmännen ej kunna, mot stamhemmansägarnas bestridande, bifalla sökandens utbrytningsanspråk.»

16. *Fråga om utbrytning av servitut åt lägenheter under 5 ³/_s mål Naggen nr 1 i Torps socken.*

Samtliga lägenhetsägare under 5 ³/_s mål Naggen nr 1 anhöllö om utbrytning av de rättigheter till skogsfång m. m., som tillkommo dem enligt resp. grundavhandlingar. Stamfastigheten äges av Aktiebolaget Iggesunds Bruk.

Rörande innehållet i resp. servitutsavtal förekom i handlingarna allenast uppgiften, att varje torpinnehavare ägde rätt till skogsfång och andra rättigheter och förmåner till större eller mindre omfång inom stamfastigheten.

Bolaget bestred utbrytningen, då torparnas rättigheter ingalunda kunde anses äventyrade i betraktande av skogsmarkens stora areal, över 7 000 tunnland, sträckande sig runt om inägojorden och av hög kvalitet.

Torparna, som vidhöllö sin ansökan om utbrytning, sade sig icke vilja förneka, att ännu finnes tillräcklig tillgång till skog för deras behov men uttryckte sina tvivel om att så även kunde vara förhållandet 15 till 20 år fram i tiden.

Ansökningen om utbrytning avslogs av förrättningsmännen.

17. *Fråga om utbrytning av servitut till lägenheten Främre Nordanede nr 1° i Torps socken.*

Lägenhetsägaren anhöll om utbrytning av det servitut, som tillkom honom enligt grundavhandling den 23 april 1866.

Genom denna grundavhandling har torparen tillförsäkrats rätt till mulbete, virke till nödiga åbyggnader och deras underhåll jämte vedbrand och stängselvirke till husbehov.

Torparen ansåg, att hans servitutsrättigheter numera äventyrades på grund av avverkningar av stamhemmanets ägare (Skönviks aktiebolag).

Bolaget bestred servitutsutbrytningen, enär torprättigheterna ingalunda äventyrades. Å det ifrågakvarande skiftet finnes 7 300 barrträd med en medelhöjd av 15 meter och medeldiameter av 5 eng. tum i brösthöjd ävensom 11 700 lövträd.

Ansökan om utbrytning avslogs.

18. *Fråga om utbrytning av servitut till lägenheten Berge 1° i Torps socken.*

Genom köpekontrakt den 1 september 1883 sålde Ingemar Olsson till Erik Johansson nu ifrågakvarande torplägenhet. Genom köpekontraktet tillförsäkrades kö-

paren rätt att å hemmanets skog taga kullfallen skog. År 1912 sålde Erik Johansson torplägenheten till sin son P. A. Backeus.

I skrivelse den 18 mars 1933 begärde Backeus utbrytning av de servitutsrättigheter, som tillkomme honom enligt 1883 års grundavhandling.

Ostridigt är att ifrågavarande servitut icke är in-tecknat i stamfastigheten.

Stamhemmanets ägare Per Nilsson motsatte sig utbrytningen. Hans ombud förklarade, att han icke kunde uttala sig om huruvida hans huvudman i fortsättningen komme att tillåta Backeus att taga kullfallen skog. Backeus uppgav, att såväl han som hans företrädare årligen tagit ej blott kullfallen skog utan även en del mindre ståndsskog. Denna uppgift vitsordades av Nilssons ombud. Backeus förklarade, att servitutet vore äventyrat, enär kullfallen skog numera icke finnes å stamfastigheten.

Förrättningsmännen yttrade bl. a. följande:

»Utredd är,

att sökanden Backeus i sin egenskap av ägare till lägenheten Berge 1⁶ enligt grundköpehandling den 1 september 1883 äger viss servitutsrättighet å fastigheten 3 ½ mål Berge 1³,

att in-teckning i Berge 1³ till säkerhet för nämnda servitutsrättighet icke finnes meddelad,

att sökanden Backeus anser servitutsrättigheten äventyrad, enär kullfallen skog numera icke — enligt Backeus uppgift — finnes å stamfastigheten samt

att ägaren av Berge 1³ motsätter sig verkställande av utbrytningsförrättningen, på grund varav, och då förevarande servitutsrättighet *icke* kan anses äventyrad, enär kullfallen skog alltjämt måste uppkomma, förrättningsmännen besluta, att den ansökta servitutsutbrytningen *icke* skall äga rum.»

19. *Utbrytning av servitut till lägenheterna Rökland 1²², 1²³ och 1³¹ i Alnö socken.*

Innehavaren av torplägenheten Rökland 1²³ anhöll om utbrytning av servitutsrättigheter som tillkommo honom enligt grundavhandling den 14 april 1837.

Genom denna avhandling tillförsäkrades lägenhetsinnehavaren rätt »att af utskogen njuta nödigt byggningsvirke samt gärsel och stör till Torpets omhållande som tages på hemskogen Nödig Wedbran som tages dels på hemskogen och dels på utskogen Nödigt mulbete för våra kreatur».

Lägenhetsinnehavaren yrkade, att hans rättigheter måtte i laglig ordning utbrytas under förmenande, att rättigheterna genom flerfaldiga markupplåtelser från hemskogen (betesmarken) äventyrades.

Stamhemmanets ägare förklarade sig anse, att, därest torparens yrkande med stöd av gällande lag kunde beviljas, samtliga rättigheter borde i vederbörlig ordning utbrytas, då han annars kunde riskera att den ene torparen komme då och den andre då, vilket givetvis måste åsamka honom onödiga kostnader.

Då samtliga intressenter icke blivit i laglig ordning kallade, kunde frågan om utbrytning ej upptagas till slutligt avgörande vid första förrättningssammanträdet, och då förrättningsmännen funno stamhemmansägarens yrkande om utbrytning i ett sammanhang av samtliga rättigheter synnerligen beaktansvärt, bestämdes att uppskjuta förrättningen så, att sakägarna finge tillfälle att söka förordnande om förrättningens utökande.

Vid ett senare sammanträde ingicks förening mellan vederbörande intressenter angående utbrytningen.

20. *Fråga om utbrytning av servitut till lägenheten Järkvitsle 1¹⁵ i Indals-Lidens socken.*

N. P. Edvalls stärbhus såsom ägare till torplägenheten Järkvitsle 1¹⁵ anhöll om utbrytning av servitut, som åvilade stamhemmanet, enär nuvarande ägare till

stamhemmanet från dess skogsskifte bortavverkat all befintlig torrskog och vindfällan, så att stärbhusets servitutsrätt äventyrades.

Servitutsrätten grundar sig på ett torpkontrakt av den 29 maj 1871, genom vilket Jonas Höglin och Ingemar Höglin till J. P. Eriksson och Katarina Dalgren sålt torpet jämte följande rättigheter: »Torparen skall på Jonas Höglins och hans efterkommandes skogsskifte taga husbygge till torphusens uppförande och underhållande till alla dimensioner, jerdsl och stör till ägornas frejdande, vedbrand av torr skog och vindfällan, löv och skav får varsamt tagas å åbons skog, mulbete för den boskap som på torpet kan vinterfödas.»

Ägare till stamhemmanet äro Paul Lidgren, H. Th. Rhudin samt Wifstavarfs Aktiebolag.

Sökanden Edvall påpekade, att servitutet äventyrades endast till följd av att rätten till vedbrand av torr skog och vindfällan icke kunde utnyttjas, enär bränsle av denna beskaffenhet icke funnes att tillgå å stamhemmanets ägor. Sålunda att lämna vederlag ansåg han Paul Lidgren för 2 mål och Wifstavarfs Aktiebolag såsom ägare till skogsmarken från övriga 2 mål likaledes för detta skattetal, från vilka utbrytningen därför borde ske.

Paul Lidgren är rättsefterträdare till i grundhandlingen nämnda Jonas Höglin och Wifstavarfs Aktiebolag till däri nämnda Ingemar Höglin.

Bolagets ombud förenade sig med sökanden om förrättningen, men bestred, att lägenheten i fråga ägde rätt till servitut å de 2 mål, som vid upplåtelsen ägdes av Ingemar Höglin, och, för den händelse dock dessa 2 mål skulle vara vederlags-skyldiga, att servitutsrättigheterna utnyttjades å annan torplägenhet än den de tillhörde.

Lidgren bestred förrättningen, enär servitutsrättigheterna icke på något sätt äventyrades, åtminstone icke vad anginge vedbrand, enär torplägenheten vore obebyggd. De boningshus, som funnits därå, vore fransålda lägenheten och bortförda. Han ansåg servitutsrättigheterna gravera även de 2 mål, av vilka Wifstavarfs Aktiebolag ägde del, och protesterade mot, att rättigheterna i fråga utnyttjades till förmån för annan lägenhet, än de avsetts.

Förrättningsmännen avkunnade efter överläggning följande beslut och utlåtande:

»Enär servitutsrättigheterna tydligen icke för närvarande äventyras, äger sökanden icke laga vitsord till förrättningen, men då Wifstavarfs Aktiebolag förenat sig i ansökan därom, skall förrättningen dock äga rum, vad angår bolagets deltagande i vederlaget.

Alldenstund enligt grundhandlingen till torplägenheten servitutsrättigheterna synas vara avsedda att utgå från endast de 2 mål, som vid upplåtelsen ägdes av Jonas Höglin och som nu ägas av Paul Lidgren, finna förrättningsmännen, att något vederlag för sådana rättigheter från de 2 mål, som ägdes av Ingemar Höglin, av vilka Wifstavarfs Aktiebolag nu äger en del, icke är berättigat och således icke heller kan utbrytas.

Mot hemmansägarens bestridande kan icke utbrytning av vederlag för servitutsrättigheter verkställas från Paul Lidgrens 2 mål.»

21. *Utbrytning av servitut för lägenheten Svedje 2^a i Säbrå socken.*

Lägenhetsinnehavaren anhöll om utbrytning av de servitutsrättigheter beträffande skogsfång, som tillkommo honom enligt grundavhandling den 6 augusti 1864.

Nämnda handling innehåller följande:

»Till bränsle får hemtas av hemskogen av torr skog och vindfällan fyra famnar granved, varje famn fyra alnar lång och tre alnar hög, den övriga vedbranden får hemtas från fjellskogen och Lungön på mina skogsskiften därstädes, dessutom får även från hemskogen hemtas gårdsel och stör till hägnadens vidmakthållande omkring torpet. Mulbete för den boskap som å torpet vinterfödas får även torparen fritt begagna på hemskogen, utom den tid av sommaren då hemmansägaren flyt-

tar sina fårskreatur på Lungön. Torparen även skall vara skyldig flytta sina om han sådan boskap äger.»

Stamfastigheten innehaves av ett stärbhus.

Stärbhusets ombud vid förrättningen förklarade, att stärbhusdelägarna icke medgäve, att nu ifrågakomna servitutsrättigheter finge utbrytas, utan finge torparen efterleva kontraktet och taga sitt behov av skog i enlighet med dess innehåll. En utbrytning vore från skogsvårdssynpunkt av ringa intresse för skogsägaren, då här huvudsakligen vore fråga om skogstäkt av vindfällan och torrskog, och då man måhända kunde äventyra, att utbrytning av vederlagsmark kunde leda till intrång å för tomtförsäljning lämpliga områden.

Sökanden vidhöll sitt yrkande om den påkallade servitutsutbrytningen och framhöll, att hans servitut äventyrades, då tillgången av torrskog och vindfällan å hemmanets hemskog nu vore ringa, om ens någon, och förefunnes någon gång tillfälligt sådan tillgång, så toge hemmanets ägare påpassligt fördel därav till eget behov utan hänsyn till servitutsägarens intresse. Tillföre och sedan en tid av omkring 30 år hade detta årliga vedgång avvecklats på det sätt, att torparen till-låtits efter anvisning taga något av råskog, men sedan ett par års tid har detta varit honom förmenat. I övrigt funne han det mycket besvärande att avhämta några skogsförnödenheter från Lungön. Den avskiftade fyllnadsskogens av-lägsna belägenhet, närmast två mil från byn, omöjliggjorde varje avhämtning av ved därifrån. — Ombudet anmälde, att torpets innehavare icke förmenats att taga tre famnar rå skog till ved årligen allt intill dess han framställde förslaget att få sin skogsfångsrätt utbytt mot ett skogsskifte, som av honom föreslagits, men som av avlåtaren ansetts mycket oskäligt.

Sakägaren träffade sedermera frivillig överenskommelse om utbrytningen av servitutet.

22. *Fråga om utbrytning av servitut för lägenheten Nilslund 1^a i Säbrå socken.*

Lägenhetsägaren begärde utbrytning av de servitutsrättigheter i skogsnyttning, som enligt grundavhandling tillkom lägenheten Nilslund 1^a.

Enligt grundavhandlingen av den 5 augusti 1880 tillkommo köparen av ifrågava-rande torp följande rättigheter:

»Köparen får hugga af hemmanets skog till gårdsel och stör till torpets hägnad vedbrand af torr och oduglig skog, timmer till et fähus och sädeshässa allt efter anvisning, mulbete för den boskap som å torpet vinterfödes.»

Hemmansägaren bestred, att någon servitutsutbrytning här finge äga rum, då han vore villig och alltid varit villig att anvisa vederbörande, där denne finge ut-taga sina servitutsrättigheter enligt gällande kontrakt; och förklarade han, att sö- kanden, vars rättigheter aldrig äventyrats, saknat vitsord att påkalla denna för- rättning, som han nu yrkade måtte inställas.

Sökanden vidhöll, att den sökta förrättningen skulle fortsättas och i laga ord- ning till slut bringas, och bestred, att hemmansägaren någonsin varit villig att an- visa plats för servitutsutnyttningen i skogen, utan fastmer vid uppmaning att full- göra denna sin skyldighet förklarat, att lägenheten icke ägde några skogsrättighe- ter. Vid sådant förhållande måste sökandeparten anse servitutet äventyrat.

Förrättningsmännen meddelade följande beslut:

»Beträffande hemmansägarens invändning att sökanden saknade vitsord att mot bestridande framtinga den nu påkallade servitutsutbrytningen, pröva vi med stöd av innehållet i 20 kap. 3 § jorddelningslagen skäligt bifalla hemmansägarens yrkande om förrättningens inställelse, enär sökanden, vid det förhållande att hem- mansägaren förklarat sig villig och sagt sig alltid varit villig att på ett tillfreds- ställande sätt fullgöra sin anvisningsplikt, icke gittat ådagalägga utan endast på- stått att försummelse i detta ämne vore av hemmansägaren begången och sålunda icke bevisat, att sökandens servitut äventyras.»

23. *Utbrytning av servitut till förmån för lägenheten Hållen 1¹⁰ i Mo socken.*
Lägenhetsägaren anhöll om utbrytning av lägenheten tillkommande servitutsrätt, bestående i skog till åbyggnader, stängsel och vedbrand, skogsbete samt myrtag enligt grundavhandling den 27 augusti 1885.

Enligt berörda grundavhandling skulle torparen erhålla »behöflig vedbrand och fångskog till behöflig åbyggnad och dess vidmakthållande, äfven gärdselvirke, alt af hemmanets skog, jämte fritt mulbete för de kreatur som å torpets gröda vinterfödes å utmark, och i fäbodarna, då den kostnad som belöper på vart kreatur i fäbodarna skall i likhet med hemmansegaren utgöras och i inegor gemensamt bete, så länge torpet är oinhägnat, behöfligt gödselämne får tagas i römyran».

Under ärendets handläggning ingingo parterna förening rörande servitutets utbrytande.

Förrättningsmännen avgåvo härefter följande utlåtande:

»Om utbrytning kommer till stånd, erhålla båda fastigheterna för dess brukande lämplig form och intet förfång kommer att uppstå för någondera fastigheten. Rätt som tillkommer innehavare av fordran varför säkerhet njutes på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken äventyras icke genom föreningen.

På grund härav och då utbrytningen måste anses medföra övervägande nytta för fastigheterna, anse förrättningsmännen intet hinder föreligga för utbrytningen i enlighet med sakägarnas önskan.»

24. *Fråga om utbrytning av servitut från hemmanet 4 Seland Trehörningsjö 1⁴ i Trehörningsjö socken.*

Innehavaren av lägenheten Trehörningsjö 1⁸² påkallade utbrytning av de servitutsrättigheter, som han hade å stamhemmanet Trehörningsjö 1⁴. Stamhemmanet ägdes av ett stärbhus.

Servitutsrättigheterna utgjorde enligt grundavhandling den 31 december 1888 »fångskog såsom vedbrand, näver, gärdsel och stör som ock erforderligt virke till husens uppförande och vidmakthållande samt mulbete för de kreatur, som å dessa lägenheter vinterfödas kan».

Stärbhusets ombud förklarade att stärbhuset bestred utbrytningen på den grund, att servitutsrätten ej äventyrades. Ombudet ingav en trädräkningslängd, utvisande att på stärbhusets del av hemmanet funnos 59 555 träd 5 tum och därutöver vid brösthöjd.

Sökanden ansåg, att servitutsrätten äventyrades på grund av den hårda avverkning, som övergått stärbhusets hemman. Han framhöll vidare, att — även om det skulle finnas så mycket skog kvar på hemmanet, som trädräkningslängden utvisade, vilket han förklarade sig ej hava anledning betvivla, enär denna skog dock var så spridd och på så långt avstånd från torpet, — hans rätt därigenom äventyrades, ty det var ej avsikten vid upplåtelsen att torparen skulle behöva taga husbehovsvirke så långt från torpet och på så spridda ställen som nu.

Stärbhusets ombud framhöll, att servitutsrättigheterna icke blivit intecknade och ej heller förbehållna vid senaste köpet. De vore alltså numera förfallna.

Förrättningsmännen avgåvo följande utlåtande:

»Av stamhemmansägaren har visats att å stamhemmanet finnes en sådan myckenhet av skog att lägenheternas eventuella rätt till skogsfång icke kan för närvarande vara äventyrad och förklara förrättningsmännen på den grund efter stamhemmansägarens bestridande den sökta utbrytningen jämlikt bestämmelsen i 20 kap. 3 § jorddelningslagen icke kunna äga rum.»

25. *Fråga om utbrytning av servitut till lägenheter under hemmanet Rökland 1⁵ i Alnö socken.*

Ägarna till torpen Rökland 1²⁹, Rökland 1³⁴ och Rökland 1²¹ anhöllo om utbrytning av de servitutsrättigheter å hemmanet Rökland 1⁵, som tillkomme deras torp.

Grundhandlingarna till lägenheterna företeddes och av desamma utröntes, att till lägenheterna hörde såväl skogs- som mulbetesrättigheter, sålunda:

För Rökland 1²⁰ — — — »Köparen eller dess rätts innehavare erhåller rättighet att av hemmanets hemskog hämta virke till gärdsel och stör till lägenhetens inhägnande och gärdesgårdarnas framtida underhåll och till ved får tagas av samma skifte, stubbar, vindfällan och qvist, samt att begagna hemmanets skog till betesland för den boskap som av jordlägenheten vinterfödes, — — —»

för Rökland 1³⁴ — — — »Köparen erhåller rättighet att av hemmanets utskog, hämta timmer till en ladugårdsbyggnad samt av hemskogen virke till gärdsel och stör för jordens framtida inhägnad ävensom att begagna hemmanets hemskog till betesland för den boskap som av den avsöndrade jordlägenhetens avkastning kan vinterfödas, även får av hemskogen hämtas vindfällan och stubbar till bränsle — — —»

för Rökland 1²¹ — — — »Köparen får av hemmanets utskog och efter anvisning taga timmer till nödig åbyggnad samt av hemskogen, virke till gärdsel och stör för jordens inhägnande och till bränsle, stubbar avhuggen qvist och vindfällan, även får köparen begagna skogen till betesland för den boskap som på jorden vinterfödas. Köparen förbindes att ensam underhålla all gärdesgård omkring jorden, under *säljarens livstid*.»

Vid förrättningen utröntes att ytterligare tre torp innehade servitutsrätt å ifråga- varande hemman.

Hemmansägaren förklarade, att, skulle utbrytning ske, skulle frågan prövas för alla på en gång. Under andra förhållanden motsatte han sig på det bestämdaste någon utbrytning.

Innehavarna av övriga servitutsberättigade torp förklarade, att de ej komme att söka utbrytning.

Förrättningsmännen funno vid undersökning, att hemmanets skog till största delen bestod av stenbunden skogsmark, föga lämplig till beteskultur. Endast å en mindre del närmast Rökland 1³⁴ funnes mark, som med fördel tycktes kunna brukas som ren betesmark. En utbrytning av rättigheterna skulle alltså enligt förrättningsmännens åsikt medföra, att en del av lägenheterna skulle nödgas er- hålla för bete mindre lämplig mark. Vidare konstaterades, att samtliga servitut tillkommit genom avtal samt att det icke på något sätt kunnat visas, att servituten åventyrats.

Härefter meddelades följande beslut:

»Enär förrättningen tillkommit efter ansökan av endast tre av de inom hemmanet servitutsberättigade lägenhetsägarna och dessas servitut tillkommit genom avtal samt icke visats att servituten åventyras; då en utökning av förrättningen icke för närvarande synes kunna komma till stånd samt då en utbrytning under för- handen varande omständigheter enligt förrättningsmännens bestämda uppfattning måste få anses bli till förfång finna vi oss icke kunna bevilja den begärda ut- brytningen vare sig av skogsfång eller mulbete.»

26. *Fråga om utbrytning av servitut till torplägenheten Kjälsta 4¹⁸ i Stöde socken.*

Ägaren av torplägenheten anhöll om utbrytning av följande servitut å stamhemmanet: »Rättighet att på hemmanets skogsskifte efter anvisning hämta byggnads- verke och gärdsel och stör får tagas närmast intill torpet, rättighet till mulbete för de kreatur som födas på torpet, både hemma och i fåbodarna.»

Torparen förklarade sig vid förrättningen nöjd med vederlagsmark om 20 till 25 tunnland under förutsättning att området förlades så nära torpet som omstän- digheterna medgäve.

Stamhemmanets ägare (Uplands Enskilda Bank) bestred rätten till utbrytning.

Torparen förklarade sig inse, att å stamfastighetens 800 tunnland skogsmark nog funnes tillräcklig tillgång till byggnadstimmer och gärdsel samt stör för lägen-

hetens behov. Torparen hade emellertid hoppats att genom överenskommelse få utbrytningen ordnad.

Förrättningsmännen meddelade följande beslut:

»Förrättningsmännen anse att å stamhemmanets skogsareal, som enligt jordregisterutdraget omfattar över 409 hektar, finnes byggnadsvirke samt övriga skogsförnödenheter, tillräckliga för det behov lägenheten har att fordra jämlikt avhandlingen den 2 oktober 1865;

förty, och då i enlighet med bestämmelserna i 20 kap. 1:sta stycket jorddelningslagen, mot stamfastighetens bestridande, utbrytning under förhanden varande omständigheter icke kan äga rum, finna förrättningsmännen rättvist avslå den sökta utbrytningen.»

27. *Fråga om utbrytning av servitut till torplägenheten Östanskär 7¹⁴ i Indals socken.*

Innehavaren av torplägenheten anhöll om utbrytning av det servitut, som ävilade stamfastigheten enligt grundavhandling den 1 december 1847, nämligen »Nödigt Mulbete Wedbrand gerssell och Stör Till Torpets häfdande och den Nödiga åbyggnad som kan fordras, och det uti ewerdeliga tider.»

Vid verkställd undersökning framgick, att skogstillgången å stamhemmanet, vilken nyligen taxerats, visade, att servitutet icke för närvarande äventyrades.

Detta medgav även förrättningssökanden, som dock ansåg den befintliga skogen vara så avlägsen, att dess brukande vore för honom i hög grad besvärligt och betungande. Stamfastighetens ägare bestred servitutets utbrytande, enär detsamma icke äventyrades.

Förrättningsmännen meddelade följande beslut:

»Alldenstund det servitut, som avses att utbrytas, tillkommit genom avtal, och då rättigheterna såvitt kunnat framgå icke äventyras samt stamfastighetsägaren bestritt utbrytande, kan tillstånd till den ansökta förrättningen icke lämnas av förrättningsmännen.»

KAP. IV.

Vissa exempel å servitutsbestämmelser.

Sociala jordutredningen har ansett lämpligt att göra en sammanställning av ett antal servitutsbestämmelser för att ytterligare belysa det föreliggande spörsmålet.

Exemlen från Västernorrlands län äro hämtade dels ur akter rörande utbrytning av servitut, dels ur handlingar rörande ansökan om jordavsöndring. Exemlen från Norrbottens län äro lämnade av Sveriges skogsägareförbund.

Västernorrlands län.

Arnäs socken.

1. »Berättigas köparen till mulbete för ett kokreatur å utmarken jämte Hemansegaren till utmarken blir inhägnat men efter berörda tid upphör mulbetesrättigheten.»

2. »Köparen eger rätt att taga torr och vindfällen till bränsle för behofvet samt

till uppförande och underhåll af gården så länge tillgång finnes å hemmanets skog å af hemmansåbon anvist ställe.

Gärdsel och stör till hägnadens hållande kring den köpta lägenheten eger köparen rätt att hugga och afhemta å anvist ställe å hemmanets skog.

Köparen eger rätt till mulbete å hemmanets fäbodsskifte för de kreatur som å den köpta lägenheten kan vinterfödas.

Köparen eger rätt att taga gödselämne å byns gemensamma myrtag.

Köparen eger rätt att årligen hugga och afhemta två (2) lass granris å hemmanets skog då äfven den deraf blifvande veden får afhemtas af köparen dock får der till ej huggas större träd än (7) sju verktum vid brösthöjd.»

3. »Der hemte får köparen af hemmanets Fäbode skog taga nödig vedbrand af vind fallen och af torkatt ved efter hemmansinnehafvarens anvisning samt mulbete för de kreatur Som härå vinterfödas, å berörda skog Köparen får äfven taga sitt behof av myrtäkt i Bymyran köparen får även taga af hemmanets skog 70 st. timmer å 14 å 16 alns läng Samt 30 st Sågtimmer å 8 aln längd.»

4. »Till bränsle får torparen af Fäbodeskogen taga ett lass Björk och fyra lass lång granved om året samt af Myrjord i Fäbodemarken behöfligt godsälämne samt rättighet att begagna qvarn för behofvet och sommarbete för de kreatur som å torpet kan vinterfödas såväl å hem som å Fäbodeskogen gemensamt med hemmansåboens boskap, äfven berättigas torparen till åbyggnadens uppförande taga Trettio stycken hustimmer af Fäbodeskogen samt till gärdesgårdens vidmakthållande omkring torpet får taga behöflig gärdsel och stör.»

5. »Köparen erhåller bete på Hemmanets utmark, för de kreatur han af lägenheten öfver vintern framföder.»

6. »Torparen berättigas att taga af Hemmanets Skog gärdsel och Stör till Torpets omhängnande och vidmakthållande. Till vedbrand får tagas vindfällnen ved i Fäbodemarken äfven därstädes får tagas timmer i ett mindre fähus Sommarbete för de kreatur som kan af torpet vinterfödas uti Skogsmarken.»

7. »Torparen äger rättighet att afhemta fem lass ved årligen af vindfallen i fäbodemarken efter anvisning samt å samma ställe hugga gässel och stör till vidmakthållande af stängseln omkring torpet. De kreatur som kan af torpet vinterfödas får sommarbetas i Skogsmarken.»

8. »Säljaren lemnar köparen fritt mulbete å Skogsmarken för de kreatur som kan vinterfödas från den försålde lägenheten, dock förbehåller sig säljaren att köparen ej får i de nu redan gjorda inhägnader samt om något vidare blir inhägnadt att deruti ega någon betesrättighet.»

9. »Äfven får köparen sommarbete för 3 gett kreatur så länge de kreatur fins inom byn och göttisel ännu i byns undantag Så länge dett fins.»

10. »Torparne berättigas få begagna sommarbete för de kreatur som å Torpet vinterfödas samfält med hemmansåboens boskap å utmarken och i Lammeringslotten då äfven Torparens andel i Stordalen betas, äfven får han rättighet taga behöfligt gödselemne i Raffmyran, samt behöflig gärdsel och stör till gärdesgårdens vidmakthållande omkring Torpets ägor får tagas af hemmanets skogskifte närmast torpet, då torparen är förbunden att ensamt påkosta all uppstängning och vidmakthållning af gärdesgården omkring sina lägenheter.»

11. »Köparen berättigas till Mulbete jämte åboen på utmarken för de kreatur som på Torpet vinterfödas.»

12. »Rättighet att å mina ägo i Långåker taga nödigt Timber och virke till gårdens upprättande och vidmakthållande, samt därstädes taga nödig ved till bränsle, rättighet att å mina skogsägor såväl hemma som ock i Långåker begagna mulbete gemensamt med hemmansåboarens boskap för de kreatur som å Torpet kan vinterfödas, samt rättighet att å förenämnda skogskifte taga behöflig skog till gärdes-

gårdens vidmakthållande omkring Torpet, så länge den räcker men skulle brist uppkomma får den tagas å mitt vestra skogskifte.»

13. »Skog till husbehov, till vedbrand, timmer och virke till gårdens uppsättande och vidmakthållande, gårdsel, stör och stavar till gårdesgårdens uppsättande och vidmakthållande, vilket allt avhämtas av ovanstående hemmans skogskifte till husbehovs begagnande för denna torplägenhet, men ej till avsalu. Mulbete för de kreatur, som å denna torplägenhet vinterfödas å hemmanets skogsmark.»

14. »Torparen berättigas att av hemmanets skog taga behövt timmer och fångskog till gårdens uppförande och vidmakthållande efter min anvisning, då först anlitas den skog som finnes inom torpets område även äger han till bränsle taga nedfallen torrved samt gårdsel och stör till uppförande och vidmakthållande av hägnad omkring torpet samt sommarbete å utmarken för de kreatur som därå kan vinterfödas.»

15. »Och rättighet till nödig Vedbrand för sitt behof, Samt fångskog till ett nytt fähus; och Sedan gårdens och gårdesgården vidmakthållande af mitt Skogs Skifte i fäbomarken, muhnbete för de Creatur som af Lägenheten vinterfödas, på utmarken jemte med åboens Creatur, Såväl på hem som fäboskiftet.»

16. »Köparen berättigas att för sitt behof från säljarnes Spårbäcks skifte å Gellingsta skog hämta af torr och nedfallen ved så länge tillgången å sådan ved det medgifver.»

17. »Sommarbete för de kreatur som å lägenheten vinter födas å utmarken så länge till dess säljarena inhägnad derass hela skifte i utmarken.»

18. »Köparen, eller dess rättsinnehavare är berättigad att av hemmanets skog hugga och avhemta åtta lass långved varje år, ävensom mulbete för de kreatur som kan vinterfödas å torpet, jämte åboen på skogsmarken, samt gårdsel och stör till hägnadens vidmakthållande kring lägenheten.»

19. »Dessutom eger hemmansinnehafvaren rätt att vid köparens ångsåg 'Alne' så länge sågning där bedrifves, årligen afhemta Tjugo lass ribb eller bakar om 2½ fot fyrkant varför tillfällig uppläggnings- och torkningsplats erhålles der ångsågens arbetare upplägga sin ved.»

20. »Köparen får af Hemmanets skogskifte hugga och afhemta 10 lass gårdsel.»

21. »Köparen eller dess rättsinnehavare är berättigad till mulbete för de kreatur, som kunna vinterfödas å lägenheten å hemmanets utegor jemte hemmansåboen såväl hemma som i Eldsmark och rätt till gårdsel och stör för hägnadens uppförande och vidmakthållande kring lägenheten och myrtag för behofvet uti röjmyran.»

22. »Köparen eger rätt att af nemde hemmans skogskifte hämta stängselvirke för hagans vidmakthållande kring nemde jord.»

23. »Torparen lämnas rättighet att taga Åtta lass långved om året af hemmanets skog i Fäbodan men endast af torra och vindfälda träd äfven får torparen taga jårdsel och stör å anvist ställe å Fäbodeskiftet till järdesgårdens upprättande och vidmakthållande.»

24. »Köparen eller deras rättsinnehavare är berättigad att årligen af hemmanets skog fritt hugga och afhämta sex lass långved af passande skog på fäbodskiftet, gådsel och stör till hägnadens uppförande och vidmakthållande kring torpet på hemskogen och mulbetet för de kreatur som kan vinterfödas å torpet såväl å hemskogen som fäboskogen och uti inegorna i skjettett, jemte nödig gödningsämne får tagas Långmyrtäckten.»

25. »Köparen berättiges att af fäbodaskogen årligen hugga tio lass långved af passande skog; äfven nödig Gårdsel och stör till hägnadens upprättande och vidmakthållande av hemskogen: Samt erforderlig Gödselämne i myrtäckten; mulbete för de kreatur som å jordlägenheten utfordra båda på hemskogen och i Bleckbök samt å inägorna i Skedäldt därstädes.»

26. »Med köpet medföljer Etthundrafemtio stycken hustimmer som får tagas efter anvisning. Gärdsel och stör till hägnadens upprättande och vidmakthållande omkring torpet får tagas i fåbodemarken efter anvisning hvilken hägnad torparen ensam skall uppföra och underhålla. Äfven lemnas rättighet att taga åtta lass långved av vindfällan i fåbodemarken efter anvisning. Samt gödselämne får tagas af myran i bergtoet.»

27. »Torparen får på anvist ställe af hemmanets skog taga behöflig fång till uppförande af en vanlig så kallad halfkorsbyggnad till boningsrum å Torpet äfvensom till Torpets övriga åbyggnaders vidmagthållande, äfven får Torparen af hemmanets skog taga erforderlig Gärdsel och stör till hägnaders uppförande och vidmagthållande omkring Torpet, samt till bränsle Tio lass löfved om året på anvist ställe och dessutom den ved som fordras för behofvet får tagas torra träan och vindfällan i närheten der hemmansåboen tager sina vedbehof, äfven får torparen begagna mulbete å utmarken gemensamt med hemmansåboens boskap får och kreatur som kan å torpet vinterfödas, samt af hemmanens lott i byns samfalta myrtag taga Tjugufem (25) lass myra till gödningsämne om året.»

Björna socken:

28. »Med torpet följer vidare rättighet till fångskog, till Hussbyggnad av alla slag, som dertill Erfordras, äfvensom till Hägnads uppförande omkring Torpet, jemte vedbrand samt mulbete för de kreatur som födas å torpet allt å Hemmanets skogsmark.»

29. »Jämväl tillåtes köparen taga bruksämne för eget behof af myran belägen på norra sidan om trappberget. Nödig fångskog till husens byggande samt hägnadsvirke, vedbrand och bete för de kreatur som födes på torpet.»

30. »Äfven äger Torparen rättighet att å Hemmanets skogsmark Taga Timmer Takved och näfver jemte allt annat virke som erfordras till Hussbyggnad och till hägnads uppförande omkring egorna; samt mulbete för de kreatur som kan komma att födas på Torpett.

Äfven äger Torparen rättighet att å Hemmanets skogsmark få taga erforderligt gödningsämne.»

31. »Med köpet följer rättighet för lägenhetsinnehafvaren, att erhålla bete på hemmansåboens mark för de kreatur, som kunna födas på lägenhetens och af de slogsallåtter eller rödningsland, som framdeles kunna af hemmanet inköpas eller arrenderas. Dessutom äger köparen, eller hans rättsinnehafvare, rättighet att af hemmanets skog afhämta byggnadstimmer för de hus som på stället kunna behöfvas, timmer för virke till inredning, takved, gärdsel och stör samt näfvertäkt hvad som kan fattas på lägenheten.»

32. »Nödig fångskog till husens byggande och underhållande vedbrand gödselämne och bete för de kreatur som födas på Torpet.»

33. »Nödig fångskog och vedbrand äfven gödselämnet. Mulbete för de kreatur som vinter födas dock icke Get kreatur.»

34. »Rätt att af hemmanets skogskifte få taga, såväl erforderligt gödningsämne, virke för hägnaders och åbyggnaders uppförande och vidmakthållande liksom inredning och vedbrand. Dock skall för husbyggnad användas duglig torrskog och vindfällan så länge som det finnes att tillgå, innan som annan skog dertill får anlitas, och till vedbrand skall användas torrskog och vindfällan och vid bristande tillgång på dylikt må löfskog anlitas.

Rätt till mulbete å skogsmarken för de kreatur, som kan för vintern födas af torpet liksom rätt att mala två dyng om året på hemmansegarens qvarnrätt eller qvarn, då torparen skyldigkännes att efter enahanda lott jemte qvarnegaren deltaga i kostnaden för qvarnens vidmakthållande i brukbart skick.»

35. »Äfven följer lägenheten gärdsel och stör för all hägnad som erfordras å lägenheten, samt hässjängar och Tjugufem lass ved hälften furu och björk år-

ligen och såsom gödselämne Trehundra lass myra i tribromyran den köparen skälf får utdika, samt muhlbete för alla de kreatur som kan komma att födas på torplägenheten.»

36. »Med köpet följder vidare rättighet till fångskog vedbrand samt mulbete för de kreatur som födes på torpet äfven rättighet att af skogen taga erforderligt virke till hängnads uppförande om ägora.»

37. »Äfven äger torparen rättighet att begagna fångskog till hussbyggnad af alla slag samt till hängnads uppförande om ägora jemte vedbrand samt mulbete för de kreatur som födas på torpet alt af hemmansegarens skog till nödigt behof.»

38. »Äfven får Torparen begagna till fångskog Torrved och vinfälle samt smärre råskog som ej kan vidröra skogskäntrakt samt löfskog och Vedbrand och Munbete för de Kreatur som födas på Torpet samt rättighet Till gödningsämnen På utmark och äfven fiska i Hemmansfiskvattnet att Både nu och för framtiden.»

39. »Dessutom skall Torparen Få begagna fångskog vedbrand och Munbete till Egett behof.»

40. »Dessutom följer rättighet till skogsvirke för åbyggnaders uppsättande och underhållande och gårdesgårdar, vedbrand alt till behof bete för de kreatur som vinterfödas å skogsmarken.»

Indals socken.

41. »Härförutom tillerkännes köparne och deras rättsinnehafvare rättighet dels att begagna den öfver mitt hemmansegor gående väg till allmänna häradsvägen, emot skyldighet att deltaga i vägens vidmakthållande och dels att öfver den mitt hemman tillhöriga, veterom den nu försålda lägenheten liggande myran upptaga dike för anläggande av vattenledning till lägenheten.»

42. »Nödigt Husbygge Gerdsell och Stör till Torpets häfdande, samt Wedbran af Winfällen och Tor skog der han lägligast kan finnas, samt mulbete uti By som Fäbodar för den Boskap som å Torpet Wintertiden födas.»

Indals-Lidens socken.

43. »Köparen eger rättighet att af hemmanets växande granskog taga sitt nödiga husbygge jårdsel till omhägnad, och ris vedbrand af vindfällerna och torr skog äfven mulbete i bo såväl som i by för de kreatur som kan födas af torrpellet.»

44. »Rättighet till mulbete i Bo och By bland Hemmansegaren men icke i Inegorna. Vedbrand skall tagas af jordlegor och Torrskog medan sådant finnes och sedermera af skog som ej till annat duger på hemmansegarens anvista ställe. Mera husbygge får ej tagas än det som erfordras för ladugårdsbyggnader, gamla husens reparationer och hägnad och hässior, som och bör ske på hemmansegarens anvista ställe.»

45. »Samt rättighet däss utom att på samma skifte taga hustimmer stängselvirke och vedbrand till husbehof jämte löftäckt och mulbete å utmarken för den boskap som på torpet kan vinterfödas.»

46. »Säljaren tillförsäkras rätt till mulbete, tullar och affall efter afverkning, samt torrwindfällerna och torr skog jemte löfskog som af köparne icke kan användas till timmer, dock efter anvisning.»

47. »Med dertill följande förmåner och rättigheter att för köparen och hans efterkommande i everdeliga tider äga och områda såsom annan välfången egendom nemligen vedbrand och vinfellen och torr skog af hvad slag det vara må der det å hemmanets skog finnes. Mulbete samtidigt med hemmansåboens boskap såvel hemma som i fäbodarne för de kreatur torparen eger, teckt efter behov af hjerse och stör der det å hemmanets skog finnes till omhegnad af torpet samt granris efter torparens behof.»

48. »Husbygge till nödigt behof jemte jersell och stör, mulbete för de kreatur, som å lägenheten vintertiden kan födas, vedbrand af torr skog, 200 kjerfvars löftag får begagnas af hemmanets skog.»

49. »Och eger torparen att dessutom till slottland begagna, hvad dertill vid nämnde bäck å mitt skogskifte finnes tjenligt, af samma skogsskifte taga hustimmer till den för Torplägenheten behöfliga åbyggnadens uppförande och framtida underhåll, nödig vedbrand, gårdsell och torpets inhägnande näfver för eget behov, men ej till afsalu, Löf och Skaf för att jemte hvad å torpet bärges kunna vinter föda trenne kor, tio Getter och tio får kreatur, samt bete på så väl hemmarken som å fäbodarna för den boskap som på torpet kan vinterfödas.»

50. »Torparen skall på N. N:s och hans efterkommandes skogskifte taga husbygge til torphusens uppförande och underhållande till alla dimensioner, jerdsel och stör till ägornas frejdande, vedbrand av torr skog och vindfällan, löv och skav får varsamt tagas å åbons skog, mulbete för den boskap som på torpet kan vinterfödas.»

51. »Köparen lemnas Rättighet till nödigt husbygge för eget behof, gerssell och stör till Torpets inhägnad, samt vedbrand af torr skog och vindfällan, mulbete för de kreatur som på Torpet kan vinter födas.»

52. »Köparen eger rätt att på norra sidan om elfven på hemmanets mark taga nödig torrskog till vedbrand, samt rätt till mulbete på hemmanets skogsmark till de kreatur som kan födas på dessa jordlägenheter.»

Mo socken.

53. »Rättighet i fäbodarna, samt mulbete för de kräatur, som å torpet kan vinterfödas, hästkräatur likväl undantagen.»

54. »Eger Köparen rättighet att ut af hemmansegarens skogskifte taga nödig vedbrand samt husbehofstimmer till Gårdens vidmakthållande äfven Gårdsel och stör som erfordras till hägnad. Bete för de kräatur som af Torpet framfödas erhållas av hemmansegaren. Utmarken derjemte skyldig att flytta i fäbodarna när hemmansegaren sjelf flytta så länge fäbodkontraktet med Wester Alnö och Österbacke byars skogsmark förblifver gellande.»

55. »Till bränsle får tagas af hemmansegarens skog torr och vindfällan ved samt nödigt hus och sågtimmer till nödige hus uppsättande och vidmakthållande. Timret till den nya byggningen skall hemforslas med hemmansegarens häst. Nödig myra och 3 lass granris till gödselämne får årligen tagas på anvist ställe af hemmanets skog, som ock nödigt gårdsel för torpets omhägnad.

Skulle torpet försäljas, hembjudes det först till hemmansegaren. Om däremot torpet säljes till någon oskyld får för åbyggnadernas nödiga vidmakthållande tagas af hemmanets skog två hustimmer stockar årligen, men om köparen eller någon af hans syskon innehar torpet, tagas som förut är nämndt, nödig fångskog till åbyggnadernas vidmakthållande.

Mulbete för de kreatur, som å torpet vinterfödas, sker gemensamt med hemmansegarens i utmark, men i de så k. skogslotterna efter slottanden.

Skall hemmansegaren ega rätt, att å torparens egor, efter dess östra rå, upptaga en väg för nödige körslor till och från de egor som nu ligga nedanför torpets.»

56. »Rätt att från hemmansegarens skog för gårdens uppsättande taga 100 sty hustimmer 6 tum i diameter 14 al från roten och 25 sty sågtimmer, samt för gårdens underhållande 2 st hustimmer årligen af samma storlek, som här ofvan nämnts.

Spånved och hö, hässjevirke efter behof så länge köparen och hans hustru eller bröstarfvingar är innehafvare af torpet, men skulle torpet till oskyld till säljaren öfverlätas så upphör dessa rättigheter med spånved och hässjevirke.

Fri vedbrand från hemmanets skog af torr och vindfällan så länge sådant finnes och sedan af frisk skog eger torparen att till nödigt behof afhemta samt stängselfång till hägnadens uppsättande och underhållande samt myrjord till gödningsämne från byns gemensamma myra.»

57. »Med köpet följer rätt för torpinnehafvaren att af hemmanets skog taga

nödig vedbrand och fångskog till åbyggnader och gårdesgårdar äfvensom härsjevirke samt mulbete å utmark för å lägenheten framfödda kreatur tillsammans med hemmansinnehafvarens.

Granris och annat gödselämne eger torpinnehavaren rätt att afhämta från hemmanets utmark efter hemmansegarens anvisning.»

58. »Fritt Mulbete för de kreatur som å den försålda lägenheten kunna vinterfödas förbehåller sig köparen till sammans med hemmansegarens kreatur till den 1 September hvarje år.

Fritt Stängselvirke till inhägnader af den försålda lägenheten som på af hemmansinnehafvaren anvisad ställe af dennes skog af köparen afhämtas.»

59. »Torparen har rättighet at af hemmanets skog hämta al behöflig fång för uppförande och vidmakthållande af en Gård samt behöflig vedbrand och Gerdselvirke af Tjenlig skog och om hemmansegaren svedjar eger torparen rätt att svedja 5:te var teg samt desamma beså.

Munbete för de kräatur som af torpets gröda kan vinterfödas skall torparen hafva der hemmansegaren har de sina med skyldighet att deltaga i den kostnad som der å sjer i fäbodarna. Till gödselämne får myran af hemmanets egor på tjänligt ställe tagas.»

60. »I detta köp medföljer den å lägenheten uppförda å byggnad som af säljaren tillredas skall, samt behöflig vedbrand, och fångskog till behöflig å byggnad, och dess vidmakthållande, äfven gerdselvirke, allt af hemmanets skog jemte fritt munbete för de kreatur som å torpets gröda vinterfödas i utmark och å fäbodarne, då den kostnad som belöper på hvar kreatur i fäbodarne skall i likhet med hemmansegaren utgöras och i inägorna gemensamt bete så länge torpet är oinhägnat, behöfligt gödselämne får tagas i römyran.»

61. »Nödig fång för såväl åbyggnader som gårdes uppsättande och vidmakthållande torf och Gödselämne får tagas i den samfälta aftagsmyran, mulbete å utmarken för de kreatur som vinterfödas, vid skyldighet att med öfvriga Nyamännen begångna betet på fäbodeskogen behöflig vedbrand, af endast torr och vindfällan skog.»

62. »Rättighet till vedbrand af tjänlig skog samt fångskog för behof, Till gödselämne får tagas af den så kallade römyran 25 alnar bordt efter Backe råskilnad norröfver till Hemmansegarens rå, och mulbete för de Kräatur som å torpet framfödas äfven vintern.»

63. »Deremot förbehåller sig Köparen rättighet att till vedbrand får tagas torr och vindfallen skog äfvensom nödig fångskog till husbehöf för gårdens uppsättande och vidmakthållande samt mulbete för de kräatur som äfven vintern framfödas, och till gödselämne får tagas till behof utaf den så kallade skeppsjönyran.»

64. »Dessutom erhåller Köparen af hemmanets skog nödig fångskog till gårdens uppförande och vidmakthållande, och gårdsel och stör till hängnader, samt torr och vindfallen skog till vedbrand, äfvensom beta å hemmanets utmark för de kräatur som å torpet vinterfödas, samt myrtäckt till gödningsämne får tagas å hemmanets utmark.»

65. »Nödig behöflig Vedbrand till husbehof Tor stående och vindfallen skog ifrån s. k. Lindströmsvägen söderut på samma skifte der torpet är beläget dock sådan vedgång som anses oduglig till Sågtimmer jemte Gårdsel och stör till hängnadens uppsättande och förbättrande. Torf och myrjord får tagas å utmark hvarhelst dett finnes å våra skogskiften jemte löf får tagas efter behof på Inrösningsjorden Mulbete för de Kräatur sommartiden som af Torpet kan vinterfödas jemte hästbete i den s. k. Hagmyran då hemmansegaren dit släpper sina Kreatur, men ej get Kreatur eller får Kreatur uti Hagmyran.»

66. »Till alla å lägenheten befintliga åbyggnaders uppsättande för nu och framtida behof å förbättring, äfvensom Gerdsel och stör till hängnaders uppsättan-

de och vidmakthållande, tillika all behöflig Vedbrand af Torr och Vindfallen skog, får fritt tagas af Hemmanets skogskifte.

Löf å Barr får fritt tagas tillika af skogskiftet jemte Myra i den såkallade Bölesmyran till lägenhetens Höfd å förbättring, jämte Munbete sommartiden för de Kräatur som å torpet kann födas.»

67. »Mulbete eger köparena att begagna samfeldt med Hemmansegaren för de kreatur som å torpet framfödes öfver vintern och till bränsle får tagas torr och vindfallen ved för behof eller ock fälla med Hemmansegaren och taga det näfver som befinnes å de tegar som i fällen blifva åt honom utstakade, samt nödig fångskog till Fähus, Lada och Härsja, jemte hvad som behöfves för dess reparationer.

Nödigt gödningsämne får tagas å skogskifte och erhåller köparena ett qvarndygn vår och ett höstetiden varje år.»

68. »Munbete erhålles för de kreatur som å torpet framfödas öfver vintern i utmark samt behöflig vedbrand till behofved af hemmanssegarens Skogs Skifte äfven äger köparen rättighet at taga fångskog till gårdens up Sättande och vidmakthållande, gärd och Stör för hägnande och vidmakthållande äfven för köparen taga gärdämne af den Samfeldta myra.»

69. »Wedbrand får hämtas af torr nerlagd skog å mitt skogsskifte, vid Tvärbäcks bodarna, men nödigt gärsel och stör hämtas å hems skiftet.

Såsom gödningsämne får köparen å myran vestanför Schäders torp hemta hvad han anser sig behöfva.»

70. »Vid detta köp fästes för öfrigt följande vilkor att köparen eller dess rättsinnehafvare berättigas till sommarbete å hemmanets skogsmark för de kreatur som å lägenheten af dess afkastning vinter födas med skyldighet för dem att fara i fäbodarna med öfriga byamen.»

71. »Köparen skall hafva eget skogskifte Som tager sin början på Södra ändan på Torpet i Söder efter Jonas Byströms Rålinie till såkallade går tjänbäcken i Wester 186 alnar efter samma bäck i Norr emot södra ändan på torpet. Köparen äger Rättighet att taga torr och vinfallen ved på säljarens skogskifte på södra sidan om gårtjänbäcken. Munbete för de Kräatur som å torpet framföd öfver vintern får begagnas samfäldt med Hemmansegaren för utom i åker och äng.»

72. »På den här försålda jorden medföljer i Köpet Jerdsel och stör till torpets inhängnande jemte timmer till spån för täckande af åbyggnaderna å torpet får nu och framgent tagas af hemmanets skog efter behof jemte vedbrand och Såg och hustimmer får tagas af torr skog på södra sidan om den så kallade Lindströmsvägen på mitt västra skogskifte samt munbete på södra sidan i utmarken för de Kräatur som födas på torpet. Myrjord får torparen taga på den Myra som närmast är belägen på mitt skifte i Söder från den här försålda jorden.»

73. »Nödig Vedbrand får tagas på seljarnes Engeskogsskifte af Torr Vindfallen skog. Munbete för de kreatur som af nemde legenhets gröda vinterfödas tillåtes i utmark der seljaren ha de sina men icke i inhängnade beten.»

74. »Erforderlig vedbrand och mulbete på skogsmarken, jemte på fäbodeskogen och andel i fäbodehusen med skyldighet att underhålla dem efter sitt antal kreatur, samt ansvara efter kreaturens antal det årliga arrende som erlägges för den arrenderade fäbodemarken och skyldigkännas Torpinnehafvaren att beta med åboen på fäbodeskogen, den tid han betar sina kreatur.»

Torps socken.

75. »Jemte rättighet, att taga ved af vindfällerna och stängselvirke af därtill passande skog af skogen söderom Brattbackvallarne samt det sistnämnda äfven af hemskogen för vidmakthållandet af stängsel kring det nu köpta skoglandet.»

76. »Dessutom får Torpinnehafvaren af skogen taga nödig vedbrand, Gärdsel och stör för inhägnande af jorden äfvensom husbyggnads timmer till nödigt behof och mulbete för de kreatur som födes samt rättighet att taga vad som hälst

å skogsskifte dock efter hemmanet Nr I. Tvenne tallar årligen som får forsslas till Gölesjö sågen och der söndersågas till bräder dock skall Torps innehafvaren där-
emot årligen bidraga ett dagsverke till reparasion vid sågen.»

77. »Och får köparen till eget behof erhålla nyttjning av skogen som mulbete för sin boskap.»

78. »Äfven upplåtes fri skog nyttning till hus behof såsom Timmer vedbrand Gerdesgårds verke m. m. och mulbete för de kreatur som öfver vintern kan fram födas.»

79. »Verke till nödiga åbyggnader och deras underhåll jemte vedbrand och stängselvirke allt till husbehof äga köparne taga efter anvisning på hemmanets skog, der de äfven ega begagna mulbete för de kreatur, som på lägenheten vinter- födas.»

80. »Torpinnehafvaren berättigas till byggnads och husbehofs virke och ved- brand får tagas på södra sidan om Karsjöån å hemmans skog samt mulbete för den boskap som vinterfödes.»

81. »Virke till nödiga åbyggnader samt deras underhåll jemte vedbrand och stängselvirke allt till husbehof, eger köparen taga på hemmanets skog, der han äfven eger begagna mulbete för de kreatur som på Torpet vinterfödas.»

82. »Äfven får uppodlas hvad odlas kan samt fri skogsnyttning till husbehof och mulbete för de kreatur som öfver vintern kan framfödas.»

83. »Torplägenheten skall blifva uti Mellantjerns swedjan Flottatjernsswedjan och myran deremellan, hvilket synebeviset af denna dag närmare föreskrifver och dessutom till skattland, ett ängesland uti Storbolandet, Gammal Häggaränget, Da- len mellan Finsta skillnad och kyrkovägen, hemmansandel i Getingsmäsans storslott, swedja med åboen efter andelen, skogsnyttning i alla afseenden. Till husbehof mulbete för den boskap som vinterfödes å torpet. Rättig i såg och qvarn äfven till husbehof, Dock skall torpinnehafvaren vara behjelpig i bygnad och Re- paration efter hvad han begagnar i förhållande eller jemförelse med åboen.»

84. »Till Starr slott hälften af halfvägas myran och ett golf på Sörr myran Samt två gålf på finsjö myran Sörr om finsjön och ett gålf på qvarn myran: hälft- en både i qvarn och qvarnställe i Kälätjernsån Samt Rättighet att fiska och af skogen taga nödigt behof.

85. »Och af skogen får tagas timer till nödig husbyggnad samt vedbrand och mulbete för den boskap som födes å Torpet samt rättighet att fiska i alla vatten som tillhöra Oxsjön äfven rättighet att få begagna qvarn i Örsåhn.»

86. »Jemte andel uti husbehofs qvarnstället och den der varande qvarn, samt nödigt fång och mulbete å utmarken.»

87. »Och får köparen eller dess rättsinnehafvare nyttja skogen till husbehofs men icke till afsalu samt mulbete å utmarken för de å torpet underhållna kreatur, an- del i såg och qvarnställe samt fiskevatten, till slått tillåtes kyrksvedänget, Lillmy- ran och ett ängesland öster om nämnda myra. Starrslott lämnar Råstaka myran kallad på östra ändan och i vester mot bäcken.»

88. »Och fri skogsnyttning till husbehof såsom timmer vedbrand och gärdes- gårdsvirke m. m. och mulbete för de kreatur som öfver vintern kan framfödas äfven rättighet i qvarnstället med de andra grannarna i Gala Backen och äfven får såga i sågen till husbehof.»

Trehörningsjö socken.

89. »Och inom nämde skog skall torparen åtnjuta timmer, näfver ved brand till nöditt behof men mulbete får torparen åtnjuta så vel af bondens som sina ägor för de kreatur som på torpet födes men af nämde skog för behålles fång skog för för all byggnas verk som behöfves till qvarn och såg byggnan och med detta torp följer del i qvarn och fiske och äfven till ta i qvarn byggnan.»

90. »Och öfvriga hustimmer fångskog som köparen behöfver till husbehof skall

tagas på mit andra skogskifte kallad Sörr Bladtjernsberget, men dessutom får köparen taga vedbrand jedselstör för behöfvat utaf dett när belägna skogskifte, men näfver skall tagas På mina Båda skogsskiften för husbehof, och äfven mulbete för de kräatur som på Torpet vinter födas.»

91. »Vidare följer med köpet att nödig fångskog såsom vedbrand nefver, timmer till husbyggnad får tagas af hemmanets skog såväl inom som utom de ofvan före skrifne punkter, samt gärdsel och stör till erforderlig hägnader, jemte mulbete för de kreatur som kan på torpet vinterfödas.»

92. »Och til husbehof får torparen begagna timmer, näfver, vedbrand, mulbete och jesel och stör till behöfvat och får torparen begagna fjededels Ett qvarn eller qvarnsågstelle nedan för gamla qvarnen och äfven nog att fiska i yttre Nordsjö.»

Grundsunda socken.

93. »Köparen eller hans rättsinnehafvare lemas rättighet att af hemmanets skog, genast och allt framgent, taga timmer och annat virke till nödiga åbyggnaders uppförande och underhållande, nödig vedbrand af dertill tjenlig skog, äfwensom rättighet för de som af Torpet kommer att åtnjuta födorådsförmåner att alltid af skogen taga wedbrand, men likväl ej annat än vindfällan och torr skog, Gärdsel och stör, rätt att af skogen taga erforderligt granris för tillverkning af gödsel, samt rättighet att endast å hemmanets skogsmark begagna sommarbete för de kreatur som af Torplägenheten kan vinterfödas.»

94. »Med förbehållen rättighet att av Hemmanets skog taga all nödig fångskog till Gårdens och gärdsgårdars upprättande och framtida vidmakthållande, mulbete och vedbrand.»

95. »Med rättighet till timmer, werke och Gärdsel för nödiga byggnaders och Hängnaders upförande och underhåll tillika med wedbrand eller Bränsle samt Mulbete för de Kreatur som å lägenheten vinterfödas.»

Njurunda socken.

96. »Äfven skall köparen hafva rättighet taga af hemmanets skog stängselvirke och andra behöfver samt mulbete för de kreatur som på gården kan födas.»

97. »Köparen får mulbetesrätt för den boskap, som å torpet kan vinterfödas samt till vedbrand taga å hemmanets skog vindfällan och torr skog och till husbyggnad timmer till tvenne hölador och till tomtstockar och åsar till en mangårdsbyggning äfwensom stängselvirke för jordens fredande.»

98. »Hvarjämte lemnas Köparen eller des Rätts innehafvare full Egande Rätt att af mine Skogskiften så väl på hem som Boskogen få taga Erforderligt Timmer och virke till husBygnad och des underhållande samt vedbrand och hjelRåds virke till Egit begagnande men ej till af salu samt mulbetes Rättighet för den Boskap som på Torpet födas kan.»

Ljustorps socken.

99. »Nödigt husbygge får Tagas af hemmans åbons skog der det Befinnes. Stör gersel får Tagas till Behof. Vedbran af vindfället och Torskog, eller Till Lika mäd hemmans åbon Der han tager Ved Bran. Mulbete för den Boskap Som på Torpet kan födas.»

100. »Husbygge får tagas af hemmans skogen samt gerssell och stör till torpets om hägnad ved brand tages af torr skog och vindfällan, mulbete får de kreatur som på torpet vinterfödas kan.»

101. »Till hus bygnad på Torpet Stängsel ämnar vedbran För behöfvat får tagas af hemmans åbons skog synner Ligast ved bran af tor skog och med lägor mulbete för den Boskap som födes på torpet får torparen nyttja på utmarken lika med hemmans åbon så hemma som i fåbo Derna.»

Hässjö socken.

102. »All hägnad som ålöper Hemmansegaren för torpet underhålles av torpinnehavaren hvilken det äfven åligger att deltaga med hemmansegaren i Skogshägnaden i Mohn af det boskapsbete torparen begagnar på hemmanets skog till hvilken hägnads underhållning Stängsel ämnen får tagas af hemmanets Skog äfven tillden övriga hägnaden.

Efter två års förlopp skall torpinnehavaren ega rättighet att af hemmanets Skog årligen hugga två famnar ved af Tjenlig Skog 3 alnar bred 3 alnar hög fem kvarter lång äfvensom för behovet samla sommarved af nedlega Qvist och stubbar.

På hemmanets Skog eger torparen rätt till Muhlbeta för de kreatur som å torpet födes.»

103. »Af stamhemmanets skog får torpets innehafvare taga vanliga ämnen till uppförande och underhåll af nödige uthus byggnader och hägnader för torpet äfvensom behöflig vedbrand af nedfallen eller torr skog och i sista rummet av växande träd af mindre värde.»

Sättna socken.

104. »Med detta köp följer ej någon rättighet i skog och mark, utan får köparen själf sådan sig förskaffa, förutom gärdsel och stör till lägenhetens inhägnande, som få tagas af skogen invid torpet.»

105. »Hvarförutan köparen eller dess rätts innehafvare äger att å Hemmanets båda Skogskiften för sitt behof hemta timmer till husbyggnad som erfordras, samt till nödiga reparationer, äfven som gärdsell och stör samt erforderlig vedbrand, jemte rätt till mulbete somartiden för de kreatur, som Wintertiden födas på Torpet. Den väg, som nu leder ifrån Torpet öfver säljarens egor neder till den såkallad prestvägen, får Torparen begagna hädanefter som hitintills.»

106. »Rättighet för Torp innehafwaren till hustimmer, mulbete, stängselämne och vedbrand å Hemmanets skogsmark samt begagna det Hemmanet åtföljande fåbodeställe i Bäckegren för den Boskap som på Torpet vinterfödes.»

Själövad socken.

107. »Åtnjuter köparna af nemde hemman munbete i utmarken för de kreatur som af torpet vinterfödas, rättighet till stängselvirke för hagens vidmakthållande kring torpet, ett lass darg, tre lass torr och vind fallen ved, fyra lass myra årligen på nemde skogsmark.»

108. »Till vedbrand får av Hemmansägarens skog tagas tre lass Dargg ved och resten nödigt vedbrand får tagas af Tör och vindfällen vedbrand och till bynads-timmer får nu gennast tagas trätio Hustimmer samt framdeles får äfven af Hemmansegaren skog tagas hustimmer till Reparratjon af den nu å torpett uppförda gården som äfven tillhör köparen Äfven får köparen taga gärdsell och stör till torpett om Hängar och vidmakthållande Äfven får köparen mulbete i utmark för de kreatur som vintertiden å torpet framfödes ock den allmänna vägen förbehålles af säljaren och hemmansägaren igenom torpett.»

109. »Köparen berättigas till gärdsel och stör till nödigt behov som får tagas nedanför den nu varande vintervägen i Brattfall äfvenså äger Torparen rätt till bränsleämne den å lägdberget befintliga skogen å den andel som till säljarnas Hemman hörer, skulle den å lägdberget föreskrifna skogen blifva otillräcklig så eger Torparen rätt att af fjällskogen hämta de af vinden fälda träd.

Torparen eger rättighet till mulbete för de kreatur som af Torpet under vintern framfödas, äfven så skall Torparen med hemmansägaren åtfölja till fåbodarna med sina kreatur, äfven så skall Torparen ombesörja gärdesgården omkring sitt torp.

Torparen äger rättighet att begagna sig af den vanliga sommarvägen.»

110. »Vedbrand får tagas på anvist ställe på nämde skifte, men icke timmer

eller Näfver-täckt. Torparen får hava muhlbete för de kreatur som å torpet kan framfödas å fjällmarken, den tid då Hemmansägaren har sina kreatur därpå stället.»

111. »Köparen får afhämta torr och vindfallen ved till nödigt behof såsom vedbrand, stängselvirke för hagars uppsättande och vidmakthållande kring torpet, ett lass darg med träd därå, samt nödig härsfång får afhämtas af förenämnda hemmans skog, efter hemmansegarens andvisning, äfven munbete för de Kreatur som af torpet vinterfödas får köparen åtnjuta i utmarken.»

Selånger socken.

112. »Köparen skall af hemmanets skog, på Hemmansegarnes anvisning, begagna nödigt virke till husens underhåll och jordens hängnad äfven vedbrand och mulbete samt tio lass myra af Hemmanets utmark.»

113. »Och tillåtes torparen att få till husbehof taga virke till husbyggnad, jemte vedbrand på den så kallade Skarpåsen.»

Borgsjö socken.

114. »Torparen får af mitt skogskyfte Sig begagna till timmer — vedbrand och gårdsell samt annatt nödigt fång alt — endast till husbehof, äfven mulbete för egna kreatur som å torpet kan vinter födas, samt Såga två timmer ståckar om årett i sälljarens husbehofs Såg med det villkor att torparen skal taga sina stockar der Sälljaren tager.»

115. »Och vidare får köparen uppodla slott å utmarken efter hemmansegarens utsyning och tillåtes köparen hustimmer, gårdslé, vedbrand och mulbete för den boskap som födas å torpet.»

Stöde socken.

116. »Nödigt timmer till behöfliga hus får tagas på skogen äfvensom vedbrand och mulbete för de kreatur som kunna födas å torpet.»

117. »Rättighet att på hemmanets skogsskifte efter anvisning hemta byggnadsverke och gårdsel och stör får tagas närmast intill torpet, rättighet till mulbete för de kreatur som födas på torpet, både hemma och i fäbodarna.»

118. »Köparen eller dess rättsinnehavare får av hemmanets skog på södra sidan Ljunga älv taga virke till husbyggnad av samma storlek som den nu befinnes så ock till stängsel och vedbrand av torr skog, mulbete för de kreatur, som av omskrivne jord kunna vinterfödas, på samma trakter å utmarken där hemmansåboen betar sina.»

119. Att såsom torplägenhet begagna, nyttja och bibehålla på ewerdelig tids besittning jemte under samma tid af hemmans åboens skog hemta nödig husbyggnad af hwad beskaffenhet som helst och virke till häng uppförande och framgent underhåll. Jemte wedbrand och mulbete, för den boskap som öfwer wintertiden födas kan.»

120. »Med rättighet för kjøparen att af hemmanets skog taga virke till husbyggnad och hägnad samt mulbete för egen boskap som på torpet kan födas vedbrand af Torr skog och vindfällén jemte Löfskog.»

121. »Rättighet att af hemmanets skog taga verke af gran till Husbyggnad och Hängnad, samt vedbrand av Torr skog och vindfällén, Mulbete för den boskap som kan födas på Torpet.»

Tynderö socken.

122. »Skall köparen ega rättighet att af Hemmanets skog taga timmer till husreparationer, samt nödig vedbrand af mindre skadlig skog såväl för honom själv som de födorådshjon som finnes på torpet, äfvensom till Hässla Gärdselfång och Mulbete.»

Sidensjö socken.

123. »Köparen eger rättighet att från hemmanet taga torr och vindfallen skog till vedbrand. Husbehofsfång jämte gårdsel och stör till Gårdens uppförande och

vidmakthållande samt spånvirke af växande skog. Äfvensom mulbete å södra Skogen för de kreatur som å torpet vinterfödas.»

Norrbottens län.

124. »Köparen eller hans rättsinnehavare tillförsäkras att under en tid av 50 år, räknat från tillträdesdagen (1910), avgiftsfritt från säljarens hemman — — — få åtnjuta följande förmåner:

a) rätt till mulbete för de kreatur, som å den försålda ägolotten kunna vinterfödas, dock ej för getter. Å trakt, där skogskultur varder verkställd, får betesrätt icke åtnjutas förr än innehavaren av hemmansdelen — — — finner sådant kunna medgivas utan skada för återväxten,

b) rätt att årligen för husbehov efter utsyning få taga högst 50 kbm. ved av lövskog, torr barrskog eller vindfällan, ävensom nödigt hässje- och stängselvirke samt 10 stycken träd till byggnadsvirke, allt av torr skog.

Med den försålda ägolotten följer ej annan rätt till skog än vad här ovan föreskrivits och äger köparen ej någon som helst talan med avseende å någon säljarens skog, som är belägen utanför den nu försålda ägolottens gränser.»

125. »Torpet skall bli på mitt skogsskifte — — — och till slått inom hagen på norra sidan huvuddiket i den s. k. Kafvelmyran, husbyggnadsvirke, stör, gärdsel och vedbrand få opått tagas av min oförsålda skog efter behov.»

126. »Nödigt husbyggnadsvirke och stängselvirke samt hässjevirke samt vedbrand äger torparen rätt taga av hemmanets skog, samt mulbete för de kreatur, som å torpet vinterfödas, å hemmanets skogsmark. Torparen äger rättighet att efter gottfinnande hämta jord i den s. k. Dalsvedjebacken vid fågatan å det vanliga jordhämtningsstället, samt nödig väg till nämnda jordhämtningsställe över hemmanets ägor.»

127. »Husbyggnads- och hägnadsvirke skall företrädesvis begagnas av den skog, som finns på torpets ägor och vad som kan brista får tagas av hemmanets skog, dock förbehåller sig hemmansåbon det sågtimmer som finnes på torpets ägor. Till nödig vedbrand får torparen begagna torr och vindfälld ved på hemmanets skog, ävenledes får mulbete begagnas å hemmanets skogsmark för de kreatur, som födas på torpet.»

128. »Nödigt hustimmer, gärdsel och vedbrand av torr och vindfallen skog. Mulbete för torparens boskap såväl å hemsbogen som i fäboden.»

129. »Köparen får även taga husbyggnadstimmer till en gårds uppförande samt gärdsel och vedbrand efter behov av torr och vindfälld skog, allt av hemmanets skatteskog.»

130. »Tvåhundra kärvar löv skall tagas årligen, hälften asp och hälften björklöv, och husbyggnadstimmer som han behöver till nödiga hus så skall han taga av min skog var han lägligast kan finna det, och all nödig vedbrand och gärdsel var helst det på mina ägor lägligast kan finnas.»

131. »Och får torparen taga etthundra kärvar löv å skogen samt av skogen hämta nödigt hustimmer och byggnadsvirke, gärdsel och stör och vedbrand, och får torparen även slätten sjömyran samt myren norr om — — — samt mulbete för de kreatur, som å torpet vinterfödas.»

132. »Och får — — — och hans rättsinnehavare begagna vedbrand av vindfälle och mulbete för all framtid på Hemmanets skog.»

133. »Vedbrand får torparen taga av tullar och vindfällan, som ej kan till sågtimmer användas av ovannämnda hemmansskog för eget behov, d. v. s. för en åbo.»

134. »Rätt att årligen för husbehov efter utsyning — — — få taga 5 stycken träd innehållande 20 centimeter i diameter en och en halv meter från marken samt 50 kubikmeter ved, det sista dock endast av lövskog, eller av vindfälld, torr barrskog såvitt tillgång härav finnes.

Rätt till mulbete för de nötkreatur och hästar, som kunna vinterfödas på den försälda lägenheten. Å trakt, där skogsodling eller bränning varder verkställd, får betesrätt icke åtnjutas för än innehavaren av hemmansdelen — — — finner sådan kunna medgivas utan skada för återväxten.

Rätt till nödigt stängselvirke för hemmansdelen — — — behov efter anvisning av innehavaren av hemmansdelen — — —.»

135. »Emellan — — — är denna dag nedanstående på ständig tid gällande servitutsavtal slutat.

Till förmån för jordlägenheten lägges på stamhemmanet följande besvär och last.

1:o) Rättighet till mulbete å hemmanets skogsmark för de kreatur med avkomma, som på lägenheten kunna vinterfödas med lägenhetens avkastning och möjligen inköpta, förmalda eller på annat sätt beredda kraftfoderämnen, dock med den inskränkning, att betesrätten icke gäller getkreatur och icke utan skogsägarens tillstånd må åtnjutas å sådana trakter av skogsmarken, där ägaren vidtagit åtgärder för erhållande av skogsåterväxt, såsom hyggesrensningar, markberedningar, sådder eller planteringar;

2:o) Rättighet att på stamhemmanets skogsområde efter hemmansägarens anvisning och utsyning avgiftsfritt årligen tillgodogöra sig i löst mått ... kubikmeter ved till bränsle av i främsta rummet sådant virkesslag, som icke kan anses dugligt till annat än ved och icke utgör skydd för växande skog. Veden skall först av lägenhetsinnehavaren upphuggas och hopläggas i lass eller famnar samt innan den får tillgodogöras, uppmätas;

3:o) Rättighet att årligen likaledes efter hemmansägarens anvisning och utsyning å stamhemmanets skogsmark avgiftsfritt erhålla ... kubikmeter fast mått av för lägenhetens husbyggnader, husreparationer, hässjevirke och stängsel dugligt virke, vars kubikmassa uträknas enligt följande tabell: — — — Såsom odugligt till nyssbemälda husbehov får dock torrt virke, av beskaffenhet att kunna tillfredsställande tjäna ändamålet icke betraktas. Om lägenhetsinnehavaren så önskar kan husbehovsvirke sammansparas och på en gång uttagas i perioder om högst 10 år. Uppstår genom eldsvåda eller annan olycka för lägenhetens ägare ett trängande behov av byggnadsvirke, må han vara berättigad till utsyning i förskott av sådant virke, dock för högst 10 år;

4:o) Vid alla utsyningar såväl av ved som annat virke skall tillses att lägenhetsinnehavarens berättigade anspråk på bekväm avverkning såväl vad hyggestrakt som utforslingsväg angår, varda i möjligaste mån tillgodosedda, såvitt detta kan ske, utan att det krav på virkets uttagande i enlighet med fordringarna för en god skogshushållning, som måste vara vägledande för hemmanets ägare vid skötseln av skogen, varder tillbakasatt.»

136. »Till förmån för hemmansdelen — — — lägges på hemmansdelen — — — under en tid av 50 år, räknade från tillträdesdagen, följande servitut:

a) rätt att årligen för husbehov efter utsyning av innehavaren av — — — få taga 40 kubikmeter löst mått ved, dock endast av lövskog eller av vindfällad, torr barrskog, såvida tillgång därav finnes;

b) rätt till mulbete för de nötkreatur och hästar, som kunna vinterfödas på den försälda hemmansdelen; å trakt, där skogsodling eller bränning varder verkställd, får betesrätt icke åtnjutas, förr än innehavaren av hemmansdelen litt. — — — finner sådan kunna medgivas utan skada för återväxten.»

I fråga om servituten under punkterna 134—136 här ovan har vederbörande bolag anført:

De servitut, som belastade bolagets fastigheter, hade samtliga tillkommit efter år 1876 med början år 1902. De flesta avtalen hade uppgjorts under perioden 1910—1914. Efter år 1926 hade inga nya tillkommit.

Vid avtalens uppgörande hade följts två skilda linjer. Skillnaden bestode huvudsakligen däri, att beträffande den ena gruppen avtalen slutits på ständigtid, under det att för den andra gruppen desamma uppgjorts för 50 år. För 50-årsavtalen hade två formulär använts, dels som en särskild handling, dels intaget i köpehandling.

Beträffande de olika slagen av servitut och utsträckningen av desamma kunde anföras följande:

Rätt till byggnadsvirke hade tillförsäkrats *dels* 200 fastigheter på 50 år med 1 168 st. byggnadstimmer, innehållande 20 cm. i diameter 1 $\frac{3}{4}$ eller 1 $\frac{1}{2}$ meter från marken, *dels* 89 fastigheter på evärdelig tid med 339 fm³.

Rätt till vedbrand har tillförsäkrats *dels* 234 fastigheter på 50 år med 10 940 lm³ och 45 fm³, *dels* 94 fastigheter på evärdelig tid med 5 380 lm³.

I alltidsavtalen föreskrevs, att bränslevirke skulle i främsta rummet bestå av sådant virkesslag, som icke kunde anses dugligt till annat än ved och icke utgjorde skydd för växande skog, under det att i 50-årsavtalen uttryckligen stipulerades att till ved endast finge tagas lövskog eller vindfälld, torr barrskog, såvida tillgång därav finnes.

Om lövskog och torr, vindfälld skog händelsevis skulle tryta, torde i förra fallet med hänsyn till formuleringen »i främsta rummet» även annan skog kunna bliva föremål för utsynning till bränsle. I senare fallet åter torde någon utsynning icke kunna äga rum, då tillgång till servitutsberättigat virke icke finnes.

Rätt till stängselvirke hade tillförsäkrats 271 fastigheter.

Rätt till slätter hade tillförsäkrats 233 fastighetsägare, med 2 undantag när endast sådana, som hade 50-årsavtal. Denna rätt vore så tillvida inskränkt att, om bolaget skulle finna för gott att utdika slätterängarna för erhållande av skogsmark, servitutet då upphörde.

Rätt till mulbete hade tillförsäkrats 369 fastigheter. Denna rätt avsåg endast vinterfödda kreatur (nötkreatur och hästar). Å trakt, där bolaget vidtagit åtgärder för erhållande av skogsåterväxt, finge dock betesrätt icke åtnjutas, förrän bolaget lämnade tillstånd därtill.

I fråga om den nybildning av servitut, som för närvarande äger rum vid arbetarsmåbruken, har sociala jordutredningen inhämtat vissa upplysningar från arbetarsmåbruksnämnder och kommunalnämnder i de delar av landet, där arbetarsmåbruk hittills bildats. En redogörelse här för har lämnats i särskild bilaga.

KAP. V.

Redogörelse för bestämmelserna i servitutslagen angående förflyttning och avlösning av servitut ävensom för vissa stadganden i skogsvårdslagen.

Med hänsyn till de förslag, som sociala jordutredningen kommer att framlägga i förevarande fråga, torde det vara lämpligt att här lämna en redogörelse för de bestämmelser i servitutslagen, som hava avseende å för-

flyttning och avlösning av servitut, ävensom för vissa stadganden i skogsvårdslagen, som beröra rätten att tillgodogöra sig skogsfångsservitut.

Bestämmelserna i servitutslagen ang. förflyttning och avlösning av servitut.

Enligt 4 § lagen den 14 juni 1907 om servitut skall ägare av fastighet eller gruva, till vars förmån servitutet gäller, vid servitutets begagnande så förfara, att icke därigenom den fastighet, som av servitutet besväras, mer än nödigt är betungas.

Servitutslagens 5 § innehåller bestämmelser, som hava till syfte att i fall av behov så ordna det mellan ägarna av den härskande och den tjänande fastigheten, att den senare icke kommer att lida onödig tunga av servitutsförhållandet. I fråga om servitut, för vars begagnande visst ställe är bestämt, gäller sålunda, att om till följd av ändrade förhållanden servitutet kommer att medföra verkligt men vid den tjänande fastighetens bruk, och därutinnan genom servitutets förflyttning till annat ställe å fastigheten fördel kan beredas utan förfång för den härskande fastigheten, må domstol på yrkande av den tjänande fastighetens ägare förordna om servitutets förflyttning. Den tjänande fastighetens ägare skall vidkännas kostnaden för förflyttningen ävensom gälda motpartens utgifter vid första domstolen.

Särskilda föreskrifter finnas om förflyttning av servitut i sammanhang med skifte samt om jämkning vid betesreglering av område för servituts utövande.

Därest servitut till följd av ändrade förhållanden bliver onyttigt, må, jämlikt 7 § servitutslagen, domstol på yrkande av den tjänande fastighetens ägare förklara servitutet förfallet. Är ej servitutet onyttigt men är nyttan ringa i förhållande till den tunga, som uppkommer därav vid fastighetens bruk, må domstol på yrkande av fastighetens ägare förordna, att servitutet skall avlösas. Kan ej överenskommelse träffas om löseskillningens belopp, skall detta bestämmas av skiljemän.

Vissa bestämmelser i skogsvårdslagen ang. skogsfångsservitut.

Skogsvårdslagen den 15 juni 1923 innehåller vissa bestämmelser, som hava avseende å skogsfångsservituts tillgodogörande.

Enligt 3 § får *yngre skog* icke, utom i vissa i 4 § omnämnda fall, avverkas annorledes än genom för skogens utveckling ändamålsenlig gallring. Enligt 4 § 1 mom. 1:o får emellertid avverkning ske i yngre skog, där för tillgodoseende av fastighetens eller därmed sambrukad fastighets husbehov eller av sådan rätt till husbehovsfång från fastigheten, som tillkommer innehavare av avverkningsrätt, vilken uppkommit före den 1 januari 1923, icke finnes tillgång till annan skog å fastigheterna eller behovet icke lämpligen kan tillgodoses från sådan. I fråga om sådan avverkning äger emellertid skogsvårdsstyrelsen i särskilt fall lämna de föreskrifter eller göra de inskränkningar, som av förhållandena påkallas. Virke, som jämlikt ovannämnda bestämmelse blivit avverkat för husbehov, får ej användas för annat ändamål utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd.

Enligt 5 § får avverkning av *äldre skog* ej så bedrivas och ej heller får efter avverkning med marken så förfaras, att skogens återväxt äventyras. Ej heller får utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd avverkning för annat ändamål än i 4 § 1 mom. 1:o sägs (avverkning för husbehov samt för tillgodoseende av avverkningsrätt, som uppkommit före den 1 januari 1923) äga rum i sådan omfattning, att fastigheten därigenom skulle komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden. Utan hinder härav får avverkningsrätt, som uppkommit före den 1 januari 1923, tillgodogöras i enlighet med vad förut gällande lag medgivit.

Sker avverkning i strid mot nämnda bestämmelser eller mot föreskrifter, som enligt desamma meddelats, eller finner skogsvårdsstyrelsen på grund av företagen utstämpling eller eljest skälig anledning antaga, att avverkning planlagts, vilken skulle komma i strid mot nämnda bestämmelser eller föreskrifter, äger skogsvårdsstyrelsen jämlikt 8 § 1 mom. att, därest sådant finnes vara av nöden, meddela förbud att å den fastighet, där avverkning sålunda ägt rum eller planlagts, utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd verkställa avverkning, med rätt för skogsvårdsstyrelsen att begränsa förbudet att gälla allenast viss del av fastigheten eller eljest på visst sätt inskränka förbudet, såsom genom tillåtelse att avverka till den av förbudet berörda fastighetens eller med denna sambrukad fastighets behov.

I fråga om innebörden av uttrycket »fastigheten» i 5 § har uttalats, att därmed bör förstås den *brukningsenhet*, som vid tillfället i fråga förefinnes, utan avseende på den kamerala indelningen. »Fastighetens» framtida husbehov skulle således vara liktydigt med »gårdens» framtida behov.

Under avverkningsrätt, varom i ifrågavarande lagrum förmäles, lär inbegripas varje rättighet, vars innehåll är tillgodogörande av skogsmark genom avverkning, även alltså om den i avtalet rubricerats som servitut.

KAP. VI.

Sociala jordutredningens motivering.

Den av sociala jordutredningen i ämnet verkställda undersökningen har givit vid handen, att antalet skogsfångs- och mulbetesservitut alltjämt är mycket stort.¹ Detta är förhållandet särskilt i fråga om torplägenheter och andra jordbrukslägenheter i Gävleborgs, Västernorrlands och Jämt-

¹ Skarstedt uttalar i kommentaren till Nya Jordabalken (Sthlm 1924, sid. 327) som sin uppfattning, att vid försäljning av torplägenheter och andra jordbrukslägenheter i Norrland det städse ingår såsom ett av sakens natur påkallat köpevillkor, att med lägenheten skall följa skogsservitut å stamfastigheten (husbehovsvirke, mulbete).

lands län. Såsom framgår av de ovan lämnade exemplen avse servituten i allmänhet rätt till vindfallen och torr skog samt till mulbete, men i rätt stor utsträckning förekommer även, att s. k. fullständiga skogsservitut, innehållande rätt jämväl till byggnadsvirke, blivit upplättna. Någon exakt siffra å antalet gällande skogsservitut torde icke vara möjlig att åvägbringa, synnerligast som servitut icke behövde eller ens kunde intecknas före den 1 januari 1876, då nu gällande inteckningsförrättning trädde i kraft. Enligt uppgift från överlantmätaren i Västernorrlands län lär antalet skogsservitut för detta läns vidkommande med säkerhet uppgå till ett femsiffrigt tal, och i fråga om Gävleborgs och Jämtlands län har uppgivits, att antalet skogsservitut är mycket stort.

I detta sammanhang är att märka, att upplåtelse av servitut alltför ofta förekommer. Nybildning av skogsservitut i samband med jorddelning kan visserligen ej ske¹ (jfr N. J. A. 1930 s. 14) och befintliga servitut skola vid laga skifte i allmänhet utbrytas (se 1 kap. 21 § och 9 kap. 7 § jorddelningslagen), men detta hindrar givetvis icke, att avtal om servitut ingås utan sammanhang med jorddelning och bliva föremål för inteckning. Vid inrättande av arbetarsmåbruk har, enligt vad sociala jordutredningen inhämtat, i icke ringa utsträckning, särskilt inom Västernorrlands län, bildats mulbetesservitut för reglerande av betesförhållandena, vilka servitut i viss utsträckning blivit föremål för inteckning. Även till förmån för mindre egnahemslägenheter torde servitutsupplåtelser alltför ofta förekomma. Slutligen är att erinra därom, att vid friköp av kolonat, kronotorp, vissa odlingslägenheter och skogstorp servitut, avseende skogsfång, skall läggas på kronoparker inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt kronoparker nedom odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län. I vad mån dylika servitut komma att uppstå är för närvarande svårt att bedöma. Endast i mycket ringa omfattning har friköp av lägenheter hittills förekommit. Upplysningsvis kan emellertid meddelas, att för närvarande finnas å kronoparker i nyssnämnda delar av landet upplättna i runt tal 440 kolonat, 2 300 skogstorp och odlingslägenheter samt 40 kronotorp.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att hittills endast få fall förekommit, då på grund av servitutets äventyrande den härskande fastighetens ägare berättigats att erhålla servitutet utbrutet. Utbrytning av betesservitut ensamt har ytterst sällan förekommit. Att därav draga den slutsatsen, att sådant äventyrande av servitut, som lagen förutsätter såsom villkor för utbrytning, ej varit för handen jämväl i andra fall, lär näppeligen vara riktigt. Tillkomsten av den nya skogsskövlinglagen har visserligen i hög grad bidragit till att förhindra skogsskövling och planlös avverkning, men det torde ligga i sakens natur, att till och

¹ I vissa undantagsfall kan nybildning av servitut ske vid jorddelningsförrättning (se 10 kap. 9 § och 19 kap. 12 § jorddelningslagen).

med vidtagande av skogsvårdande avverkningar mången gång kan åtminstone för några tiotal år framåt äventyra utövningen av skogsfångsservitut. Genom dylika åtgärder minskas ej sällan även värdet av rätten att taga vindfallen och torr skog. I varje fall kan vidtagande av sådana åtgärder tvinga den härskande fastighetens ägare att taga sitt husbehov på långt avlägsna skiften. Att utbrytning av servitut icke förekommit i större utsträckning torde i viss mån bero dels därav, att ägaren av den tjänande fastigheten träffat avtal med ägaren av den härskande fastigheten, varigenom utbrytningsanledningen tillfälligtvis bortfallit, dels ock därav, att de omständigheter, som föranleda rätt till utbrytning, varit svåra att fastställa. En orsak har även uppgivits vara, att, även om det kunde ådagaläggas att servitutet i verkligheten äventyrades, det likväl understundom kan vara fördelaktigare för den härskande fastighetens ägare att tåla inskränkning i servitutsrättens utövning än att påkalla servitutets utbrytning i vederlagsmark. Möjligheten att tillgodose det behov, för vilket servitutet tillkommit, kan trots inskränkningen bliva större i det förra fallet än i det senare.

Med hänsyn till det stora antal servitutsupplåtelser, som alltjämt hava giltighet, torde det få anses vara av stor betydelse att tillse, att de små lägenheter, varom här är fråga, på ett betryggande sätt komma i åtnjutande av de rättigheter, som tillagts dem för deras fullständiggande, och att i samband därmed önskvärd reda åvägabringas rörande servitutsförhållandena.

Vid tidigare behandling av frågan om införande i lagstiftningen av utsträckt rätt för den härskande fastighetens ägare att erhålla utbrytning av servitut utan samband med skifte hava åtskilliga vägande invändningar framställts mot en sådan anordning. Sålunda har anförts, att vidgat utbrytningsvitsord för ägaren av den härskande fastigheten icke läte sig väl förena med grundsatsen om avtals förbindande verkan. Särskilt har det ansetts föga tilltalande, om den härskande fastighetens ägare hade möjlighet att omedelbart efter ett servituts tillkomst påfordra dess utbrytande. Ett servitut kunde hava tillskapats just i avsikt att undvika avstående av ett bestämt område av en fastighet. Genom vitsordets begagnande skulle detta syfte helt åsidosättas. Mot utvidgning av utbrytningsvitsordet talade även vissa på senare tid utfärdade författningar, däri bestämmelser införts, avseende att vid upplåtelse av mark från kronans fastigheter upprätta skogsfångs- och mulbetesservitut till förmån för de fränsålda områdena. Därest ett stadgande skulle införas av den innebörd, att den servitutsberättigade skulle äga att utan samband med skifte påkalla utbrytning även av avtalsservitut, skulle detta innebära, att det med nämnda författningsbestämmelser avsedda systemet motverkades. Vid utbrytning av servitut, som icke varit gällande av ålder och icke tillkommit i sammanhang med laga delning eller genom av-

*Frågan om
införande av
utsträckt rätt
till utbryt-
ning av ser-
vitut.*

tal i samband med tillkomsten av den fastighet, till vars förmån det gäller, komme det utbrutna området att bilda en särskild fastighet utan någon samhörighet med den fastighet, för vilkens nytta servitut bildats.¹ Någon garanti för att de båda fastigheterna, för så vitt sammanläggning ej ägde rum, i fortsättningen komme att sambrukas funnes ej. Då det utbrutna området i regel torde sakna förutsättningar att bestå såsom självständig fastighet, skulle härigenom uppstå föga önskvärd fastighetsbildning, stridande mot jorddelningslagens principer. Vidare har anförts, att det måste för den tjänande fastighetens ägare synas obilligt, att utbrytning skulle kunna framtvingas i fråga om ett servitut, som han upplåtit ofta nog utan någon nämnvärd ersättning. Ett servitut, bestående i rättighet att taga vindfällan och avfall samt bete för ett par kor, torde i allmänhet ej bereda den tjänande fastigheten något större avbräck, men skulle rättigheten förvandlats till äganderätt till vissa hektar skogs- och ängsmark, kunde avståendet av marken komma att för den tjänande fastigheten medföra en vida kännbarare uppoftning än som avsetts i det ingångna avtalet. Att medgiva alla ägare av servitut, som tillkommit genom avtal, rätt till utbrytning därför att några, helt säkert ett ringa antal, befarades få sin servitutsrätt äventyrad, syntes vara en obillighet. Härjämte har anförts, att full likställighet beträffande utbrytning av servitut mellan den tjänande och den härskande fastighetens ägare säkerligen komme att medföra, att servitutsinstitutet i framtiden icke komme till användning, enär ingen fastighetsägare skulle våga inlåta sig på några servitutsupplåtelser med vetskap om, att servitutsförhållandet kunde hävas när som helst av den, till vars förmån servitutet inrättats. Vidare har anförts, att skogsservitut till sin natur vore sådant, att det i allmänhet icke utan förfång kunde utbytas mot ett markområde, som i värde motsvarade servitutet. En rättighet exempelvis

¹ Jfr 1 kap. 21 § jorddelningslagen och § 18 förordningen den 13 juni 1908 ang. jordregister.

Skiftesstadgekommittén anförde i sitt den 28 juli 1911 avgivna betänkande (sid. 114): Det torde vara självklart att ett av ålder bestående servitut bör betraktas som ett tillbehör till den servitutsberättigade fastigheten, och att vederlaget därför bör utläggas som en denna fastighet tillhörande äga. Enahanda synes förhållandet vara med servitut, som vid bestämmande av en fastighets område tillägges fastigheten som komplettering av dess ägovärde. Så är t. ex. i allmänhet fallet med servitut, tillkomna vid skifte, och med de servitut, som i vissa orter pläga tilläggas avsöndrad lägenhet genom bestämmelse i avhandlingen om dess upplåtande. Annorlunda är däremot att anse ett eljest genom avtal uppkommet servitut. Finge ett sådant betraktas som del av den berättigade fastigheten, skulle på denna väg från en fastighet till annan kunna överföras en väsentlig del av den förras värde till förfång för andra sakrättsägare. En sådan servitutsupplåtelse torde i stället böra medföra att vederlag, som därför utbrytes, behandlas som en avsöndring från den tjänande fastigheten och sålunda på samma sätt som en avsöndring svarar för de in-teckningar och dylika belastningar i stamfastigheten, som haft bättre rätt än servitutet. I § 18 förordningen om jordregister har i fråga om registrering av utbrutet servitut följts enahanda princip, som legat till grund för detta förslag.

att låta de kreatur, som kunde vinterfödas på en fastighet, beta på annan fastighets skog, kunde i regel icke utan olägenhet utbytas mot äganderätten till en begränsad del av denna skog, när därav skulle följa, att den härskande fastigheten finge en del av sin betesrätt omvandlad i virkesproducerande kapitaltillgång. På enahanda sätt uppstode ofta svårigheter att utan förfång utbryta rätten till husbehovsvirke, när en dylik rätt till 80 å 90 procent bestode i rätt till vedbrand, under det att ett skogsskifte, rätt skött, lämnade en avkastning, som till cirka två tredjedelar bestode av sortiment, vilkas nyttjande till bränsle icke vore försvarligt. Slutligen har anförts, att ökade möjligheter till utbrytning kunde föranleda en hel del lantmäteriförrättningar endast i syfte att åt sökanden åstadkomma en kanske tillfällig vinst genom realisation av en rättighet, som icke avsetts att utnyttjas på sådant sätt.

De skäl, av skilda slag, som anförts mot införande i lagstiftningen av vidgat utbrytningsvitsord för den härskande fastighetens ägare, anser sociala jordutredningen vara av den styrka, att dylik åtgärd icke kan under nuvarande förhållanden förordas. Vad särskilt angår de skäl, som ur fastighetsbildningssynpunkt anförts, nämligen att det utbrutna området kunde komma att bilda särskild fastighet utan någon sambörighet med den fastighet, för vars nytta servitutet bildats, har sociala jordutredningen inhämtat, att för närvarande ett sådant fall är aktuellt i Jämtlands län och att i nämnda län sådana utbrytningar kunna förekomma jämväl i andra fall. Därest i samband med utbrytningen sammanläggning icke kommer till stånd i dylika fall — och sådan är icke alltid möjlig att genomföra — kommer den utbrutna skogsslotten att bilda en särskild fastighet, vilken när som helst kan ur äganderättslig synpunkt skiljas från den fastighet, som den avses skola fullständiga.

Härtill kommer, att det icke alltid torde kunna påräknas, att den tjänande fastighetens skogsareal räcker till fullt vederlag för de härskande lägenheternas skogsfångsrättigheter. Enligt vad sociala jordutredningen inhämtat pågår för närvarande inom Torps socken av Västerbottens län utbrytning av servitutsrättigheter i skogsfång och mulbete, vid vilken förrättning iakttagits, att den tjänande fastighetens skogsareal icke torde förslå till vederlag för det 20-tal torplägenheter, som innehava servitutsrätt.

Av de ovan återgivna exemplen på upplåtelser av skogsfångs- och mulbetesservitut framgår, att dessa äro av mycket skiftande natur. I servitutsupplåtelsen ingår så gott som alltid rätt till bränsle av vindfallen och torr skog samt rätt till mulbete för de kreatur, som kunna vinterfödas å den härskande fastigheten. Härjämte förekommer i många upplåtelser rätt till virke för byggnaders uppförande och underhållande samt rätt till stängselvirke, men stundom upptaga servitutsupplåtelse-erna även rätt till näver, myrjord och torv ävensom barrtäkt (darg) och

Fråga om vilka servitut, som böra erhålla ytterligare skydd.

lövtäkt. Även förekommer servitut, bestående i tillåtelse att årligen hugga vissa famnar barr med rätt att använda stammen till ved. Av dessa olika servitutsrättigheter är rätten till skogsfång och mulbete ojämförligt viktigare än de övriga.

Antagligt är, att skogsbetet kommer att till följd av skilda åtgärder så småningom alltmera minska i värde. Skogsvårdande åtgärder hava såsom direkt följd, att skogsbetet minskas, och anläggande av kulturbeten för de tjänande fastigheternas egna kreatur blir till följd därav alltmera vanligt. Önskvärt vore även, om i sådana fall, då betesreglering icke förekommer, kulturbeten kunde genom avtal mellan de båda fastighetsägarna anordnas å den tjänande fastigheten jämväl för servitutshavaren. Förhållandena hava emellertid ännu icke utvecklats sig därhän, att sådana åtgärder börjat vidtagas. För övrigt är att märka, att så sent som vid 1933 års riksdag antagits en lag om ägofred, enligt vilken vid betesreglering hänsyn skall tagas jämväl till servitutshavares rätt (18 § första stycket). Enligt 18 § andra stycket nämnda lag får vidare vid betesreglering, där det kan ske utan någons förfång, föreskrivas, att den servitutsberättigade skall med markägarens uteslutande utöva betesrätten å visst område av den fastighet, varå servitutet ligger. Även andra förmåner för servitutshavaren äro anvisade i nämnda lagstiftning. Denna lagstiftning har hitintills endast i ett län — Uppsala län — kommit i praktisk tillämpning varjämte Östergötlands läns landsting och hushållningssällskap ingivit framställning om betesreglering inom länet. Under sådana förhållanden anser sociala jordutredningen, att erfarenhet av lagens verkningar och utvecklingen på hithörande områden böra avvakta, innan förslag i ämnet, i vidare omfattning än av det följande framgår, upptagas till granskning.

Enligt sociala jordutredningens mening bör därför nu till prövning huvudsakligen upptagas frågan om skydd för servitutsrätt till skogsfång.

Sociala jordutredningens motivering till förslaget om ändring i skogsvårdslagen.

För att säkerställa att innehavare av skogsfångsservitut, så långt gör ligt är, kommer i åtnjutande av sina genom servitutet tillförsäkrade förmåner kunna enligt sociala jordutredningens mening andra åtgärder än utbrytning komma i fråga.

Främst torde böra undersökas, huruvida icke genom ändring i skogsvårdslagen servitutshavares rätt till skogsfång skulle kunna säkerställas i högre grad än vad för närvarande är fallet.

På sätt framgår av de ovan återgivna lagbestämmelserna får skogsfångsservitut tillgodogöras, även om därvid kommer till användning yngre skog i större utsträckning än som är erforderligt för dess ändamålsenliga gallring eller äldre skog i så stor utsträckning, att fastigheten (gården) därigenom kan komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden. I detta hänseende är servitutsrätten jämställd med annan avverkningsrätt, som tillkommit före den 1 ja-

nuari 1923, ävensom med rätten till husbehov för den tjänande fastigheten (gården) eller, i fråga om yngre skog, därmed sambrukad fastighet. Att därvid yngre skog icke får avverkas så länge behovet kan tillgodoses från annan skog å den tjänande fastigheten följer av bestämmelse i 4 § 1 mom. 1:o. Servitutsrätt till skogsfång har således skyddats så långt man ur skogsvårdssynpunkt ansett kunna ifrågakomma.

I fråga om yngre skog kan skogsvårdsstyrelsen jämlikt ovan anförda bestämmelse i 4 § skogsvårdslagen i särskilt fall lämna de föreskrifter eller göra de inskränkningar, som av förhållandena påkallas. Det torde hava åsyftats, att med den skogsvårdsstyrelsen lämnade rätten att göra inskränkningar i husbehovsfriheten bereda möjlighet att förhindra missbruk av densamma. Bedömandet av de faktorer, som i olika avseenden äro av betydelse i fråga om uttagandet av husbehovsvirke ur yngre skog, tillkommer enligt lag fastighetsägaren själv, men skogsvårdsstyrelsen har rätt och plikt att ingripa reglerande ej blott då olaglig avverkning förestår utan även om avverkningen visserligen är laglig men likväl kan sägas vara ur skogsvårdssynpunkt olämplig. Så till vida kan alltså den enligt 4 § skogsvårdsstyrelsen tillagda rätten att ingripa sägas sträcka sig längre än den enligt 8 § styrelsen tillagda rätten att vid överträdelse av givna bestämmelser eller lämnade föreskrifter meddela avverkningsförbud.

I fråga om äldre skog saknas bestämmelser, som motsvara 4 §:s här ovan anförda. Bedömandet av ett rätt avvägande mellan en saluavverkning och det framtida husbehovet har lämnats åt ägaren själv. Det är han, som skall tillse, att till salu ej avverkas skog i sådan omfattning, att egendomen för framtiden kommer att lida brist på virke för husbehov. Skogsvårdsstyrelsen har allenast rätt att med stöd av 8 § ingripa vid uppenbara överträdelser.

Av det ovan sagda framgår, att den härskande fastighetens ägare är berättigad att för tillgodoseende av sin servitutsrätt verkställa avverkning å den tjänande fastighetens såväl yngre som äldre skog inom det område, som eljest är ur skogsvårdssynpunkt avsett att skyddas. Härutinnan är han jämställd med den tjänande fastighetens ägare i fråga om avverkning för husbehov ävensom med innehavarna av övriga avverkningsrätter. Härav följer, att om såväl den tjänande fastighetens ägare som innehavarna av avverkningsrätter samtidigt skola avverka å dessa eljest skyddade områden, detta uppenbarligen kan bli till skada för skogsvården. I den mån rättsinnehavare, tillhörande ovan nämnda grupper, hänvisas att i större eller mindre omfattning taga sitt husbehov på saluavverkningsområdet, skyddas i motsvarande utsträckning skogen för skövling samtidigt som rätten till husbehov säkras.

Vid handhavandet av sina befogenheter enligt 4 och 8 §§ skogsvårdslagen kan skogsvårdsstyrelse i allmänhet icke taga hänsyn till den rätt till skogsfång, som tillkommer innehavare av servitut, då befintligheten

av sådana i allmänhet är för skogsvårdsstyrelsen obekant. Fall kunna därför uppenbarligen för närvarande förekomma, då utan att ingripande från skogsvårdsstyrelsens sida är möjligt, avverkning sker i sådan omfattning, att servitutshavares rätt till husbehovsvirke därefter icke kan tillgodoses, eller i varje fall i sådan omfattning, att sedan servitutshavare tillgodogjort sig sin rätt till skogen, något husbehovsvirke icke kan längre utfås för den tjänande fastigheten eller därmed sambrukad fastighet.

Enligt sociala jordutredningens mening vore det önskvärt om bestämmelse infördes av den innebörd, att servitutshavare kunde genom hänvändelse till myndighet i tid få avverkningen å den tjänande fastigheten så reglerad, att servitutet icke komme att äventyras. Ur skogsvårdssynpunkt vore det lämpligt, ifall avverkningen kunde regleras vid sådan tidpunkt, att för skogsservitutets tillgodoseende icke behövde användas vare sig yngre skog i större utsträckning än som är erforderligt för dess ändamålsenliga gallring eller äldre skog i så stor utsträckning, att den tjänande fastigheten därigenom komme att lida brist på erforderlig husbehovsskog.

Meddelande av föreskrifter i ämnet bör lämpligen tillkomma skogsvårdsstyrelsen. Denna uppfattning har delats av flertalet av de myndigheter, som yttrat sig i ärendet.

En bestämmelse i detta ämne torde böra hava sin plats i skogsvårdslagen. Visserligen avser denna lag att reglera förhållandet mellan det allmänna och den enskilde, under det att frågan om servitutsrättens skyddande mot avverkningar i stor omfattning tillhör privaträttens område, men, enligt vad sociala jordutredningen ovan framhållit, hava de föreslagna bestämmelserna även stor betydelse ur skogsvårdssynpunkt, vadan några avgörande invändningar mot bestämmelsernas upptagande i skogsvårdslagen icke torde kunna göras.

Sociala jordutredningen vill i detta sammanhang erinra därom, att beträffande möjligheten att hindra en husbehovsrätten äventyrande avverkning det givetvis står vederbörande servitutshavare öppet att efter stämning till domstol få avverkningsförbud och, där så anses påkallat, kan avverkningsförbud ad interim jämlikt 181 § utsökningslagen utverkas hos överexekutor.

Nämnda lagrum i utsökningslagen stadgar, att överexekutor äger makt att, när skäl därtill äro, sätta fast egendom och vad därtill hörer under förbud att säljas och skingras. Är synnerlig fara, att det, som under sådant förbud satt är, genom vanvård eller annorledes i större mån försämras, gäller vad i 81 § andra stycket utsökningslagen sägs, nämligen att överexekutor äger förordna syssloman att egendomen om händer taga och förvalta.

Den utväg, som utsökningslagen anvisar, torde i nu ifrågavarande fall komma i tillämpning allenast om säkra bevis finnas för att så ingripande

de åtgärd är erforderlig. Den kan självfallet ifrågakomma först på ett relativt sent stadium, sedan avverkning för husbehov visat sig ej kunna ske ens genom användande av sådan skog, som för dylikt behov är medgiven enligt 3 och 5 §§ skogsvårdslagen. Det synes därför vara lämpligt att för ingripande öppna en annan utväg, som medför ett smidigare tillvägagångssätt och är ur skogsvårdssynpunkt lämpligare.

Under hänvisning till vad ovan anförts föreslår sociala jordutredningen, att i ett nytt moment till 6 § skogsvårdslagen lämnas föreskrifter av det innehåll, att därest det befinnes, att genom avverkning, som tillärnats eller påbörjats, servitut, bestående i rättighet till skogsfång, icke skulle kunna i full utsträckning nyttjas å därför bestämt område utan att därvid kommer till användning yngre skog i större utsträckning än som är erforderligt för dess ändamålsenliga gallring eller äldre skog i så stor utsträckning, att fastigheten därigenom skulle komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden, skogsvårdsstyrelsen skall äga rätt att på yrkande av ägaren av den härskande fastigheten i fråga om avverkningen lämna de föreskrifter eller göra de inskränkningar, som äro erforderliga för att skydda rättigheten.

En sådan bestämmelse bör givetvis hava tillämplighet jämväl på redan befintliga servitut.

Av bestämmelsens placering såsom ett moment under 6 § följer utan lagändring, att föreskrifterna i skogsvårdslagens 7 och 8 §§ bliva tillämpliga jämväl beträffande nu ifrågavarande beslut av skogsvårdsstyrelsen. Servitutshavaren torde på grund härav i huvudsak komma att ernå det åsyftade ingripandet utan särskild kostnad för honom. Här emot torde icke någon erinran kunna göras, då man betänker servitutshavarens så gott som alltid svaga ekonomiska ställning.

Sociala jordutredningen övergår nu att till undersökning upptaga spörsmålet, huruvida syftet att bättre än hittills säkerställa skogsservituten kan tillgodoses genom skärpta bestämmelser i servitutslagen.

Till en början torde böra erinras därom att skogslagstiftningskommittén upptog frågan om ändringar i servitutslagen till behandling i sitt den 9 december 1918 avgivna betänkande. Skogslagstiftningskommittén föreslog nämligen, att efter första stycket i 5 § servitutslagen skulle införas två nya stycken av följande innehåll:

Skogslagstiftningskommitténs förslag 1918 till ändringar i servitutslagen.

»Finnes beträffande servitut, som omfattar rätt till skogsfång eller mulbete, icke visst ställe bestämt för sådan rätts begagnande, må jämväl under villkor, som nyss sagts, ägaren av den fastighet, som av servitutet besväras, hos domstol påkalla att rättens begagnande inskränkes till viss del av fastigheten. I dylikt fall åligger det den, som begärt åtgärden, att vidkännas för densamma erforderlig kostnad även som vederpartens utgifter vid första domstol.

Om genom åtgärd av ägaren av den fastighet, som av servitutet besväras, eller på grund av vägrat tillstånd av myndighet i fall, där sådant enligt lag erfordras, servitut, som omfattar rätt till skogsfång eller mulbete och för vars begagnande visst ställe är bestämt, icke kan därinom begagnas, och å fastigheten finnes annat

ställe, där rätten kan utövas, må ägaren av den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, påkalla förflyttning av servitutet; dock må, om vederparten ej vållat hindret för servitutets begagnande, förflyttning ej beviljas, i fall märkligt men därigenom skulle tillskyndas honom, och bör i fall, som i detta stycke avses, domstolen avgöra, av vem kostnaden för förflyttningen och parternas utgifter vid domstolen böra gäldas.»

Genom det första tillägget skulle enligt kommitténs förmenande i ett mycket stort antal fall ett betydelsefullt stöd kunna lämnas ägaren av en med servitut besvärad skogsegendom i hans under nuvarande förhållanden ofta genom nämnda rätts vårdslösa utövande lönlösa strävan- den för en god skogsvård.

I fråga om det senare tillägget anförde kommittén (sid. 597 f.):

»Där konflikten mellan en till visst ställe bestämd rätt till husbehovs tagande å an- nans mark och i skogsvårdslagen föreskrivna bestämmelser ansetts böra lösas på det sätt, att den förre får ge vika, synes det nämligen icke vara mer än rimligt, att, om möjlighet därtill finnes, den ifrågavarande husbehovsrätten i stället får tagas ut på annan plats inom den tjänande fastigheten, och detsamma torde gälla för det fall, att hindret för servitutets utövande åstadkommits genom åtgärd av den tjä- nande fastighetens ägare själv. Ett medgivande av servituts förflyttning i berörda båda fall innebär sålunda en tillämpning därav på initiativ från den motsatta parts- sidan mot vad för närvarande kan förekomma. En förutsättning för förflyttning bör emellertid även här vara att den, mot vilken yrkandet om förflyttning göres gällande, icke genom densamma må lida något obefogat förfång. Såsom obefogat måste ett av förflyttningen föranlett förfång anses, om detsamma är av avsevärd betydelse för den tjänande fastighetens ägare och hindret för det ursprungliga ser- vitutsbegagnandet leder sitt ursprung från en lagbestämmelse eller på sådan grundad åtgärd av myndighet; ett med en av nämnda orsak föranledd förflyttning föl- jande förfång av mindre betydelse än nyss sagts bör däremot skogsägaren vara skyldig underkasta sig, då han ju till följd av det uppkomna hindret för servitutets begagnande erhållit en förmån genom bevarandet av skogen. Likaså bör den tjä- nande fastighetens ägare icke rättvisligen kunna undslippa den nya servitutsplace- ringen på grund av ett för honom därmed följande avsevärt men, därest han själv genom sitt åtgörande framkallat hindret för servitutets begagnande. — — — Ut- över de tilläggsförslag, som sålunda av kommittén gjorts beträffande 5 § i lagen om servitut, hava några bestämmelser rörande de förevarande spörsmålen icke synts kommittén vara att bland dess förslag upptaga. Särskilt må det emellertid härvid erinras om de förslag rörande utbrytning av servitut, d. v. s. avskiljandet av ett visst område av den tjänande fastighetens mark och dess läggande till den härskande, vilka föreligga i annan ordning, nämligen uti det 1911 avgivna förslaget till ny skifteslagstiftning.»

Skogslagstiftningssakkunnigas förberörda förslag remitterades till lagrådet den 27 oktober 1922. Över förslaget avgav lagrådet följande yttrande:

»Bestämmelsen i 4 § av ifrågavarande lag läser kunna föranleda till att en rätt till skogsfång och mulbete, som icke vid sin uppkomst är bestämd att tillgodogöras å visst ställe, kan av domstol begränsas till viss del av den tjänande fastigheten. Förutsättningen härför är emellertid, att en dylik begränsning icke i något hänse- ende innefattar en inskränkning i servitutshavarens rätt. Endast om flera möj- ligheter till servitutets begagnande finnas, vilka var för sig för den härskande fastig-

heten erbjuda samma fördel, samt någon av dem medför särskild olägenhet för den tjänande fastigheten kan domstol föreskriva en begränsning till någondera av de andra möjligheterna. I sakens natur ligger, att en dylik begränsning endast gäller tillsvidare. Skulle av någon anledning — mellankommande skogslagstiftning, som inskränker avverkningen på området, stormskada, brand eller annat — servitutet med den av domstolen föreskrivna begränsningen ej längre kunna tillgodogöras med samma fördel som innan begränsningen skedde, är servitutshavaren befogad att ånyo komma i utövning av servitutet å hela fastigheten, i den mån så erfordras för tillgodoseende av hans rätt. Servitutsrätten vilar alltså även efter den skedda begränsningen å fastigheten i dess helhet; det är endast dess utövning, vilken temporärt regleras enligt 4 § av lagen.

I det remitterade förslaget till ändrad lydelse av 5 § servitutslagen föreslås däremot i andra stycket införandet av rätt för ägaren till den tjänande fastigheten att få ett dylikt servitut definitivt begränsat till viss del av fastigheten. Såsom villkor härför stadgas, bl. a., att inskränkningen kan ske utan förfång för den egendom, till vars förmån servitutet gäller. Det synes emellertid ofrånkomligt, att en dylik inskränkning städse medför ett visst förfång, nämligen så till vida, att begränsningen till en viss del av fastigheten innebär möjlighet att servitutet på grund av mellankommande omständigheter i framtiden ej längre kan uttagas på det till vid den begränsade område, som å servitutet anvisats med befriande av den övriga delen av fastigheten. I följd härav vill det synas, som om det föreslagna stadgandet, sådant det avfattats, i själva verket aldrig skulle kunna vinna någon tillämpning.

Skulle tilläventyrs meningen därmed vara, att man icke har att taga hänsyn till förfång av nyss angivna beskaffenhet, utan att inskränkning i nämnda ordning bör tillåtas, så snart det må antagas, att servitutet kan till fullo uttagas på det begränsade området lika väl som på hela fastigheten, varför man har att bortse från sådana servitutsrätten inskränkande omständigheter, som lika väl kunnat inträffa, om servitutet fortfarande legat å fastigheten, så är stadgandet icke av beskaffenhet att kunna förordas. Väl kan en servitutsrätt, som belastar en hel fastighet, vara för denna mycket betungande. Men i de flesta fall lär tillräcklig lindring kunna vinnas genom tillämpning av 4 §, och att därutöver i skogsvårdens eller annat den tjänande fastighetens intresse medgiva en direkt minskning i den en gång upplåtta rätten synes icke vara tillrådligt.

Beträffande tredje stycket av 5 § servitutslagen i dess föreslagna nya lydelse är givetvis frågan om påföljden därav att ägaren av den tjänande fastigheten vidtagit någon åtgärd, som leder till att servitutet icke kan begagnas, av beskaffenhet att rätteligen böra besvaras enligt allmänna civil- eller kriminalrättsliga regler. Inträffar åter det fall, att servitutets begagnande förhindras därigenom att myndighet enligt skogsvårdslagen vägrat tillstånd till avverkning eller eljest på grund av myndighets beslut, lär gällande lag ej föranleda därtill att servitutshavaren å nämnda omständighet skulle kunna grunda något anspråk att få åt sig anvisat annat område å den tjänande fastigheten än det av servitutet omfattade. Och att nu, på sätt förslaget innebär, under viss förutsättning tillerkänna servitutshavaren en dylik rätt synes ej hava skäl för sig; huruvida han må vara berättigad att på detta eller annat sätt erhålla gottgörelse för den förlust han lider är en fråga, vars lösning fortfarande liksom hittills må bli beroende på de villkor, under vilka servitutet är lagt å den tjänande fastigheten, och som förty bör bedömas efter allmänna rättsgrundsatser».

På grund av vad nu anförts avstyrkte lagrådet, att ifrågavarande lagförslag blev föremål för proposition till riksdagen, varefter ärendet förföll.

*Lagbered-
ningens moti-
ivering till 4
och 5 §§ ser-
vitutslagen.*

I sin motivering till 4 och 5 §§ servitutslagen anförde lagberedningen (se lagberedningens förslag till jordabalk I, sid. 282 f.) bl. a.:

»Servitutsrätten är given för att i visst avseende komplettera en fastighet genom att låta en annan tjäna dess intresse. Så långt detta intresse fordrar, må inom de av servitutsförhållandet dragna gränserna denna fastighet tagas i anspråk; därutöver icke. Onödigtvis får dess intresse icke uppoffras. Det är denna allmänna regel, 4 § uttalar. Att den inskränkning i den servitutsberättigades frihet, här stadgas, icke gäller själva rättigheten utan endast sättet för dess utövning, framgår av stadgandets avfattning. Av den här uttalade grundsats kan sålunda icke härledas rätt för den tjänande fastighetens ägare att i något hänseende påkalla förändring av själva servitutsrätten. Så som servitutet är lagt å hans fastighet, är det orubbligt. Är i servitutsavtalet läget för en väg bestämd, är rätten till grustäkt fäst vid ett visst grustag, skall den utövas där och icke annorledes; lika litet som den servitutsberättigade kan gå utom det sålunda givna området, lika litet kan den tjänande fastighetens ägare fordra att så sker. Att den ene eller den andre kan påvisa, att däri- genom fördel skulle kunna honom utan den andres förfång beredas, är utan betydelse. Servitutsförhållandet är oföränderligt; endast när båda intressenterna enas om en förändring, kan en sådan genomföras. Här framträder emellertid behovet att trots saknaden av tidsbegränsning i servitutsrätten icke lämna utan beaktande den förändrade inverkan, tiden i mänskliga förhållanden alltid utövar. Trycket av servitutsbördan kan under ändrade förhållanden bliva ett helt annat än det var, när bördan lades å fastigheten. Skall icke servitutet verka förlamande på utvecklingen och sålunda bliva till skada även för det allmänna, måste utväg finnas att anpassa servitutet efter de ändrade förhållandena. Det är en sådan stadgandet i 5 § öppnar genom att under vissa förutsättningar medgiva förflyttning av servitutet».

*Sociala jord-
utredningens
motivering
till förslaget
om ändring i
servituts-
lagen.*

Även om det lär vara principiellt riktigt, att förändring i servitutsförhållande icke kan genomföras utan att båda intressenterna enas därom, torde det, på sätt lagberedningen anført, likväl få anses, att servitutets orubblighet icke får verka förlamande på utvecklingen och sålunda bliva till skada för det allmänna. I anslutning till detta uttalande vill sociala jordutredningen framhålla, att den senare tidens skogslagstiftning och jorddelningslagstiftning samt övriga av staten vidtagna jordpolitiska åtgärder medfört i hög grad ändrade utgångspunkter för servitutens bedömande. Servitut, avseende skogsfång och mulbete, uppkomna under äldre förhållanden, äro numera ofta mindre effektiva för den härskande fastigheten än tidigare. Till följd av ändrade förhållanden bliva de i andra fall onödigt betungande för den tjänande fastigheten.

Genom skogsvårdande avverkningar eller på grund av skada å skogen genom storm eller brand eller andra dylika omständigheter kan ett servitut, som till sin användning är rättsligen lokaliserat till viss del av en tjänande fastighet, mången gång för en tid framåt bliva betydelselöst för den härskande fastigheten. Den sistnämnda fastigheten kommer till följd av det inträffade i regel att under årtionden bliva mer eller mindre ofullständig.

Att såvitt möjligt förebygga att ett sådant förhållande inträder måste uppenbarligen vara ett statsintresse. Vad angår skogsvårdande avverkningar må framhållas, att dessa ju direkt äro till nytta för den tjänande

fastigheten. Det torde därför vara naturligt, att denna fastighet får tåla att servitutet utövas på annat ställe inom densamma under hela den tid, som servitutet icke kan nyttjas å avtalat ställe. Vid brand- eller stormskada och liknande omständigheter kan visserligen jämväl den tjänande fastigheten komma att lida förfång, men i sådana fall är att märka, att den tjänande fastigheten i allmänhet icke genom förlusten torde bliva ofullständig, i motsats till skadans verkan, såsom förut framhållits, å den härskande fastigheten. Även i dylika fall synes därför den tjänande fastigheten kunna åläggas att tåla servitutets förflyttning under erforderlig tid, om sådan förflyttning är möjlig genomföra.

I ovan anförda fall kan givetvis hänsyn icke tagas till förhållanden, som allenast äro av rent tillfällig natur.

Under hänvisning till vad sålunda anförts föreslår sociala jordutredningen, att i 4 § servitutslagen införes en bestämmelse av innehåll, att där för begagnande av servitut, bestående i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, visst ställe är bestämt, och det visas att på grund av förhållanden, som icke kunna anses vara av allenast tillfällig natur, servitutet icke kan i full utsträckning nyttjas å därför bestämt område, men å fastigheten finnes annat ställe, varå rättigheten kan utövas utan märkligt ökad olägenhet för fastigheten, må domstol på begäran av ägaren till den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, sedan skogsvårdsstyrelsen blivit hörd, bestämma, att servitutet må nyttjas å sådant område under den tid det icke kan begagnas å det område, som är för detsamma avsett.

Ovan har omnämnts det uttalande, som lagrådet gjorde år 1922 beträffande innebörden av den nuvarande bestämmelsen i 4 § servitutslagen. Enligt lagrådets mening kan bestämmelsen föranleda därtill att en rätt till skogsfång och mulbete, som icke vid sin uppkomst är bestämd att tillgodogöras å visst ställe, kan av domstol begränsas till viss del av den tjänande fastigheten. Förutsättningen härför skulle vara, att en dylik begränsning icke i något hänseende innefattade en inskränkning i servitutshavares rätt. Endast om flera möjligheter till servitutets begagnande funnes, vilka var för sig för den härskande fastigheten erbjöde samma fördel, samt någon av dem medförde särskild olägenhet för den tjänande fastigheten, kunde domstol föreskriva en begränsning till någondera av de andra möjligheterna. I sakens natur låge, att en dylik begränsning endast gällde tillsvidare.

Utan att närmare ingå på lagrådets nämnda tolkning av innebörden av 4 § servitutslagen vill sociala jordutredningen emellertid framhålla, att denna tolkning icke synes hava kommit i tillämpning i praktiken. Då behovet alltså kvarstår av bestämmelser, som möjliggöra för ägaren av den tjänande fastigheten att skydda sig mot att servitutsrätt vårdslöst utövas t. ex. genom onödigt huggande å försöksodlingar, värdefulla skogsbestånd o. d., har sociala jordutredningen ansett lämpligt, att de anmärkta

principerna klart komma till uttryck i lagen. Finnes beträffande servitut, som omfattar rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, ej visst ställe bestämt för rättighetens begagnande och kan fördel beredas den tjänande fastigheten därigenom att viss del av fastigheten undantages från servitutets utövning, bör alltså domstol kunna på begäran av fastighetens ägare bestämma, att sådan del skall undantagas för den tid, servitutet kan utan förfång för den härskande fastigheten tillgodogöras på återstående delen av den tjänande fastigheten. Sådant beslut bör meddelas först sedan skogsvårdsstyrelsen avgivit yttrande i ärendet.

Ovan anförda rättsregler torde böra införas i lagstiftningen genom tillägg till 4 § servitutslagen.

Interimistiska beslut av ifrågavarande innehåll om begränsning av servitutsrätten rubba icke själva rätten såsom sådan. Det är allenast utövningen av rätten, som under viss tid undergår förändring. Servitutsrätten vilar alltså på hela den servitutsbelastade fastigheten i överensstämmelse med servitutsavtalet. Det föreligger emellertid fall, då jämväl ändring i själva servitutsrätten kan bli erforderlig. Så kan enligt 7 § servitutslagen under vissa förutsättningar servitut förklaras förfallet eller avlösas. I 5 § 1 stycket samma lag stadgas vidare, att förflyttning av servitut i visst fall kan ske på begäran av den tjänande fastighetens ägare. Ett annat fall, då ändring i servitutsrätten kan bli erforderlig, torde enligt sociala jordutredningens mening föreligga, då på grund av ändrad skogshushållning servitut, bestående i rättighet att taga vindfallen och torrskog, icke längre kan tillgodogöras på den tjänande fastigheten. Rationell skogsvård torde alltid i viss grad medföra, att tillgången på vindfallen och på torrskog minskas. De torplägenheter, som tillförsäkrats bestående rätt att för sitt husbehov använda dylikt virke, kunna därför genom skogsvårdande åtgärder å den tjänande fastigheten komma att i större eller mindre omfattning mista sina rättigheter. Då servituten tillkommit för att komplettera de fastigheter, vid vilka rätten knutits, torde det få anses vara ett statsintresse, att dessa fastigheter, som icke inom sina ägo gränser hava tillräckligt med skog för att vara fullständiga, icke berövas den komplettering, som rätten till ovan nämnt skogsservitut innebär. Den intressekollision, som kan uppkomma mellan principen om servitutsrättens oföränderlighet och statens anspråk på att småbruket bibehållas i så fullständigt skick som möjligt, kan i detta fall icke lösas på annat sätt än genom jämkning i den förra principen.

I detta hänseende föreligger emellertid en viss skillnad mellan bestående servitutsrätter (alltidsupplåtelser) och sådana, som äro till tiden begränsade. Angående tid för servituts bestånd anförde lagberedningen i sina motiv (se lagberedningens förslag till jordabalk, del I, sid. 277): »Det ligger i servitutsförhållandets natur, att det samband, som sålunda upprättas mellan fastigheterna, gäller all framtid eller så länge å ena sidan

behovet och å andra sidan möjligheten att tillgodose det kvarstår. Nödvändigt är detta emellertid icke; det synes icke böra möta hinder att genom uttrycklig bestämmelse inskränka dess giltighet till viss tid eller göra dess fortvaro beroende av villkor.» Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen (kap. IV) förekomma till rätt stort antal 50-årsavtal och i fråga om dem i viss utsträckning den bestämmelsen, att till ved endast får tagas lövskog eller vindfälld torr barrskog, *såvida tillgång därav finnes* (exempel 136). Sistnämnda rätt har från allenast ett bolag tillförsäkrats icke mindre än 234 fastigheter. Enligt den tolkning, som vederbörande bolag anfört, skulle någon utsyning icke kunna äga rum, för det fall att tillgång till sådant virke, som servitutet avser, icke finnes. De skäl, som tala för nödvändigheten att beträffande servitut, bestående i rättighet att taga vindfallen och torr skog, kunna göra ändring i själva servitutsrätten, göra sig icke med samma styrka gällande vid upplåtelser, begränsade till tiden, som vid alltidsupplåtelser. Härtill kommer, att därest i lagen införes en bestämmelse av nämnda innebörd även beträffande servitutsavtal, som äro begränsade till tiden, det med all sannolikhet kan befaras, att någon förlängning av servitutsavtalen icke kommer till stånd efter servitutstidens utgång och att nya servitutsavtal icke komma att ingås.

Sociala jordutredningen föreslår alltså, att efter första stycket i 5 § servitutslagen införes ett nytt stycke, vari stadgas, att om servitut, vars giltighet icke är till tiden begränsad, består i rättighet att taga vindfallen och torr skog, och på grund av ändrade förhållanden sådan skog icke förekommer i tillräcklig omfattning å den fastighet, som besväras av servitutet, eller, där servitutet allenast må tillgodogöras å en del av fastigheten, å denna del, domstol må på yrkande av ägaren av den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, sedan skogsvårdsstyrelsen blivit hörd, bestämma, att servitutet i stället skall bestå i rättighet att erhålla den förmån, servitutet avser att bereda fastigheten, i den mån vindfallen och torr skog ej finnes, efter anvisning i annat för avsett ändamål tjänligt virke, där så kan ske utan att därvid kommer till användning yngre skog i större omfattning än som är erforderligt för dess ändamålsenliga gallring, eller äldre skog i så stor utsträckning, att den fastighet, som av servitutet besväras, därigenom skulle komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden. Anvisning på ersättning för vindfallen och torr skog till vedbrand torde lämpligen kunna avse virkesavfall från avverkningar samt mindervärdiga växande träd.

Angående den ur skogsvårdssynpunkt föreslagna bestämmelsen, att viss skog ej får ifrågakomma såsom ersättning för vindfallen och torrskog, hänvisas till vad som sagts i motiveringen här ovan till den föreslagna ändringen i 6 § skogsvårdslagen.

Ändringarna i servitutslagen torde böra få tillämpning jämväl å servitut, som uppkommit före ikraftträdandet av den föreslagna lagstiftningen.

KAP. VII.

Författningsförslag.**A) Förslag**

till

Lag om ändrad lydelse av 6 § skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212).

Härigenom förordnas, att 6 § skogsvårdslagen den 15 juni 1923 skall er-
hålla följande ändrade lydelse:

6 §.

1 mom. Vill någon, med hänsyn till av honom tillärnad eller påbörjad avverkning, påkalla yttrande av skogsvårdsstyrelsen, huruvida viss skog är att anse såsom yngre eller huru avverkning bör företagas utan att stadgandena i 3, 4 eller 5 § varda överträdna, äge han därom göra skriftlig ansökan hos skogsvårdsstyrelsen.

Avverkning, som företages i överensstämmelse med sådant yttrande, är att anse såsom laglig.

2 mom. Befinnes, att till följd av avverkning, som tillärnats eller påbörjats, servitut, bestående i rättighet till skogsfång, icke skulle kunna i full utsträckning nyttjas å därför bestämt område utan att därvid kommer till användning yngre skog i större utsträckning än som är erforderligt för dess ändamålsenliga gallring eller äldre skog i så stor utsträckning, att fastigheten därigenom skulle komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden, må skogsvårdsstyrelsen på yrkande av ägaren av den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, i fråga om avverkningen lämna de föreskrifter eller göra de inskränkningar, som äro erforderliga för att skydda rättigheten.

Denna lag träder i kraft den _____ och skall tillämpas jäm-
väl å servitut, som uppkommit före nämnda dag.

B) Förslag

till

**Lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 14 juni 1907
(nr 36 s. 25) om servitut.**

Härigenom förordnas, att 4 och 5 §§ lagen den 14 juni 1907 om servitut skola erhålla följande ändrade lydelse:

4 §.

Ägare av fastighet eller gruva, till vars förmån servitut gäller, skall vid servitutets begagnande så förfara, att icke därigenom den fastighet, som av servitutet besväras, mer än nödigt är betungas.

Är för begagnande av servitut, bestående i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, visst ställe bestämt och visas det på grund av förhållanden, som icke kunna anses vara av allenast tillfällig natur, att servitutet icke kan i full utsträckning nyttjas å därför bestämt område, men å fastigheten finnes annat område, varå rättigheten kan utövas utan märkligt ökad olägenhet för fastigheten, må domstol på begäran av ägaren av den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, sedan skogsvårdsstyrelsen blivit hörd, bestämma, att servitutet må nyttjas å sådant område under den tid det icke kan begagnas å område, som är för detsamma avsett.

Finnes beträffande servitut, som omfattar rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, ej visst ställe bestämt för rättighetens begagnande, och kan fördel beredas den fastighet, som av servitutet besväras, därigenom att viss del av fastigheten undantages från servitutets utövning, må på begäran av fastighetens ägare och sedan skogsvårdsstyrelsen blivit hörd domstol bestämma, att sådan del skall undantagas för den tid, servitutet kan utan förfång för den egendom, till vars förmån det gäller, tillgodogöras på återstående del av fastigheten.

5 §.

Nu är för begagnande av servitut visst ställe bestämt; kommer till följd av ändrade förhållanden servitutet att medföra märkligt men vid fastighetens bruk, och kan därutinnan genom servitutets förflyttning till annat ställe å fastigheten fördel beredas utan förfång för den egendom, till vars förmån servitutet gäller, må, där ägaren av den fastighet, som av servitutet besväras, det yrkar, domstol förordna om servitutets förflyttning.

Består servitut, vars giltighet icke är till tiden begränsad, i rättighet att taga vindfallen och torr skog och förekommer på grund av ändrade förhållanden sådan skog icke längre i tillräcklig omfattning å den fastighet, som besväras av servitutet eller, där servitutet allenast må tillgodogöras

å en del av fastigheten, å denna del, må på yrkande av ägaren av den fastighet, till vars förmån servitutet gäller, och sedan skogsvårdsstyrelsen blivit hörd, domstol bestämma, att servitutet i stället skall bestå i rättighet att erhålla den fördel, servitutet avser att bereda fastigheten, i den mån vindfallen och torr skog ej finnes, efter anvisning i annat för avsett ändamål tjänligt virke, där så kan ske utan att därvid kommer till användning yngre skog i större omfattning än som är erforderligt för dess ändamålsenliga gallring eller äldre skog i så stor utsträckning, att den fastighet, som av servitutet besväras, därigenom skulle komma att för framtiden lida brist på husbehovsskog efter ortens förhållanden.

I fall, varom ovan i första stycket förmäles, skall den, som begärt förflyttningen, ej mindre vidkännas kostnad, som för förflyttningen må erfordras, än även gälda vederpartens utgifter vid första domstolen.

Om förflyttning av servitut i sammanhang med laga skifte samt om jämkning vid betesreglering av område för servituts utövande är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den _____ och skall tillämpas jämväl å servitut, som uppkommit före nämnda dag.

*Bilaga.***Sammanställning av inkomna uppgifter rörande betesförhållandena å arbetarsmåbruken.**

Sociala jordutredningen har genom rundskrivelser till vissa arbetarsmåbruksnämnder (kommunalnämnder) begärt upplysningar rörande betesfrågans ordnande vid de hittills upplåtna arbetarsmåbruken. De med anledning härav inkomna svaren utvisa följande:

Värmlands län.*Södra Finnskoga socken.*

Betet är för kommunen gemensamt i skogsmarken alltsedan storskiftets tid. I köpekontrakten angående arbetarsmåbrukslägenheterna har intagits den bestämmelsen, att dessa försåts med de rättigheter, som av säljaren innehades.

Kopparbergs län.*Ore socken.*

Inom Ore kommun släppa de kreatursägare, som ej använda fäbodar eller iordningställt beteshagar vid gårdarna, enligt gammal hävd sina kreatur på de i byarnas närhet belägna hemskogarna, evad de äga skog eller ej. På grund av i allmänhet dåliga skogsbeten vistas dock kreaturen i rätt stor utsträckning på landsvägarna, där något gräs finnes att tillgå i diken.

Hittills har i Ore tre arbetarsmåbrukslån beviljats. En av småbrukarna äger skog, varför han beträffande betet är likställd med byns hemmansägare. De två övriga ha tillgång till skogsbete, så länge betet är gemensamt. På deras marker finnas mindre områden, där kulturbete kan anordnas, om så skulle behövas. — I köpehandlingarna har betesfrågan ej berörts.

Betesservitut ha ej upplåtits.

Betesfrågan är för småbruken ordnad på samma sätt som för de hemmansägare, som ej ha fäbodar. Betet på hemskogarna är f. ö. oftast så dåligt, att dess användande anses berättigat mera ur motions- än näringssynpunkt. Allt flera personer iordningställde därför även beteshagar vid gårdarna, efter sjöstränderna och på andra lämpliga ställen.

Gävleborgs län.*Färila—Kårböle socken.*

Av de 24 hittills uttagna låntagarna hade 18 erhållit lägenheter av sådan storlek att beteshage kunde utläggas inom lägenheternas gränser utan att återstående areal kunde anses vara otillräcklig att vinterföda 1 à 2 kor samt smådjur. Övriga 6 låntagare (med en åkerareal under 3 har) vore hänvisade till skogsbete, om 2 kor skulle hållas på lägenheterna. Inga bestämmelser rörande betesrätt vore upptagna i köpehandlingarna.

Voxna socken.

Betesfrågan för arbetarsmåbrukens vidkommande hade ordnats så, att markförsäljaren (Ljusne—Woxna A.-B.) skriftligen medgivit, att småbrukens kreatur finge beta å bolagets skogsmarker. Förhållandet vore likadant för samtliga arrendato-

riers kreatur. I skrivelse från bolaget den 15 november 1933 förekomme följande passus: »Ang. småbrukens kreatur (med undantag av får och getter) torde icke möta något hinder för bete å bolagets skogsmarker». Någon tidsbegränsning förekom alltså icke. Köpehandlingarna vore ännu ej klara.

Med hänsyn till förhållandena i orten kunde betesfrågan anses ordnad på lämpligt sätt. Om vid en kommande lagstiftning i denna fråga denna betesrätt upphörde, torde oberäknade svårigheter uppstå för arbetarsmåbruken, vilkas jordarealer måst begränsas till cirka 2 ½ hektar för att totalsumman för småbruken ej skulle överstiga föreskrivet belopp.

Västernorrlands län.

Dals socken.

Till samtliga de arbetarsmåbruk, som hittills vore upplåtna, hade betesfrågan ordnats sålunda, att med det försålda området eller med lägenheten följde rätt till bete å stamfastighetens skogsmarker för de kreatur som å lägenheten kunde vinterfödas. Bestämmelsen angående denna rättighet hade i köpekontraktet följande lydelse:

»Med den försålda jordlägenheten följer rätt till mulbete å stamfastighetens skogsmark för de kreatur som kunna födas å det här omkontrakterade jordområdet, och medgives köparen rätt att för denna rättighets framtida bestånd utan vårt vidare hörande söka och erhålla inteckning i stamfastigheten.»

»Köparen tillförsäkras rätt till bete å stamfastighetens skogsmark för de kokreatur och en häst som vinterfödas å de sålunda försålda lägenheterna, vilken rättighet må såsom servitut intecknas i stamfastigheten.»

Till samtliga de arbetarsmåbruk, som hade sina lägenheter avstyckade, hade betesservitutet intecknats. Detta vore även förhållandet beträffande andra upplåtelser, såsom rätt till vägar, vattenhämtning, tvättställe, hagfångst o. s. v. Detta hade skett genom nämndens försorg.

Arbetarsmåbruksnämnden hade vid ett tidigare tillfälle för egnahemsstyrelsen givit uttryck åt sin uppfattning angående betesfrågans lösning. Nämndens uppfattning sammanföll icke med egnahemsstyrelsens. Egnahemsstyrelsen förordade att i lägenheten skulle ingå ett för ändamålet lämpligt markområde som kunde lämna erforderligt sommarbete. Egnahemsstyrelsens synpunkter vore fullt motiverade, men allt som tjänade ett förbättrat syftemål, hade samtidigt sina ekonomiska uppoffringar. Ett bete fordrade skötsel. Markområdet kostade pengar o. s. v. Nämnden hade den erfarenheten, att de, som tidigare haft beten, såsom hemmansägare och med dem likställda, hade uteslutit dessa på grund av kostnaden för deras framtida underhåll, och i stället betade sina kor på skogen. I socknen vore betesfrågan allmänt ordnad så att man släppte sina kreatur på närmaste skog, oavsett vem som vore ägare. Skogen vore alltså allmän betesmark. En arbetarsmåbrukslägenhet, varom här vore fråga, finge i allmänhet sin förläggning vid någon utkant av byn, varför han komme den allmänna betesmarken närmast, och om han således endast släppte sina kreatur utom lägenheten, hade han dem på bete.

Ramsele socken.

Betesfrågan hade inom socknen ordnats dels genom att säljaren på vissa år upplåtit sommarbete från stamhemmanets skogsmark, dels i de flesta fall genom anordnande av beteshägn inom de arealer, som vore avstyckade till arbetarsmåbruk.

I de fall betesrätt medgaves från stamhemmanets skogsmark hade i köpehandlingarna införts bestämmelse, så lydande: »För de djur, som kunna vinterfödas på avstyckad lägenhet, medgives rätt till sommarbete från stamhemmanets skogsmark under 20 år, vilket får intecknas i stamhemmanet».

Då de avstyckade lägenheternas arealer varierade mellan 3—5 hars storlek kunde

det anses, att med beteshägn inom detta område frågan vore ordnad på betryggande sätt. Men på de mindre arealerna från 2—3 har kunde det anses att inrymmande av sommarbeteshägn inom detta område icke vore nöjaktigt tillfredsställande.

Med de förhållanden, som för närvarande rådde i orten, kunde sommarbetesfrågan anses nöjaktigt ordnad, men att för framtiden anse skogsbetet som betryggande kunde vara underkastat tvivel.

Ådals-Lidens socken.

I socknen vore det genomgående brukligt, att gemensamhetsbete förefunnnes å skogsmarken. Vid köp av arbetarsmåbruk hade i regel denna rätt fått medfölja köpet och inteckning för detta servitut hade vunnits. För socknen vore denna form av sommarbete den vanliga och kunde också betecknas såsom lämplig för orten.

Tuna socken.

Betesfrågan hade inom socknen så ordnats, att viss del av den odlade jorden eller ock befintlig ängs- eller hagmark beräknats tagas i bruk som kulturbeten. Endast i ett fall hade på grund av den knappa arealen det varit nödvändigt förbehålla rätt till mulbete å stamfastighetens skogsmark. I detta samma fall hade betesservitutet intecknats.

Stöde socken.

Av 18 försålda arbetarsmåbrukslägenheter hade 9 försetts med betesrätt, som emellertid hittills ej intecknats i stamfastigheten, en lägenhet har betesrätt för 18 kor och 3 hästar, vilken rätt är intecknad, en lägenhet har visserligen icke tillagts betesrätt men köparen av densamma har betesrätt på grund av förut innehavd lägenhet, sju lägenheter hade betesmöjligheter inom det inköpta områdets gränser.

Tåsjö socken.

Vid de 22 försålda lägenheterna har betesfrågan ordnats på följande sätt:

- a) 10 lägenheter hava åsatts skattetal eller viss procent av stamhemmanets betesrätt.
- b) 2 lägenheter hava särskilda servitutsavtal om rätt till bete för all framtid, f. n. dock ej intecknade.
- c) 5 lägenheter hava servitutsrätt till bete under 20 år, varför inteckning ej medgivits.
- d) 4 lägenheter hava bete å själva lägenheten.
- e) 1 lägenhet har bete å byns mark enligt rådande sedvana.

I fråga om de under b) angivna två lägenheterna har uppgivits att inteckning skall ordnas inom närmaste tiden. Vidare har uppgivits: De under c) angivna fem lägenheterna äro huvudsakligen köpta från Kramfors A.-B., som icke medger inteckningsrätt. För mulbete med viss inskränkning av får och getter samt för 20 kubikmeter ved efter anvisning betingar sig i regel upplåtaren tre mansdagsverken per år.

Beträffande avtalen under c) om 20-årig servitutsrätt, varå inteckning ej medgives, torde framhållas, att de måste anses vara olämpliga. Upplåtelsens värde är ju beroende på om samme person i framtiden är ägare till stamhemmanet, och även i så fall har man anledning fråga sig, om och var betet kan erhållas efter de 20 åren. Vid eventuell reglering av betet vore det åtminstone önskvärt, att dessa servitutsrättigheter kunde likställas med dem, som jämlikt § 19 lagen om ägofred äga rätt till bete på grund av rådande sedvana. Bäst vore givetvis om servitutsutbrytning även i dylika fall kunde äga rum, så att de, som så önskade, kunde få sin egen betesanläggning emot en viss skälig avgift för marken.

Hammerdals socken.

Av beviljade 17 arbetarsmåbruk, hade sex en areal från 8 till 25 har och elva en areal från 2 till 4 har.

För de sex förstnämnda vore betesfrågan utan vidare fullt tillfredsställande med hänsyn till arealens storlek.

Även för de återstående ansåges betesfrågan kunna tillfredsställande ordnas. Med det antal kreatur, en småbrukare vore avsedd att innehava, borde bete kunna anordnas genom rationellt utnyttjande av arealen. För att kunna göra sig påtaglig nytta av sina djur borde ju småbrukaren hava sina djur hemma.

I de fall att densamma ville för något djur erhålla skogsbete, torde det inte möta större svårigheter att erhålla sådant.

I intet fall hade betesrätt upplåtits å stamfastigheten eller annorstädes.

Offerdals socken.

I intet fall hade något särskilt vid jordköp för arbetarsmåbruk avhandlats om betesrätt å stamhemmanet. Inköpta jordarealerna hade i regel tilltagits så pass stor, 10—12 å 15 hektar, att det rikligt räckte till för både nyodling och ordnande av kulturbeten. Ifråga om skogsbete vore att märka, att de flesta skogsarealerna vore ohägnade och sålunda måste betraktas som allmänt bete. Likaså fortlevde i betydlig utsträckning seden att över högsommartiden sända djuren till de rikliga betena i fjällen.

Rätans socken.

Allt sedan urminnes tid hade rätten till fritt mulbete varit en av ingen bestridd förmån, som tillkommit alla inom socknen boende markägare, brukare eller ägare av tamboskap. Någon tvist om denna rätt hade veterligen aldrig förekommit, ty därtill hade utrymmet för socknens 1 925 invånare på en yta av något över 8 kvadratmil varit alltför obegränsat. Det stode givetvis den enskilde markägaren fritt att inom eget område inhägna en s. k. beteshage, men dylika hägnader förekomme företrädesvis vid fäbodvallar, där fodret utnyttjades till slätter och ej till bete. Till följd av dessa sakförhållanden förekomme inga bestämmelser om betesrätt i köpehandlingarna till arbetarsmåbruken, då det ansetts självfallet, att den rätt, som i detta hänseende tillkomme stamfastigheter, utan vidare jämväl delades av uppkomna styckningar. Då det ej vore sannolikt att inom överskådlig tid tvister om betesrätt voro att befara, torde något särskilt ordnande av betesfrågan på orten sakna aktualitet.

Storsjö socken.

Mulbetet vore i Storsjö samfällt för skifteslaget, varför inga särskilda bestämmelser därom upptagits i köpehandlingarna.

Lillhärads socken.

Vid laga skifte inom socknen hade överenskommit, att betet å skogsmarken skulle få ske gemensamt från den fäbod, där kreaturen stationerats för sommaren. I denna överenskommelse vore icke någon begränsning till tiden bestämd. Inom Lillhärads socken levde fäbodsystemet på sommaren allttjämt kvar. I anledning härav hade någon särskild åtgärd för betesrätt till arbetarsmåbruken ej ansetts erforderlig.

Västerbottens län.

Sorsele socken.

För ordnandet av betesfrågan hade vid förvärvandet av marken så stor areal tilltagits, att kulturbete kunde anordnas inom lägenhetens eget område. Å de 25 arbetarsmåbruk, som planerades i socknen, torde också detta vara genomförbart utom i ett par enstaka fall. Målet hade sålunda varit och vore: kulturbete å egen lägenhet. Men då här vore fråga om nybildande av egnahem från ris och rot, toge ju odlingsarbete m. m. sin tid och betesfrågan måste kanske i förstone något efter sättas. Till dess kulturbetet hunne ordnas på önskvärt sätt, funnes de stora områdena å böndernas och kronans marker att tillgå, vilka områden av alla kunde nyttjas som samfällt bete inom hela socknen. Att i köpehandlingarna upptaga några särskilda bestämmelser hade ansetts överflödigt på grund av de rådande förhållandena.

Norrbottens län.

Överkalix socken.

Vid de hittills upplåtna arbetarsmåbruken hade betesfrågan i ett flertal fall ordnats så, att förbehåll gjorts vid jordförvärvet om fritt mulbete för arbetarsmåbrukets kreatursbesättning. Ett sådant förbehåll mötte hos säljaren icke motstånd, enär av ålder inom socknen tillämpats gemensamt mulbete. I mån som hemmansägarna själva anlade för sina kreatur betesvallar, komme det fria mulbetet för lägenheternas kreatur än mindre att ifrågasättas.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	3
Kap. I. Redogörelse för den tidigare behandlingen av frågan om beredande av ökade möjligheter till utbrytning av servitut	5
Kap. II. Infordrade yttranden från myndigheter m. fl. angående vissa preliminärt ifrågasatta ändringar i gällande bestämmelser till skydd för skogsfångs- och mulbetesservitut	11
Kap. III. Redogörelse för ärenden angående utbrytning av servitut på be- gåran av den härskande fastighetens ägare	43
Kap. IV. Vissa exempel å servitutsbestämmelser	61
Kap. V. Redogörelse för bestämmelserna i servitutslagen angående förflytt- ning och avlösning av servitut ävensom för vissa stadganden i skogsvårdslagen	75
Kap. VI. Sociala jordutredningens motivering	77
Kap. VII. Författningsförslag	92
Bilaga.	
Sammanställning av inkomna uppgifter rörande betesförhållandena å arbetar- småbruken.....	95

Statens offentliga utredningar 1934

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utlåtanden över utredningen ang tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. [10]
Betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [16]
Utlåtanden över betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [30]
Utredning ang. revision av 18 kap. 13 § strafflagen. [50]
Betänkande med förslag till lag om ungdomsfängelse m. m. [52]
Betänkande ang. tryckfrihetsprocessens ombildning. [54]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättningars behov. [15]
Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. [20]
1930 års pensionersakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. [29]
Betänkande ang. omorganisation av landsfogdetjänsterna. [31]
Betänkande med förslag till avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen. [42]
Statens organisationsnämnd. Betänkande med förslag rörande lotsverkets personalfråga och därmed sammanhängande förhållanden. [46]
1934 års militärpensionersakkunniga. Betänkande med förslag till tjänstepensionsreglemente för befattningshavare vid försvarsväsendet. [49]
Statskontorets utlåtande ang. undantag från tillämpningen av tjänstepensionsreglementet för arbetare. [51]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande frihamnsväsendet. [36]
Betänkande ang. arbetsfördelning m. m. för tulltaxerings- och kontorsgöromål vid tullverket. [38]

Politik.

Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. [39]

Socialpolitik.

Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. [1]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. [2]
Utredning ang. åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. [11]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. [12]
Undersökningar ang. det sociala hjälpklientelet. [14]
Allmänna arbeten för arbetslöshetens bekämpande i Sverige 1929—1934. [44]
Betänkande med utredning och förslag rörande den samhälleliga hjälpverksamhetens organisation m. m. [53]

Hälsa- och sjukvård.

Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser ang. statsbidrag till avlöning åt distriktsköterskor m. m. [9]
Betänkande ang. den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. [22]
Betänkande med utredning och förslag ang. sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteksvarustadgan m. m. [35]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med blinärningar.

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. [4]

Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. [6]
Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning ang. statens lånefond för sekundärlån mot in-teckning i jordegendom m. m. [37]
Betänkande med förslag ang. avsättningen av smör och andra fettämnen av inhemskt ursprung. [43]
Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till kungörelse ang. lån till jordbrukare för genomförande av ackord m. m. [45]
Sociala jordutredningens betänkande med förslag till lagstiftning ang. skogsfångs- och mulbetesservitut. [55]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. [32]

Industri.

Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. [17]

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag ang. frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. [5]
Betänkande med förslag till sjöarbetsbetslagslag. [8]
Betänkande med förslag ang. benämning av svenska fartyg jämte statistik utredning ang. svenska handelsflottans bemanning år 1931. [23]

Kommunikationsväsen.

Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. [27] Del 3. Avgivna utlåtanden. [28]
Järnvägs- och automobiltrafik. [38]
Varutrafiken med bil samt statistik och kartografisk översikt av totala varutrafiken till och från Stockholm under maj månad 1932. [34]
Utredning rörande reguljär luftfart samt luftfartsmyndighetens organisation. [48]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. [7]
Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar ang. konungariket Sveriges stadshypoteksskassa samt ang. grunderna för stadshypoteksför- eningars bildande och verksamhet m. m. [13]
Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. [26]

Försäkringsväsen.

1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [18]
Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [19]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1933 års teaterutrednings betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teaternarna. [3] Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. [21]
Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [24]
Förslag till alternativa koraler. [25]
Utredning och förslag rörande de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken anställningsförhållanden m. m. [40]
Utredning och förslag ang. en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken. [41]
Betänkande och förslag ang. statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. [47]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.